Ismail Kadare

Florile înghețate din martie

Flori înghețate într-un martie iluzoriu,
Ori martie-nghețat, cu fantasme de flori.

Capitolul întâi

În vreme ce traversa intersecția, lui Marku Gurabardhi îi atrase atenția un grup de oameni care se tot îmbulzeau pe trotuarul din dreapta. Poate că şi-ar fi continuat drumul, dacă nu ar fi auzit cuvântul „şarpe", pronunțat mai mult cu uimire, decât cu teamă.

Şarpe, pe vremea asta? se întrebă el şi se întoarse să vadă ce se întâmplă. Aceeaşi întrebare şi-o puseseră, probabil, şi ceilalți trecători curioşi. Şarpe, într-adevăr, spuneau ei, după care se retrăgeau pentru a face loc şi altora să vadă. Ceea ce nu se ştia era dacă jivina e vie sau moartă.

Încă din primul moment, Marku a înțeles că şarpele nu era nici viu şi nici mort, ci doar înghețat.

Cei doi copii, care cine ştie cum scoseseră jivina din pământ, priveau mândri spre grupul de curioşi din stradă

parcă pentru a le arăta că şarpele era al lor, atingându-l apoi din când în când cu bățul. După fiecare atingere, oamenii făceau un pas înapoi, deşi unul dintre ei repeta întruna: nu vă fie frică, şarpele înghețat nu poate să muşte şi, chiar dacă ar putea, nu-i nici un pericol, are veninul subțire ca apa.

Un bărbat cu pălărie căuta din priviri pe cineva, pentru a-şi vărsa năduful. Meritǎm să ni se întâmple aşa ceva, spunea el. Mentalitate mai înapoiată ca a noastră n-ai să găseşti la nimeni. Vine unul şi, în loc să facă o treabă serioasă, se pune şi răscoleşte pământul dis-de-dimineață, ca să scoată de acolo, ce? Un şarpe. Ce fel de creier au ăştia, oameni buni? Să fi fost vorba despre vreo vază sau vreun vas din ăla vechi de bronz, aşa cum se întâmplă peste tot în lume, n-ar fi mişcat un deget, dar pentru scârboşenii ca asta nu ne întrece nimeni.

Alți doi inşi se întrebau ce ar fi trebuit făcut cu şarpele. Să-l bage din nou în gaura de unde fusese scos, să apuce şi el primăvara, aşa cum lăsase Dumnezeu, sau să-l pună lângă sobă să se dezghețe, dar, atenție, cu cea mai mare grijă.

Mă, voi sunteți întregi la minte sau nu? interveni un al treilea. Am înghețat de frig toată iarna şi nu i-a păsat nimănui, iar acum ne stoarcem creierii cum să încălzim un şarpe?

S-a stricat lumea de tot, zise o bătrână. Aşa ceva, să scoți un şarpe înghețat din pământ, n-am văzut de când sunt eu.

Marku se întoarse să plece. Să fi fost Zef în locul lui, ar căuta cu siguranță vreo legătură obscură între şarpele înghețat şi ceea ce se petrecea în jur. Cu două săptămâni în urmă, în vreme ce discutau despre schimbările de climă şi natura umană, Zef îi spusese că toate aceste ciudățenii îi aminteau de povestea fetei măritate cu un şarpe. Chipurile acestea, care azi ți se înfățişează sub o mască, iar mâine

sub alta, ca şi când ar fi actori pe scenă, nu prevestesc nimic bun, urmase Zef gânditor.

Marku simți un uşor sentiment de vinovăție. Trecuseră două săptămâni de când nu-şi mai întâlnise prietenul nici la cafenea şi nici la birou, şi în tot acest timp nu se întrebase ce o mai fi cu el.

Maşina poliției trecu pe lângă el şi zgomotul de motor îl făcu să ridice capul. Praful ridicat de ea, în vălătuci înecăcioşi, se aşternea cu greu la loc pe strada pustie la ora aceea.

Deşi automobilul trecu în goană, Marku tot apucă să surprindă privirea comandantului adjunct, aşezat lângă şofer, ba chiar avu impresia că celălalt întorsese nițel capul să-l vadă mai bine.

Pentru o clipă, Marku avu intenția să-i strige: ia mai du-te naibii la treaba ta! Îl enerva când cineva întorcea capul după el. Şi asta cu atât mai mult cu cât, atunci când se întâlneau la bar, avea impresia că adjunctul şefului de secție îl fixa din ce în ce mai stăruitor. Îi venea să râdă când se gândea că, în timp ce înainte vreme o asemenea privire te făcea să te întrebi îngrozit oare ce „porumbel” îți scăpase pe gură, acum aproape că ai fi vrut să fii suspectat... Era, desigur, târziu, pentru multe. Chiar prea târziu.

O a doua maşină, de astă dată cea a ambulanței, gonind în aceeaşi direcție, îl convinse că se întâmplase ceva.

Numai de nu s-ar duce la şarpele ăla, zise, dar alungă repede gândul acesta.

În vreme ce se apropia de clădirea în care-şi avea atelierul, îşi aminti din nou istoria aceea ciudată, pe care i-o povestise Zef: logodna fetei cu reptila, apoi ziua nunții, muzica tristă, prima noapte... Aici, în punctul acesta, de obicei îi scăpa un oftat.

Înainte de a deschide poarta atelierului, privirea i se opri o clipă pe canatul din dreapta. I se păru că era lovit. Apoi îşi

aminti că era aceeaşi lovitură pe care o văzuse cu o săptămână înainte, când bănuise că cineva a vrut să-i spargă atelierul.

Ferestrele camerei lui erau nespălate de multă vreme, totuşi înăuntru era destulă lumină. Ba chiar mai multă decât era nevoie. Privi o bucată de vreme şevaletul cu nudul neterminat pe el, apoi picturile atârnate la întâmplare peste tot. Unele erau puse direct pe podea, sprijinite de perete, majoritatea întoarse cu spatele. Deşi stăteau de mult aşa, el le ştia pe dinafară. „Delegată", „Sărbătoarea pâinii", „Primăvara în munți", „Miner cu lămpaş".

Picioarele îl duseră singure spre şevalet, unde cercetă pensulele pe care voia să le folosească, apoi atinse cu mâna ultima pânză, nudul, în locul pe care abia începuse să picteze umbra pubisului. Numai de nu i-ar trece prin cap să se radă iar, îi trecu prin minte şi-şi privi ceasul. Fata trebuia să apară dintr-o clipă într-alta. Ultima oară discutaseră tocmai despre părul de la pubis. El încercase să-i explice că asta avea de-a face nu numai cu preferințele lui de mascul, ci, în primul rând, cu arta. În vecii vecilor n-ar fi putut reda în pictura lui un pubis tuns, ca în filmele erotice sau la parada modei. Reuşise cu greu s-o convingă.

Marku se uită din nou la ceas. Ca de fiecare dată, după câteva zile, era nerăbdător să vadă schimbările de pe trupul ei. Sentiment care avea în el şi o dorință arzătoare, de un fel aparte, mai ales că acum fata se întorcea din Capitală.

Pentru a-şi lua gândul de la ea, începu să se învârtă din nou în jurul şevaletului: aranjă pensulele, cercetă tuburile cu vopsea, ba chiar probă pe deget două dintre ele. Întrebarea dacă fusese sau nu „turnat" de careva în anii trecuți îi reveni din nou în minte. Era o suspiciune pe care o încercau toți în ultima vreme. Se spunea că fuseseră destui delatori, mai cu seamă printre scriitori şi pictori.

Privirea i se opri pe culorile de pe şevalet. Roşul venețian, galbenul lui Van Gogh, albastrul... puşcăriei. Era culoarea care-l trimisese în puşcăria de la Spaci pe cel mai bun prieten al său, pe Gentian.

Luă o pensulă şi amestecă pe pânza goală culorile, aşa cum făcea de regulă ca să-şi dezmorțească mâna sau când era nervos. Se dădu doi paşi înapoi şi privi petele de culoare. Auzise, cândva, o discuție, sau poate că citise într-o carte veche, or îi trecuse chiar lui prin cap, după discuția sau după cartea aceea, că, înainte de incendierea Moscopolei, presentimentul focului apăruse pe pânzele pictorilor din oraş. Un roşu aprins, nemaivăzut altundeva, se ivea pe ici, pe colo.

Schiță un zâmbet. Ce culoare ar putea avea epoca pe care o trăim? Epocă de tranziție, cum i se spune adesea. Hermafrodită, cu alte cuvinte sau, cum se spune in albaneză, nici cal, nici măgar. Privi pata de culoare şi strânse din buze. O prevestire neagră se ridica de pe pânză. Ar fi crezut că unul dintre ei doi, el sau timpul, îşi dăduse viața pentru celălalt.

Paşii fetei se auziră tropăind vesel pe scară. Îşi făcuse o coafură nouă, care i se potrivea de minune şi, strângând-o în brațe, el simți că-şi schimbase şi parfumul.

În vreme ce se dezbrăca, începu să-i povestească noutățile din Capitală. Tulburările porniseră iar din mediul studențesc. În plus, o declarație a fostului rege la BBC îi determinase, parese, pe simpatizanți să anunțe reapariția partidului monarhist.

Marku avea impresia că, pe măsură ce se dezbrăca, povestirea fetei devenea din ce în ce mai exactă. Se spune că statul se va împărți... adică toată avuția statului, tot ce se acumulase în cei patruzeci de ani de socialism.

Lui, dezbrăcatul acesta îi plăcea la nebunie, pentru că atât el, cât şi ea se prefăceau că nu ştiu de ce se dezbracă:

pentru ca ea să-i pozeze sau pentru a face dragoste. Era ca un fel de contract, valabil mai ales în zilele când erau supărați unul pe celălalt. Atunci, ea nu-l lăsa s-o îmbrățişeze, ba chiar nu-i permitea nici măcar să-i mângâie părul. În momentele acelea fata redevenea modelul lui, deşi furia cu care îşi scotea hainele o făcea şi mai atrăgătoare.

Se mai spunea că Ministerul Justiției îşi dăduse acordul pentru înființarea organizației homosexualilor şi lesbienelor, dar şefii acestora preferaseră să rămână deocamdată în anonimat. Apăruse încă o editură, care avea să publice numai cărți comerciale.

— Ia te uită, ia te uită, făcu el, apropiindu-se de ea, ți-ai smuls complet sprâncenele.

— Jos, cum ți-am promis, totul e intact, zise fata.

— Dar pentru asta, ce motiv ai avut? o întrebă el în şoaptă.

— Motivul pe care-l au toate femeile, răspunse fata, cu voce tărăgănată. La Tirana, toate sunt pensate.

Îşi scoase chiloții şi el văzu că, într-adevăr, fata nu-l mințise.

Tot în Capitală fusese creată o societate a Tinerilor Idealişti, dar şi o alta cu nume ciudat: Societatea Postpesimistă. Cuvântul la modă era „lepădătură”. Iar studenții de la nu ştiu ce facultate erau gata să iasă în stradă cu sloganul „Jos poporul!”.

În timp ce vorbea, fata râdea din colțul gurii, în vreme ce obrajii i se înroşiseră, iar din ochi părea că i se scurg pe chip lacrimi şi picături de rouă.

— Nu vrei să pozez? îl întrebă cu voce provocatoare, în timp ce el o trăgea spre pat.

— După aia, iubito... E duminică, adăugă apoi, birourile de la parter sunt inchise, aşa că poți striga cât vrei. Fata gemu, într-adevăr, dar nu aşa de tare cum se aşteptase el.

— N-ai chef de lucru? îl întrebă apoi, văzându-l că, în loc să se apropie de şevalet, cum făcea de obicei după o partidă de sex, încremeneşte buimac în faţa ferestrei.

Marku îşi închipui tristeţea din ochii ei, la fel ca ultima oară, când se întâmplase acelaşi lucru. Descoperea acum tulbure că acest început de regret era, probabil, un fel de ultimă răsplată pentru rataţi, mai cu seamă atunci când relaţia cu iubita tinde să se răcească. Atunci, îşi spuse el, va trebui să-mi sacrific o vreme pasiunea pentru pictură, dacă asta mă va face să câştig în ochii ei tot terenul pierdut.

— Cum e treaba aceea cu împărţirea averii statului? întrebă, fără să se întoarcă. Îmi sună cam ciudat.

Înainte de a-i răspunde, fata îşi încreţi fruntea.

— Nici eu n-am priceput prea bine... Ideea e că, dacă statul a fost socialist... deci, proprietatea tuturor... acum, când sistemul nu mai este... fiecare ar putea avea partea lui de stat... Mă rog, nu-s aşa de sigură...

— Aha, făcu el.

De afară se auzi claxonul insistent al unei maşini, apoi zgomot de motor. Din spatele geamului, Marku o urmări cum trece în goană pe stradă.

— E a doua oară când văd maşina poliţiei.

— O, dar nu ţi-am spus? zise fata. Când veneam încoace, m-am întâlnit cu o prietenă care mi-a spus că a fost jefuită Banca de Stat.

— A fost jefuită banca? se miră el. Eşti sigură?

— De asta, da.

El continuă să clatine din cap.

— Jaf la bancă..., zise, ca şi când ar fi vorbit singur. Nu ştiu cum sună... Auzul nostru nu e deprins cu aşa ceva, nu?

— Şi eu, când am auzit, m-am mirat, spuse şi ea. Îi ceru apoi o ţigară, iar el, apropiindu-se să i-o aprindă, avu senzaţia că fata îşi reţine cu greu zâmbetul. Mi-e ruşine s-o

spun, dar când am auzit, mi s-a părut că este ceva şic. Ceva aşa... occidental.

El râse tare.

— Fireşte, zise. Urechile noastre sunt învățate cu altfel de lucruri.

Ar fi vrut să adauge „furtul oii sau al covorului” ori „distrugerea avutului obştesc”, dar, în aceeaşi clipă, gândul că pentru el ar fi o adevărată catastrofă dacă fata l-ar părăsi îl indispuse complet.

În ultima vreme, de când în creier i se fixase, în cel mai stăruitor mod cu putință, ideea că tot ce ținea de ea înseamnă pentru el un pas înainte, în timp ce el şi toate ale lui, din contră, îl trăgeau înapoi, spre trecut, asemenea gânduri îl îngrozeau.

Se apropie de patul pe care ea încă mai şedea dezbrăcată şi-i şopti la ureche:

— Şi dacă eu nu voi mai picta... tu o să mai... cu mine...

Ultimele cuvinte „cu mine” le pronunță atât de încet, încât ea nu auzi decât un „ine” stins de tot.

Fata aproape că-şi muşcă buzele. Cu trei ani în urmă, când, pentru prima oară, speriată, chiar dacă nu era virgină, intrase în acest atelier, nu-i ascunsese că în primul rând fusese tulburată de faima lui de pictor. Mai târziu, deşi pricepuse că el nu era chiar atât de faimos pe cât îşi închipuise ea, continuase să fie atrasă de el la fel ca la început.

Marku încerca să-şi ascundă cu grijă teama din ultima vreme că fata l-ar fi putut părăsi, convins că răul s-ar putea întâmpla chiar în ziua în care ea ar fi descoperit lucrul acesta. Trăia cu senzația că fata aceea era singurul lucru care îl mai ținea la suprafață şi că, dacă acest lucru ar dispărea într-o zi, el s-ar duce la fund.

— Te-am întrebat ceva, îi spuse, apropiindu-şi buzele de urechea ei, ca şi când prima lui grijă era acum ca vorbele

acelea să găsească drumul cel mai scurt către ea. Se mira şi singur că îndrăznise să deschidă tocmai subiectul de care se temea cel mai mult.

Fata continua să-şi țină privirile în jos şi el îşi spuse în sinea sa că pleoapele sunt poate singura parte a trupului omenesc asupra căreia apasă cel mai greu sentimentul de vinovăție.

— Nu-i adevărat, răspunse fata. Ba chiar... poate te voi... (o, Doamne, a evitat şi ea cuvântul fatal) poate te voi... mai mult...

Cu un alt prilej, răspunsul ei l-ar fi neliniştit. Ce-i cu acel „poate”, legat de arta lui? Poate ar fi fost mai bine ca arta lui să nu mai existe? Pentru că e o eroare, o neînțelegere, o piedică?

Poate că în alte condiții aşa i s-ar fi părut, dar acum el era încă sub impresia tristeții ei de adineauri, când îl întrebase: „n-ai chef de lucru?” şi-şi spuse că în răspunsul ei vag totul era, de fapt, extrem de clar.

Continuă, aşadar, să-i mângâie pântecele şi sânii, iar fata făcu acelaşi lucru, cu un curaj pe care rareori îl mai avusese până atunci. Ea îl trase apoi deasupra, iar el nu avu vreme să-i spună din nou că era duminică şi că birourile de la parter sunt închise, pentru că, încă de la început, gemetele ei au fost neobişnuit de puternice.

Contracapitolul întâi

Culmea este că nimeni nu-şi mai amintea păcatul făptuit de familia fetei.

Păcat groaznic, se vede, de vreme ce putea fi iertat numai prin jertfa ei.

Când taică-său o strigase în camera mare pentru a-i spune ce o aşteaptă, ea-şi acceptase soarta cu capul plecat.

Este ceva groaznic, o anunțase el, dar fata îi răspunsese pentru a doua oară: tată, orice ar fi, eu mă voi supune. Se împăcase cu gândul că trebuie să accepte orice: să se călugărească într-o mănăstire de maici, să i se dea de bărbat vreun octogenar, ori chiar supliciul suprem, să fie zidită de vie la piciorul podului cel nou.

Se împăcase cu gândul... Şi totuşi, când auzi ce i se hotărâse, se albi toată la față.

Cum ai spus, tată? Să mă mărit cu un şarpe? Speranța că nu auzise bine n-a ținut decât o clipă. Într-adevăr, trebuia să se mărite cu un şarpe. Nu cu un bărbat, poreclit aşa pentru că era şiret, pentru că semăna cu un şarpe ori cine mai ştie pentru ce, ci cu un şarpe adevărat.

Vestea acestei stranii cununii bulversă mijlocul acela de octombrie mai ceva ca vântul din nord. Bine-bine, au acceptat o asemenea grozăvie, dar de ce o mai fac şi publică? se mirau vecinii. Alții, care ştiau că anunțul era una dintre condițiile înțelegerii, păstrau tăcerea.

Zi şi noapte, în casa fetei oaspeții nu se mai terminau. Unii veneau pentru a o căina, alții din curiozitate ori pentru a o încuraja, ba chiar erau şi dintre aceia care puneau gaz pe foc. De unde v-a venit şi nenorocirea asta? De ce ați acceptat? De ce nu ne-ați întrebat şi pe noi? Stricați învoiala. N-o stricați. Se putea şi mai rău. Sunt necazuri mai mari decât ăsta în viață.

Încetul cu încetul, aceştia din urmă deveneau tot mai mulți. La urma-urmei, situația trebuie privită cu înțelepciune. Adevărat, când auzi despre ce e vorba te ia cu frig, dar, dacă te gândeşti mai bine, nu e chiar aşa cum pare. Aşa-numita căsătorie cu un şarpe ar putea fi interpretată şi altfel. S-ar putea numi, de pildă, obligație de a ține în casă o reptilă. Ciudată obligație... Dar parcă toate sunt aşa cum trebuie pe lume? Ba chiar să ții un şarpe pe lângă casă nu este ceva deosebit. Vorba din bătrâni „şarpe

crescut la sân" arată că lucrul acesta era ceva obişnuit odinioară. Şi asta, ca să nu mai pomenim de unele ţări ca Cin Ma Cin sau India, unde şerpii se cresc pe lângă casă la fel ca găinile. Nu, nu, lucrurile nu trebuie luate în tragic. Obligaţia asta este un fel de sancţiune, de amendă ca aceea pe care trebuie s-o plătească răufăcătorii sau jidovii, o taxă, cu alte cuvinte, pusă familiei pentru a i se ierta vina aceea veche şi îngrozitoare. Vina pentru care, în mod normal, trebuia plătit cu o viaţă de om.

În fine, s-a înfăptuit ceea ce majoritatea oamenilor au numit-o înşelăciune, prilej de a strivi personalitatea unui om, nebunie albaneză, joc fără sens, ruşine şi oroare deopotrivă. La fel ca şi logodna, nunta făcea parte şi ea din învoială. A fost făcută, aşadar, conform obiceiurilor străvechi, cu singura deosebire că biserica a stat departe de toată tărăşenia asta, iar mireasa nu a mers la casa mirelui, ci mirele i-a fost dus miresei.

L-au dus într-un coş, iar coşul pe şaua unui cal, totul însoţit de focuri de pistol şi vornicel în fruntea alaiului, ca la o nuntă adevărată.

Apoi au răsunat cântece de petrecere, urale şi alte focuri de armă şi, după toate astea, rudele mirelui au încălecat şi s-au dus precum au venit, iar tânăra mireasă, pe care acum toţi o strigau „mireasa şarpelui", a fost condusă în camera nupţială, acolo unde fusese dus şi „el".

Ne putem închipui ce noapte a fost aceea pentru familia ei. Şi nu numai pentru ea.

Întregul cătun nu a pus geană pe geană în noaptea aceea. Toţi aşteptau să audă un strigăt de moarte, în clipa în care mirele o va muşca pe mireasă. Sau urletul mamei când îşi va găsi fiica ţeapănă. Ori al altcuiva, cum se întâmplă la o asemenea nenorocire.

Dar noaptea s-a scurs în linişte şi la fel au venit şi zorile. Convinşi că dimineaţa avea să le răsplătească aşteptarea,

oamenii s-au grăbit să tragă un pui de somn înainte de răsăritul soarelui. Pentru că se ştie, atunci când este prea mult timp zăvorâtă, curiozitatea se transformă în suferinţă.

Iar dimineaţa nu i-a dezamăgit. Şi s-au învârtit ei cât s-au învârtit în jurul casei cu pricina, până ce au lăsat orice ruşine la o parte şi au bătut de-a dreptul la poartă. În fond, erau vecini şi nu se cădea să fie indiferenţi la ceea ce se petrece între zidurile acelea.

Când cei dinăuntru au deschis şi i-au primit cu zâmbetul pe buze, ceilalţi au rămas cu gura căscată, iar în clipa în care a apărut şi mireasa, vorbele le-au înţepenit în gâtlej. Frumoasă, cu urmele sulemenelii din seara nunţii pe faţă şi cu flori în păr, ea se învârtea prin casă plină de nuri şi de bucurie.

Vecinii nu o pierdeau din ochi. O roşeaţă uşoară, împrumutată parcă de la trandafirii din ogradă, îi stăruia pe obraji, împreună cu zâmbetul abia bănuit, asemeni picăturilor de rouă de pe petalele florilor. Era o fată puternică, toată vara ştiuse să-şi ascundă necazul; acum se vedea clar, însă, că nu-şi mai ascunde durerea, ci cu totul altceva: fericirea.

Era, fără îndoială, nebună. Suportase cu stoicism nenorocirea, până când se smintise. Sărmana de ea!

Fusese primul lucru la care se gândiră oamenii. Mai apoi, îşi încreţiră frunţile, străfulgeraţi de alt gând: poate că au ucis şarpele în timpul nopţii şi au scăpat astfel de coşmar.

Cu gândul acesta, înţelegându-se din priviri, plecară fără un cuvânt, eliberaţi parcă şi ei de blestem. Ar fi putut fi şi singura rezolvare, cea pe care ei şi-o imaginaseră în atâtea rânduri fără a o pomeni cu voce tare, pentru a nu cădea în păcat.

Târziu, după-amiază, apărură călări şi stăpânii şarpelui, supăraţi nevoie mare.

„Mirele”, strigară din prag. „Unde este mirele?”.

Tatăl miresei, care se aştepta la vizita aceea, îi invită în casă, apoi îi duse în camera mirilor.

Acolo găsiră şarpele făcut colac pe patul conjugal. Oaspeţii se apropiară, îl întoarseră pe toate feţele, apoi îi cerură gazdei iertare pentru îndoielile lor. Oamenii s-au făcut atât de invidioşi şi de răi în ultima vreme, încât i-au făcut să uite că pe lume mai există şi bună-credinţă.

Nu face nimic, le-a răspuns gazda. Nu e nici o noutate. Lumea nu e altceva decât un ocean de răutăţi.

Şi curiozitatea oamenilor s-a topit o dată cu venirea toamnei şi cu tristeţea frunzelor căzute la pământ. Vremea se răci şi începură ploile, iar oamenii se grăbiră şi ei să facă focul în vatră şi să se strângă pe lângă casă.

În familia fetei măritate cu şarpele viaţa îşi continua cursul obişnuit. Iar mireasa se făcea pe zi ce trece tot mai frumoasă. Nu numai ochii, ci întreaga ei făptură mărturisea cât este de fericită. Sânii, pe care-i avusese mici, acum i se rotunjiseră, şoldurile i se legănau galeş, cuprinse de un freamăt misterios. Părea că nu mai are mult şi îi va spune lui taică-său: mulţumescu-ţi, tată, pentru mirele pe care mi l-ai ales.

Şi, dacă n-o spunea din gură, o arăta din ochi.

În fiecare seară se pieptăna şi se admira tot mai mult în oglindă, înainte de a intra în dormitor. Iar dimineaţa se trezea ostenită şi frumoasă, la fel cum se culcase.

Şi uite aşa ni se scurg zilele pe lumea asta, spuneau oamenii. Vine un moment în care ai impresia că totul e sfârşit şi deodată, ca prin ceaţă, întrevezi o punte de salvare.

Să te obişnuieşti cu şarpele? îi contraziceau ceilalţi. Nu, nu şi nu. Ea, nevasta lui, n-are decât, dar noi, niciodată.

Şi femeile se înfuriau şi mai tare gândindu-se că tânăra nevastă ar fi putut, ca toată lumea, să-şi aducă mirele la biserică sau la horă în sat.

Aşteptaţi, suratelor, replicau cele dintâi. N-o luaţi aşa cu răul. Câţi gineri bicisnici n-am văzut noi şi câte tinere neveste toante ca asta, aşa să ne ajute Dumnezeu. Cel puţin, şarpele a sosit în casa lor fără să se prefacă, aşa cum l-a făcut Cel de Sus.

Povestea şarpelui însurat cu o fată, începută pe la mijlocul lui octombrie, avea să se sfârşească brusc în noaptea de 17 ianuarie. Ca şi când ar fi presimţit că aceasta avea să fie ultima ei noapte cu soţul şarpe, tânăra soţie s-a pieptănat şi s-a sulemenit în seara aceea mai mult ca niciodată. Apoi a aprins focul în sobă, i-a dus soţului porţia de lapte în cameră, iar ea a cinat împreună cu părinţii, cum făcea de obicei.

Dimineaţă, devreme, a ieşit din cameră galbenă la faţă şi plânsă, ca şi când ar fi jelit toată noaptea. Părinţii i-au ieşit în întâmpinare, au sucit-o şi au învârtit-o pe toate părţile, să vadă dacă fusese muşcată sau sugrumată, pentru că, deşi se prefăceau că uită de pericol, se gândeau în fiecare zi la el cu groază.

Dar fata dădea din cap şi spunea „nu”, încerca să le explice ceva şi nu reuşea. După ce se încredinţară că nu păţise nimic, părinţii o întrebară şi despre şarpe. Fata răspunse „a dispărut”, apoi „nu mai e” şi în final şopti „a pierit”.

Ei intrară în cameră şi începură să-l caute, apoi voiră să-i găsească leşul şi, în final, încercară să dea măcar de pielea lui. Dar, nimic. Cercetară locurile prin care s-ar fi putut strecura, ferestrele, uşa, obloanele. Noaptea, ca orice noapte de ianuarie, fusese geroasă, iar obloanele erau închise. Singurul loc prin care ar fi putut ieşi era coşul sobei, dar tăciunii, încă fierbinţi, ar fi făcut imposibilă fuga pe acolo.

Nici în ziua aceea, nici în zilele şi în săptămânile care au urmat, tânăra mireasă, rămasă văduvă, nu a dat nimănui nici o explicaţie. Repeta mereu aceleaşi cuvinte: a pierit, a

dispărut, s-a dus, atât în fața judelui, cât şi a stăpânilor şarpelui, care, la fel ca prima dată, veniră şi acum încruntați şi amenințători.

Tânăra nevastă începu zi de zi apoi să se usuce pe picioare, lucru care-i reduse la tăcere pe cei tentați să creadă că şi-ar li ucis chiar ea soțul. Durerea o doborâse cum rareori se poate vedea în asemenea cazuri. Cu vălul de doliu pe cap, ca toate văduvele, semăna mai degrabă cu o umbră când, duminica, se ducea la biserică. Acum chiar aşa o şi strigau, „văduva şarpelui", dar cuvintele acestea nu mai erau rostite cu răutate, ca altădată, iar ea nu le mai lua ca pe o ofensă.

Trecură câteva luni şi văduva fu cerută ín căsătorie de doi bărbați, care plecară amândoi aşa cum veniseră, cu mâna goală. Primăvara aceea a fost grozav de agitată.

Mesagerii prințului trâmbițară în tot locul decretul prin care, de atunci înainte, erau interzise asemenea orori precum căsătoriile cu jivine sălbatice, arbori sau păsări. Nu se pomenea nicăieri cuvântul „şarpe", dar toată lumea ştia că povestea şarpelui fusese de fapt cea care pricinuise totul. Şi se ştie că vechile canoane se duc pe Apa Sâmbetei atunci când înfloresc asemenea obiceiuri păgâne. Ocârmuirea încercase de nenumărate ori să le interzică prin lege şi tot de atâtea ori renunțase. Se temea ca şi când ar fi făptuit un mare păcat. Dar acum, când, în nord, în Câmpia cea Mare a Arberului, apăruseră câteva popoare pe care romanii le numeau „barbare", acum era momentul cel mai potrivit pentru a le pune stavilă şi a reinstaura vechile legi.

Spre toamnă, tânăra văduvă fu cerută din nou în căsătorie. Şi tot fără succes. A fost ultima încercare, după care se convinseră cu toții că ea nu voia să se mai mărite.

Această convingere, ca şi decretul prințului, reuşiră să trezească din nou interesul oamenilor asupra întregii poveşti, deşi timpul ar fi trebuit s-o cufunde definitiv în

uitare. Cum de fusese posibil să apară chiar printre ei o asemenea ciudățenie? Un asemenea mister, care te obsedează chiar când îl crezi de-acum uitat? Mai cunoscuseră ei şi alte femei, rămase văduve după bărbați frumoşi şi cu dare de mână, oameni pe care n-ai fi putut în veci să-i uiți, şi totuşi, nu mult de la moartea lor, cu capul plecat, scăldate în lacrimi, ele acceptaseră să se recăsătorească. În vreme ce „văduva şarpelui" nici nu voia să audă de aşa ceva.

În toată această poveste existau câteva întrebări de-a dreptul chinuitoare. Întrebări al căror răspuns ar fi putut dezlega întregul mister. Ce se petrecuse în prima noapte, în noaptea nunții, la mijlocul lui octombrie, anul trecut? Dar mai apoi, în noaptea de 17 ianuarie?

Adevărul putea fi aflat din trei surse: de la cea în cauză, de la preotul la care ea se spovedea şi de la medicul ei. Tânăra văduvă refuza cu îndărătnicie să vorbească despre toate acestea. Preotul, cu atât mai puțin. Singurul care scăpase ceva, legat de virginitatea ei, fusese medicul, şi asta numai după ce se îmbătase zdravăn. Ca orice nevastă, spusese el, femeia asta nu mai e virgină. Şi afirmația lui îi lăsase pe toți cu gura căscată.

Curiozitatea maladivă a oamenilor avea să fie totuşi satisfăcută. Şi dacă gura văduvei şi cea a preotului au rămas pecetluite, ceva tot o trădase până la urmă: boala. În timp ce zăcuse la pat grav bolnavă, tânăra delirase şi numai atunci îşi dezvăluise secretul.

Căci iată ce se petrecuse în noaptea nunții, când zgomotele din casă se potoliseră şi se lăsase liniştea. Făcându-şi cruci peste cruci, părinții o duseseră până în odaia ei, îi cerură încă o dată iertare, după care uşa se închise în urma lor şi tânăra mireasă rămase singură.

În odaie era cald. Două lumânări fuseseră aprinse de o parte şi de alta a patului.

Încolăcit pe un colț de saltea, şarpele stătea nemişcat. Tremurând ca varga, fata îşi scoase rochia de mireasă, se întinse pe pat şi aşteptă. Momentul acesta, pe care nu-l putuse evita, i se părea acum mult mai greu de suportat decât îşi imaginase. Teama care o paralizase se dovedi totuşi de mare ajutor. Începu să se roage Domnului ca totul să se sfârşească mai repede, ca muşcătura să fie adâncă şi moartea fulgerătoare. Asta era singura ei speranță. Altfel, ar fi urmat proba cea mai umilitoare pentru ea, ceva ce nici nu putea să-şi imagineze: să facă dragoste cu şarpele.

Aşteptarea se prelungea. De două-trei ori privirea ei o întâlni pe a lui. Privire de şarpe, cum se spune. Nici flacăra lumânărilor nu se oglindeşte în ea. Îți plac? îl întrebă ea în gând, cu mâhnire şi durere, gândindu-se la sine, la părinți şi la vina pe care o avea de plătit.

Amorțită cum era, i se păru de câteva ori că ațipeşte. Şarpele era tot acolo, fără să se fi clintit din loc.

În vreme ce stătea aşa, fata avu impresia că aude un fâşâit uşor. Tresări şi deschise ochii. Şarpele nu mai era la locul lui. Poate că sosise sorocul. Sfântă Fecioară Maria, uşurează-mi chinul, se rugă ea.

Îl zări pe şarpe ridicându-se pe căpătâiul patului, legănându-se încet, din ce în ce mai sus. Sfântă Fecioară, se rugă fata din nou, dar chiar în clipa aceea auzi o voce care-i şopti: nu-ți fie frică. Sunt om, nu şarpe.

Iar pielea şarpelui se încreți, zgâlțâită parcă de o mână misterioasă, apoi căzu brusc la pământ, ca o zdreanță, şi de sub ea apăru într-adevăr un om.

Nu te speria, zise el. Sunt soțul tău.

Ai milă, zise fata.

Tu să ai milă de mine, soție dragă.

Apoi se apropie uşor, puse un genunchi pe marginea patului şi-i şopti din nou cuvinte de alean. Era un flăcău

frumos, cu părul bălai, tuns după cum se tundeau flăcăii în anul acela.

Sunt osândit să trăiesc în pielea şarpelui trei sferturi din zi. Restul timpului mi-l petrec ca om.

Fata vru să-l întrebe: dar cum ai făcut acest pact, cine a hotărât, de ce nu ți-au lăsat mai mult?

Şi, deşi ea nu reuşi să-i pună aceste întrebări, el îi răspunse totuşi: nu poți şti niciodată cu cine faci pactul. Cu tine însuți, poate.

Plăteşti şi tu pentru vreo vină?

Aşa s-ar părea.

Fata ar fi vrut să-i spună că este mai frumos decât orice mire şi-ar fi imaginat ea însăşi.

Timpul mi-e măsurat, îngerul meu, zise el. Dis-de-dimineață trebuie să intru din nou în pielea şarpelui.

Zicând acestea, se apropie şi-i mângâie delicat părul, apoi o lăsă să-l privească de aproape pentru a se convinge că este om în carne şi oase. După care îi mângâie sânii, o sărută pe gură şi pe pântece şi-i spuse că fusese fermecat de frumusețea ei încă de la început, când o admirase prin ochiurile coşului.

Ea vru să-l întrebe dacă, în pielea şarpelui, gândeşte ca oamenii, după care renunță şi-şi spuse că da, nu se putea altfel.

El, însă, deveni tot mai îndrăzneț cu mângâierile, îi sărută din nou pântecele, apoi coborî mai jos, şi mai jos. Acum, împreună cu vorbele de alint, îi şoptea cuvinte vulgare, dintre acelea pe care băieții de la țară le spun fetelor, duminică, la poarta bisericii. Acestea au făcut-o pe fată să-şi piardă complet capul şi să-i cedeze mai repede.

Ostenit, adormi apoi câteva clipe alături de ea, în vreme ce fata i se juca în păr. Apoi, ațipi şi ea în câteva rânduri şi, ori de câte ori tresărea, privea spre pielea de şarpe azvârlită

pe podele. De unde atâta fericire, se întreba, tremurând de teamă.

Spre ziuă, el se trezi speriat. Scrută apoi răsăritul cu privirea, după care îi spuse fete că trebuie să plece.

Să nu fii tristă, căci mâine, la aceeaşi oră, voi fi din nou cu tine.

Apoi îşi aruncă pe umeri pielea şi, cât ai clipi, se transformă în şarpe şi se făcu din nou colac în mijlocul patului.

Fata plânse o vreme încetişor. Era atât de obosită încât, de data aceasta, căzu într-un somn de plumb.

Când se trezi, văzu că şarpele era tot acolo. Ea îşi închipui atunci că totul nu fusese decât un vis. Doar când simți cum sămânța lui i se scurge din trup şi zări picăturile de sânge de pe cearceaf, se convinse ca împreunarea lor din noaptea aceea se petrecuse aievea.

Nimic n-a aşteptat cu mai multă nerăbdare şi emoție pe lumea asta cum aştepta acum venirea nopții. Uneori, privind spre el, îşi pierdea orice speranță. Apoi, îşi amintea propriile ei cuvinte: Ai să vii, într-adevăr, nu mă minți? Şi răspunsul lui: voi veni neapărat, aşteaptă-mă.

Promisiune de şarpe, îşi spunea ea, dar regreta imediat.

La miezul nopții, el a apărut, după cum promisese, sub înfățişare omenească. Şi tot aşa, zi după zi şi noapte după noapte, întreaga toamnă începutul acela de iarnă, viața ei a avut două jumătăți ciudate. Ziua părea că se rupsese în două. Iar tânăra nevastă trăia în două timpuri: cel al omului şi cel al şarpelui. De acolo, aşa cum ai privi într-o oglindă spartă, lumea se vedea cu totul altfel. Ceilalți o compătimeau şi o credeau nemângâiată, în vreme ce ea era în culmea fericirii. Auzise cândva cât de greu e să-ți ascunzi necazul, dar să-ți ascunzi bucuria, iată că era cu mult mai greu. Iar ea, deşi făcea tot posibilul, nu reuşea aproape deloc.

Oamenii o credeau nebună. Şi-i considerau justificată nebunia, după toate prin câte trecuse. Dar ea nu se supăra. Ceea ce o mâhnea era faptul că nu putea ieşi în sat împreună cu bărbatul ei, ca orice tânără nevastă, în momentele în care acesta devenea om. Nu putea în ruptul capului. Blestemul îi interzicea. Şi-i permitea, în schimb, în orele în care era şarpe.

Aşa era făcută înţelegerea. Trei sferturi din timp el trebuia să fie şarpe. Ca om, avea doar un sfert, şi fără dreptul de a se arăta în lume. Şi era firesc să fie aşa, de vreme ce el răscumpăra un mare păcat, iar osânda-i era cumplit de aspră.

Fata ştia toate acestea şi totuşi nimic nu o putea împiedica să viseze contrariul: că iese cu el la plimbare pe ulițele satului sau că se duc împreună la biserică, ziua în amiaza mare. Atât de mult îşi dorea lucrul acesta, încât ar fi acceptat să iasă până şi cu şarpele, dacă nu i-ar fi fost frică de ceea ce vor spune consătenii.

Îl întrebase chiar, într-un rând, dacă nu i-ar plăcea să se plimbe cu ea pe vreo străduță mai dosnică, într-o după-amiază, dar el ridicase din umeri. Nu credea să aibă voie aşa ceva, nici chiar când era şarpe. După cum nimeni nu avea voie să intervină în blestemul cu care era legat. Trăim în lumi diferite, îi spusese el.

Gândurile acestea o bântuiau în fiecare zi, dar în noaptea aceea fatală de 17 ianuarie ele deveniră chinuitoare: şi mâhnirea că trebuia să se ascundă, şi oboseala acestei duplicități, şi dorința de a-l păstra numai pentru ea, ziua întreagă, pe tânărul ei soț.

Trecuse de miezul nopții. Cei doi au făcut dragoste ca de fiecare dată, iar el ațipise cu fruntea sprijinită pe umărul ei. În lumina tăciunilor din vatră, ea îi privi chipul şi părul bălai. Apoi privirea i se opri pe pielea subțire de pe podea, ai

cărei solzi sclipeau ca nişte cristale. I se păru că în sclipirea aceea se ascundea o ironie amară.

Nu-şi dezlipi multă vreme privirea de pe pielea de şarpe. Iată ce ne desparte, îşi spuse. Iată graniţa, pragul, linia peste care nu se poate trece. Sclipind ca un ciob de sticlă, fragilă... şi totuşi atât de hidoasă.

Dar dacă toate acestea nu sunt decât o greşeală, şi nu el este cel care trebuie să plătească?

Să-l elibereze cât mai repede din mrejele blestemului. Din mlaştina în care se afundă cu fiecare zi. Să spargă oglinda aceea înşelătoare, iar el, cu voie, fără voie, va rămâne pe aici. Pe tărâmul acesta, să fie al ei şi numai al ei.

Tu mi-ai pricinuit toată suferinţa aceasta şi mai îndrăzneşti să-ţi şi râzi de mine? se adresă ea pielii de pe podea. Să vezi numai ce am să-ţi fac.

Cu mare grijă, pentru a nu-şi trezi iubitul, fata coborî din pat, se aplecă şi atinse pentru prima oară pielea de şarpe. Era nespus de uşoară, mai diafană ca un petec de mătase.

Se încruntă. Nu aveţi pic de dreptate, strigă înlăuntrul ei. Vorbele acelea erau adresate lumii întregi: părinţilor, celor care plănuiseră pactul, blestemului, celorlalte forţe misterioase, destinului însuşi.

Şi, cu o mişcare iute, aruncă pielea în foc. Flacăra o mistui într-o secundă, de parcă abia ar fi aşteptat s-o înhaţe. Cât ai clipi din ochi. Chiar şi mai repede.

La fel de încet precum plecase, tânăra nevastă se întoarse lângă soţul ei. El încă dormea. Ea îşi simţi sufletul liniştit, ca şi când ar fi ieşit cu bine dintr-o mare încercare.

Şi aşa aşteptă zorile. Iar zorile se iviră. Tânărul se trezi, cu nările fremătând în aerul dimineţii.

Fata vru să-i spună: mai dormi, de acum eşti cu mine. Dar nu reuşi.

El pronunţă cuvintele deja cunoscute: rămâi cu bine, pe mâine. Şi nu fii supărată, iubito.

Apoi, coborî din pat şi începu să caute pe jos. Unde este pielea de şarpe?

Ea nu-i răspunse.

Unde ai ascuns-o? Nu-ți bate joc de mine.

Nelinişti, începu să caute peste tot. Prin unghere. Sub aşternut.

N-am timp. Dă-mi pielea de şarpe.

Nu pot, răspunse fata.

El continua s-o caute ca un nebun. Ai milă, o rugă.

Fata încercă să pară supărată. (N-ai timp de mine, te grăbeşti să pleci.) Dar, în locul supărării, simți cum teama o cuprinde cu încetul.

Rămâi, îi spuse, pe un ton hotărât. Nu pleca. Rămâi aici.

Nu pot. Aici nu am trup. Nu se poate.

Vocea îi era tot mai slabă şi respira cu greu după fiece cuvânt.

Înapoiază-mi, rogu-te, pielea.

Nu pot. Am pus-o pe foc.

Ce mi-ai făcut? strigă el. Dar strigătul acela părea că vine din altă lume. M-ai ucis cu mâna ta.

Pentru tine am făcut-o. Pentru tine.

M-ai ucis...

Acestea au fost ultimele lui cuvinte.

Şi dispăru chiar sub privirile ei, aşa cum se topeşte fumul sub o adiere de vânt. Ca o umbră. Pentru totdeauna.

Cu o mânie pe care nu şi-o putea explica în ultima vreme, Marku Gurabardhi îşi imagină cum în sat bănuielile renăscuseră după noaptea de 17 ianuarie. Îşi imagina că ar fi putut fi printre cei care o interogau pe fată, pe părinții ei, pe vecini.

Prima variantă: uciderea şarpelui. Fata singură sau împreună cu părinții aruncaseră în foc nu pielea reptilei, ca în poveste, ci chiar pe şarpe.

Voiseră, în felul acesta, să pună punct, chiar dacă era riscant, ruşinii care căzuse asupra familiei lor. (De câte ori, nu-i aşa, într-un moment de disperare, oamenii nu aruncă de pe ei sau din casă semnele destinului?)

Fericirea fetei după prima noapte petrecută cu el? Se explică uşor, dacă ne imaginăm că cineva din familie, părinții, o rudă i-ar fi promis că necazul ei nu va dura mult.

Fetia pierdută? Existau atâtea ocazii să şi-o piardă, în cazul familiilor numeroase, în care rude apropiate, băieți şi fete, trăiesc sub acelaşi acoperiş.

Singurul lucru care nu se potrivea aici era suferința fetei de după noaptea aceea.

Era o tristețe adevărată, fără leac. Chinul ei îi făcuse pe cei din jur să caute o altă explicație.

Un vis? O fantezie a fetei?

N -ar fi imposibil. Pe şarpe îl văzuseră toți, în vreme ce pe tânăr nu-l văzuse nimeni. S-ar fi putut aşadar ca, exceptând nunta şi ruşinea familiei, continuarea poveştii cu mirele cel frumos, iubirea lor etc., să nu fie decât rodul imaginației fetei, în condițiile emoției puternice prin care trecuse.

Marku caută țigările cu aceeaşi încăpățânare cu care şi-ar fi căutat pistolul în caz de pericol.

Şi dacă n-o fi fost nici una, nici alta? Dramele, de regulă, nu sunt ale personajelor, ci ale celor care le creează. Deziluzia după noaptea nunții naşte cea mai mare tragedie din lume: defecte fizice, urâțenie, impotență. Pare o piesă străveche, venită din vremurile în care oamenii se căsătoreau fără să se cunoască, dar iată că acum Internetul o aduce şi în lumea noastră.

Marku zâmbi insesizabil. Apoi simți cum zâmbetul i se topeşte. De ce mi-e frică? se întrebă.

Îi era frig şi frică, drept pentru care încercă să se gândească la altceva. Dar era destul de greu.

La o cercetare mai atentă şi fără a depăşi cadrul fabulei, povestea pare o confruntare între om şi regnul animal, într-unul dintre puţinele momente în care se întâlnesc pe un teritoriu al nimănui. Au depăşit amândoi graniţa permisă pentru a se încarna în acelaşi trup, iar timpul acela nu aparţine nici unuia dintre ei. Şi uite aşa s-au anihilat unul pe altul cu sălbăticie.

Asta trebuie să se fi întâmplat, îşi spuse şi se zgribuli din nou de frig. Tot zelul pentru asemenea analize din ultima vreme...

Îi reveni în memorie, cu o claritate surprinzătoare, acea după-amiază de vară, în apartamentul banal din Tirana, când taică-său încercase, cu chipul schimonosit de furie, să-l oblige să se înscrie la şcoala de poliţie, în vreme ce el nu visa decât Liceul de Arte.

Singurul ochi sănătos al tatălui său îl fixa cu îndărătnicie şi reproş. Observase de mult că ochiul acela sănătos (pe celălalt îl pierduse într-o confruntare cu bandiţii) îi dădea o expresie ciudată şi când era vesel, dar şi când era supărat. Refuzi să faci singurul lucru pe care ţi l-am cerut în viaţă, părea să-i spună ochiul acela. În înverşunarea cu care îi ura pe infractori nu se înţelegea prea bine unde se termina logica lui de vechi poliţist şi unde începea dorinţa de răzbunare pentru ochiul pierdut.

Ai să îmbraci uniforma de poliţist la fel ca mine şi ca bunică-tău, măcelărit de bandiţi pe vremea regelui.

Nu, tată, n-o să mă fac poliţist.

Nu, tată... zise Marku... pielea aia de şarpe... şi în clipa aceea strigă: destul!

Capitolul al doilea

Toată după-amiaza de duminică, în oraş nu s-a vorbit decât despre jaful de la bancă.

Zvonul că bandiţii ar fi fost prinşi la Fântâna de Sus nu s-a confirmat. Totuşi, după cum a declarat paznicul băncii, găsit legat fedeleş la locul spargerii, despre ei se ştiau câteva lucruri concrete: era vorba despre trei bărbaţi înarmaţi şi mascaţi. Totuşi, rămăseseră câteva întrebări: mai întâi, cum spărseseră seiful? Şi doi, cu ce sumă plecaseră din bancă?

Marku Gurabardhi îl căuta de ceva vreme pe Zef pentru a afla de la el mai multe amănunte. Dar Zef nu era nici acasă şi nici în sala de biliard. În timp ce privea cum se aprind luminile prin apartamente, Marku îşi zicea că e niţeluş ciudat cum evenimentul acela recent îl pasionează la fel, ba poate chiar mai mult decât pe restul oamenilor din oraş. De regulă se întâmpla invers, mai ales când era vorba despre campionatul de fotbal sau despre mitingurile partidelor politice. Nu realiza încă dacă schimbarea aceasta este bună sau rea. Căci, dacă se mândrea puţin cu izolarea lui de mai-nainte, n-ar fi trebuit acum să-i fie ruşine că se amestecă în turmă?

Dădu din cap parcă pentru a scăpa de gândurile acelea inutile. Nu trebuia să-i fie ruşine că era şi el o fiinţă umană plină de curiozitate pentru ciudăţeniile lumii: cum sunt jefuite băncile, cum fac dragoste ţestoasele, cum erau spălaţi monarhii bolnavi în evul mediu... (Cu două săptămâni înainte, de când directorul Casei de cultură se întorsese din Spania şi-i povestise despre spitalizarea lui Filip II la mănăstirea Escorial, faptul acesta nu-i mai ieşea din cap.)

Intrând la el în apartament, se opri o clipă la uşă, îi cercetă canatul şi broasca, apoi o închise neatent. Nu găseai nimic de furat aici. Cu excepţia portretului fetei, poate, atârnat la capul patului. Se întinse pe pat cu mâinile sub

ceafă, fără să-şi ia privirea din tavan, convins că aşa creierul i se va goli de vechile obsesii.

O altă după-amiază de duminică în provincie, îşi spuse dezamăgit. De două ori mai tristă, după partida de sex de dimineaţă. Ar fi dat oricând o astfel de partidă (pe ultima, de pildă, de care era foarte mulţumit) pentru un ceas de tihnă, petrecut cu iubita lui seara, la cafenea.

Prietenul lui, Zef, credea că noile obiceiuri, de „import", vor ajunge rapid şi în B. Doar Albania nu e America, ce mama naibii, e o palmă de loc, repeta mereu. După el, nu era posibil ca în oraşele celelalte să fie descoperite în fiecare zi reţele întregi de prostituate pentru Italia, droguri şi alte cele, iar aici, în B., fetele să nu îndrăznească să iasă la un bar cu iubitul.

Marku era întru totul de acord cu el şi ăsta a fost poate unul dintre motivele pentru care nu s-a grăbit din cale afară să se întoarcă la Tirana după căderea dictaturii.

Zâmbi din nou în sinea lui când îşi aminti că nu trecuseră decât câţiva ani din clipa în care el, absolvent al Academiei de Arte Frumoase, abia repartizat în orăşelul acela din nord, întruchipase în ochii fetei tot ce putea fi mai modern. Şi deodată, în mod cu totul inexplicabil, rolurile începuseră să se inverseze. Acum, ea îi spunea, între două îmbrăţişări: ştii, a apărut o nouă modă pentru asta sau aia. Iar pe el nu numai că nu-l deranja lucrul acesta, dar se complăcea chiar să se ştie rupt de toate, îmbătrânit prematur, desi nu împlinise încă treizeci de ani. La început, aproape inconştient, o împinsese el însuşi în acest rol, până ce a simţit ce convenabil e ca ea să-i fie un fel de Beatrice, care să-l conducă prin purgatoriu.

Atât de mult se obişnuise cu asta, încât, dacă fata i-ar fi spus vreodată: hai să mergem la bar, el ar fi urmat-o orbeşte fără să se îndoiască o clipă de ea.

Ridică ochii, cum făcea adesea, fără să mişte din cap, să-i privească portretul. Din unghiul acesta părea schimbat, mai cu seamă ochii. Privirea ei piezişă, în care citeai o dulce trădare, se asocie, în mintea lui, cu mişcarea pleoapelor. Dar neîncrederea, ca orice altceva în seara asta de duminică, nu avea în ea nici o fărâmă de suferinţă.

Şi el îşi aminti măsuţa din restaurantul acela mic, unde mânca de obicei seara, apoi drumul la întoarcere, singur prin centrul oraşelului, în vreme ce luminile caselor se sting una după alta, la aceeaşi oră ca şi duminica trecută.

Orice eveniment petrecut în week-end era adus la dimensiunile lui reale lunea, pentru că lunea este ziua în care se deschid birourile şi oamenii îşi încep munca. Înainte, lucrurile se explicau oarecum simplu: teama de aparatul de stat făcea ca oamenii să-şi alinieze propriile păreri la versiunea oficială. Şi asta, pentru că poziţiiile erau adesea diferite. Sinucidere din dragoste? Probabil situaţia a fost mai complicată. Sau, invers: conflictul acela n-a avut conotaţii politice, n-a fost decât o ceartă între rubedenii.

O dată cu naşterea democraţiei, când oamenilor a început să nu le mai pese de poziţia oficială, pentru că, dacă ar fi visat urât peste noapte, a doua zi puteau trece în opoziţie, spre uimirea lor, lucrurile nu s-au schimbat prea mult. La fel ca şi înainte, după ce se întorceau acasă de la muncă, ecoul evenimentelor venea atât de distorsionat, încât uneori nu mai recunoşteai nimic din cele întâmplate. Treptat, a început să se înţeleagă că, la fel ca multe altele, nici fenomenul acesta nu avea vreo legătură cu politica. După cum se părea, zvonistica „clocită" între pereţii casei, între cratiţă şi sforăiturile soacrei, era pusă, din motive încă neelucidate, la grea încercare şi trebuia confirmată de birouri, de ţăcănitul maşinilor de scris, de rujul de pe buzele secretarelor şi, cu siguranţă, de privirile şefilor.

Şi, deşi nu s-ar putea spune că „binecuvântarea” oficialităților era decisivă (la întoarcerea acasă, opoziția bunicilor, la care se raliau şi copiii, recent întorşi de la şcoală şi care contribuiau şi ei cu o variantă proprie, era adesea mult mai puternică decât se credea), deşi, aşadar, din această navetă: casă, serviciu şi invers, zvonul avea să treacă prin nenumărate versiuni până să ajungă la varianta definitivă, prima interpretare, aceea care ar fi putut fi numită „lovitura de luni”, rămânea cea mai importantă.

Marku medita la toate acestea în vreme ce se îndrepta spre Casa de cultură. Uşa sectorului de muzică, vizavi de a lui, era întredeschisă şi dinăuntru se auzeau voci. O împinse şi, înainte de a intra, auzi cuvintele „casă de bani” şi „bandiți”.

— Salut, zise. I-au prins pe hoți?

— Încă nu, îi răspunse şeful sectorului de muzică. Domnul director tocmai ne povestea despre un jaf la o bancă din Madrid...

— Aha. Scuzați întreruperea.

— Nici o problemă, nici o problemă, zise directorul.

Îmbrăcase iar cămaşa aceea a lui albă, cu inscripția „boss” pe mânecă, iar cravata bleumarin părea că-i subliniază zâmbetul amical.

A îmbolnăvit de invidie întregul orăşel când a plecat în Spania, îşi zise Marku.

Şi totuşi, el, personal, nu-i purta pică. Ba chiar găsea că bucuria sinceră a celuilalt din perioada aceea, care avea să-i schimbe complet viața, avea în ea ceva emoționant. Revelația pe care o avusese „afară” i se potrivea mănuşă, la fel ca şi expresia „nici o problemă”, căzută în banal din cauza utilizării zilnice în fostul imperiu comunist, care şi lui i se potrivea perfect.

Directorul îşi privi ceasul.

— Băieți, haideți nițel la mine în birou să vorbim despre concert.

Acesta era, fără îndoială, unul dintre momentele lui de glorie, când, urmat de subalterni, străbătea holul cu mersul dinamic al tânărului manager, aruncând în dreapta şi-n stânga câte o indicație celorlalți.

Şi chiar aşa se întâmplă, cu excepția expresiei „okey”, pe care, de data aceasta, nu o mai spuse. Avea biroul plin cu suveniruri din Spania, şi totuşi Marku era sigur nu numai că nu-l putea invidia, dar că nici măcar nu-l putea dispreţui pe director. Sensibil la tot ce însemna armonie, ajunsese de mult la concluzia că era de ajuns armonia aproape perfectă între vanitatea inofensivă a celuilalt, idealismul lui şi pragmatismul nevesti-sii, care-şi deschisese primul atelier de coafură din oraş, pentru ca orice pornire de invidie să i se stingă.

Uneori, i se părea că vede în ochii directorului o întrebare: de ce nu sunteți şi voi dinamici ca mine, trăim vremuri noi, ce vă împiedică să fiți prosperi?

Chiar, ce mă împiedică? se întrebă Marku, după ce se întoarse în biroul lui. Cu siguranță că nu ştia sau, mai bine zis, nu voia să ştie.

Se învârti o bucată de vreme între masa de lucru şi fereastră, probă receptorul telefonului să vadă dacă avea ton, apoi ieşi.

— Dacă mă caută cineva, sunt la atelier, îi spuse secretarei.

Ieşind afară, în loc s-o ia pe strada cu tei spre atelier, făcu la stânga. Peste tot unde priveai, puzderie de chioşcuri. Se opri dinaintea unei clădiri scunde, la intrarea căreia era scris pe o pancartă: „Kola Koleci-Siguranțe pentru uşi. Broaşte. Chei”.

— Parcă am ştiut că vii, îi spuse meşterul.

— Cum aşa?

Celălalt râse.

— Cum aşa? Doi gologani dacă au oamenii, şi tot vin cu ei la mine. Nu-i vorba de tine.

— Şi eu, nu? Doar ştii că nici eu n-am bani

— Ştiu că n-ai. Da' tu eşti pictor. He, he, tu ştii cât valorează o Giocondă sau alte chestii celebre ca aia.

— Ha, ha, ha, râse Marku. Crezi că aş putea fi jefuit?

— Înainte vreme, nu. Acum, da, zise meşterul. Înainte vreme nici băncile nu erau jefuite.

— Că tot veni vorba, ai vreo noutate? Au pus mâna pe hoți?

— Nu încă, spuse celălalt. Nu încă, repetă repede. Lumea se întreabă peste tot: cum au putut să spargă poarta exterioară, fără să-i audă paznicul? Şi pe ăsta, cum de au reuşit să-l lege? Ca să nu ne mai întrebăm apoi cum de au spart seiful... Şi, cea mai importantă întrebare: de unde au apărut spărgătorii ăştia de bănci în orăşelul nostru pierdut printre munți, ă? Unde-şi au bârlogul? În fine, acum să revenim la oile noastre. Îmi închipui că vrei ceva pentru atelier.

Marku aprobă din cap. Încercă să-i explice cum îi fusese forțată uşa, dar celălalt îl întrerupse. Mai bine să meargă să vadă la fața locului.

Căută creionul, scrise pe un petec de hârtie: „Mă întorc repede” , după ce lipi anunțul pe uşă, plecară împreună. Pe drum, meşterul făcea ce făcea şi se întorcea tot la discuția cu jaful de la bancă. De unde apăruseră bandiții ăştia mascați? Muntenii noştri habar n-au ce-i aia mască.

Marku ar fi vrut să-i spună că poate bandiții erau veniți din altă parte, dar se opri în fața vitrinelor unui salon de coafură nou-nouț.

— Ia uite, zise şi citi cu voce tare cuvintele scrise pe firmă: „Coafor SILVANA. Spălăm cu şampon. Vopsim. Facem permanent”. E al nevestei directorului meu.

— A, da, făcu meşterul. Da' ce, nu ştiai?

— Ceva-ceva ştiam eu. Sigur că ştiam, dar...

Meşterul dădu din cap şi zâmbi discret.

— Trece aproape în fiecare seară pe aici s-o ia pe nevastă-sa. Când îl vezi aşa manierat şi îmbrăcat după ultimul jurnal de modă, nici nu-ți vine să crezi că e muntean de-al nostru. Ai impresia că-i venit direct din Capitală. Aha, te strâmbi, ştiu ce vrei să spui: că la Tirana sunt tot felul de şmecheraşi, ş.a.m.d. Ştiu şi eu toate astea şi totuşi, pentru mine, unul din Capitală e ceva super... Da' eu mă refeream la altceva: o să ajungă modernismul ăla şi la noi? O să ne civilizăm şi noi, cum se zice acum, sau rămânem cu ochii în soare?

— Bineînțeles, îi răspunse Marku. Asta nici nu se discută, Kola.

Ajunseră în fața atelierului şi se opriră.

În vreme ce urcau treptele, Marku avu impresia că în privirea meşterului se petrecuse o schimbare. Acesta avea acum o expresie severă şi în acelaşi timp ironică. Doar atunci când privea spre uşă, chipul i se lumina. Ochi de meşter adevărat, îşi spuse Marku. Ca urmare, nici n-a mai ascuns nudul fetei de pe perete, cum făcea de regulă când îl vizita cineva.

Păşind pe vârfuri, meşterul se învârtea dintr-un colț al odăii în celălalt, ca şi când ar fi vrut să detecteze un eventual pericol.

Marku îl privi cu atenție. Încerca în zadar să ghicească pe figura celuilalt dimensiunile primejdiei, convins că în logica meşterului acestea depindeau direct de valoarea tablourilor lui. În vreme ce-l urmărea şi-i observa expresia feței, avu senzația că meşterul va da un soi de verdict: există pericolul unui jaf sau nu...

În timp ce vorbea de una, de alta, mai mult despre sine decât despre celălalt, meşterul îşi întrerupea monologul şi

murmura printre dinți. Aici trebuie înlocuită broasca, dincoace trebuie întărit canatul uşii. O bară de fier aici. Două belciuge de o parte şi de alta.

Scena aceasta a durat destul de mult. Într-un rând, când Marku a vrut să intervină pentru a-i explica ceva, celălalt s-a întors spre el cu o privire plină de mânie.

— Vrei să fii în siguranță sau... să fii prădat?

Marku se înroşi din cap până-n picioare, cum i se întâmpla destul de rar.

Mare magician, îl categorisi imediat. Cum ar fi reuşit altfel să pătrundă până în tainițele cele mai adânci ale sufletului său?

Se linişti gândindu-se că, fiind acum într-o stare vecină exaltării, omul nu-şi va aduce aminte nimic mai târziu.

Meşterul oftă din rărunchi şi acesta fu parcă semnalul că vrea să pună punct stării de adineauri. Brusc, însuflețirea i se topi, iar privirea i se stinse şi-şi pierdu expresia dură. Ceru un scaun să se aşeze.

— Nu vrei să bei ceva? îl întrebă Marku.

Era evident că meşterul se transformase într-un om obişnuit, iar respirația i se domolise şi ea.

— Poți cunoaşte un om după cum fură, zise, aprinzându-şi o țigară. Se spune că-i „citeşti” pe oameni din ochi. Eu, personal, am altă părere.

Acum vorbea liniştit, iar ceea ce spunea erau lucruri interesante. Bineînțeles că avea păreri proprii. Poți cunoaşte omul din felul în care sparge o broască mai bine chiar decât după comportament, după vorbă, după cum scrie sau pictează. Nici o analiză, a sângelui sau a spermei, nu poate trăda mai bine un violator decât felul în care sparge o broască. Această observație este valabilă şi pentru ăia... pentru poponari.

Marku râse din toată inima. Privi spre nud, dar acum era prea târziu să-l mai întoarcă. Şi apoi, chipul fetei, neterminat, era greu de recunoscut.

— Şi hoţii şi cei care sunt jefuiţi pot fi identificaţi după asta, urmă meşterul. Primii, cum ţi-am spus, din felul în care sparg o uşă, ceilalţi, după broaştele pe care le aleg. E lucrul cel mai simplu. După încuietori sau, mai exact, după metodele de a le sparge, poţi caracteriza o epocă întreagă.

Spunând aceasta, se ridică şi începu să se plimbe prin atelier. Marku avu impresia că omul îi privea acum picturile cu alţi ochi.

— Asta, aici, pare altceva, zise. A ta e?

Marku zâmbi.

— Este o reproducere după un mare pictor spaniol, pe nume El Greco. E o lucrare de studiu, din şcoală.

— Aha.

După ce directorul, la întoarcerea din Spania, îi povestise despre boala lui Filip II, nu mai putea privi pictura aceea fără a-şi imagina odaia bolnavului din mănăstirea Escorial, în care, din pricina duhorilor grele, nu mai intra nimeni, cu excepţia surorilor regelui.

— Înainte, spargerile erau într-adevăr ciudate, zise celălalt. Tatăl meu, Dumnezeu să-l ierte, care m-a învăţat lăcătuşerie, mi-a povestit o groază de..., începu şi râse înfundat, ca aceia care nu se pot hotărî să povestească sau nu ceea ce le trece prin cap. Ţi-ai închipuit vreodată că se poate fura şi un sicriu? Coşciug, cum îi spuneau pe vremea aceea?

— Nu, răspunse Marku. Că unuia i-au furat mortul, am auzit, dar sicriul gol, în nici un caz.

— Şi totuşi, unui vecin de-al meu i-au furat sicriul nevestisii. Cred că ştii, pe vremea aia sicriul era adus cu mult timp înainte de înmormântare şi proptit la poartă. Aşa a rămas vecinul meu fără sicriu. Să fi văzut comedie după

aia... La început, parcă înnebunise, după care a dat-o pe veselie. Furtul sicriului i s-a părut un semn bun, aşa că a început să creadă că nevastă-sa nu murise de-a binelea şi, nici una, nici două, a început s-o zgâlţâie şi s-o trântească de pereţi, doar-doar o readuce-o la viaţă.

— Culmea! făcu pictorul.

— Ceva şi mai îngrozitor s-a întâmplat pe drumul spre Shkodra, zise meşterul apoi. Pe urmă, un caz asemănător la Tepelena şi altul la fel mai încolo, la Ianina. Vorbea despre furturi ca despre secetă, inundaţii sau starea recoltei. În anii dictaturii, hoţia a decăzut, ca toate cele, mai spuse. Văleu, ce târziu s-a făcut.

Se ridică de pe scaun şi aşa, pe fugă, în picioare, îi înşiră materialele de care avea nevoie, operaţiunile pe care urma să le facă şi, fireşte, preţul lucrării.

După ce îl însoţi, Marku cercetă o vreme uşa care trebuia întărită. Apoi începu să se învârtă încoace şi încolo, cum făcea când era preocupat. Trecând pe lângă reproducerea după El Greco îşi spuse că, dacă s-ar îmbolnăvi, ar prefera să fie îngrijit tot de surori. Iar pe fată... ar primi-o doar... dacă ar fi rănit.

Se miră singur de unde-i venise ideea asta. Totuşi, fixă cu privirea o bucată de vreme colţul acela de fereastră pe unde ar fi putut să vină glonţul ucigaş. Poate ar trebui să ia de pe perete tabloul lui El Greco. Cel puţin până când directorul lui s-ar plictisi să tot vorbească despre călătoria din Spania.

Era obsedat de ceea ce-i spusese meşterul despre spargeri. I se părea că, privită din acest unghi, istoria omenirii e cu totul alta. Aşa cum părea privită şi din unghiul unei feministe, de pildă.

Mari jafuri au avut loc în primele luni ale monarhiei, repetă ca hipnotizat cuvintele meşterului. Totuşi, scruta cu privirea colţul de geam prin care ar fi putut pătrunde

glonțul. Uneori, senzația aceea era atât de puternică, încât i se părea că plumbul ucigaş se învârte deja prin atelier, ca o vrabie intrată acolo întâmplător.

Pictorii de la Moscopole au materializat pe pânză distrugerea oraşului, îşi zise. Presimțirea unei răni poate să apară într-un tablou înainte de producerea ei. Prostii, mormăi enervat. Ar fi făcut mai bine să se odihnească nițel. Discuția cu meşterul îl obosise. Se simțea ca în urma unei croaziere pe oceanul acela de furturi şi tâlhării.

Îşi spuse în câteva rânduri: ce-ți bați tu capul cu astea?, dar creierul său, parcă predispus la rău, făcea exact contrariul: se îndrepta tocmai în direcția nedorită. Un asemenea scurtcircuit i se întâmpla rar, mai cu seamă când avea febră. Acum ştia însă că cel mai bun remediu în aceste situații era să nu opună rezistență. Lasă-ți creierul să macine ce şi cât vrea el, până va obosi.

Şi totuşi, la fel ca în urmă cu câteva zile, simți cum îl cuprinde groaza. Îl speria pornirea aceasta din ultima vreme spre analiză. Această manie de polițist. Şi-i reveni din nou în memorie după-amiaza aceea mohorâtă în care se certase cu tatăl său, înainte de a opta pentru o carieră. Şi ochiul lui. Singurătatea acelui ochi de polițist... Marku, de unde-ți vine această imagine sinistră? De nicăieri, domnule profesor...

În final, taică-său dăduse înapoi, dar ceva din după-amiaza aceea rămăsese în ființa lui. Un microb ascuns, o boală care din când în când îi provoca fierbințeli. După plenara a patra a partidului comunist, înainte de arestarea lui Gentian, avusese pentru prima dată remuşcări că nu-şi ascultase părintele. Cariera de polițist, oricât de ruşinoasă i s-ar fi părut, fusese, oricum, unica alternativă pe care o avusese până atunci.

După aceea, când văzuse la ştiri polițişti încăierându-se când cu demonstranții de dreapta, când cu cei de stânga, îşi spusese că ar fi putut fi şi el acolo cu ei, pe stradă.

Devenise prizonierul acestei vieți paralele cu mult timp în urmă. Îi venea să râdă când se întreba ce grad ar fi putut avea acum în poliție. Poate ar fi fost adjunct de şef de secție în vreun orăşel de provincie, ca acesta.

În urmă cu două zile, ascultându-i pe cei din jurul lui vorbind despre jaful de la bancă, se surprinsese zâmbind cu superioritate auzindu-le inepțiile, la fel ca un afemeiat care asistă la o discuție despre femei, ştiind că singurul în măsură să vorbească e doar el.

Îi era ruşine, dar îi venea să şi râdă, simțind totuşi că nu putea să se desprindă de această iluzie. Era ca un fel de datorie pe care o avea față de această viață paralelă, asemănătoare sentimentelor pe care le ai pentru o femeie de care te-ai despărțit cândva.

Iar în ultima vreme, în loc să se elibereze de ea, această a doua viață, cea care l-a însoțit atâta amar de ani ca o umbră paralelă, se încăpățâna să iasă la suprafață. Uneori, prezența ei era atât de concretă, încât Marku avea impresia că purta pe umeri chiar şi tresele de ofițer. Avea o ladă în fundul atelierului, o ladă pe care-i era frică s-o deschidă, pentru că avea senzația că-n ea va găsi uniforma de polițist.

Nu era întâmplător faptul că cele două dosare ale lui Gentian şi povestea cu pielea de şarpe îl obsedaseră atâta vreme.

Era prins, fără îndoială, în una dintre plasele invizibile care atârnau peste tot şi pe care simțurile oamenilor obişnuiți nu le puteau detecta.

Avea să scape din ea în ziua în care viața lui paralelă de polițist avea să se frângă la mijloc, atunci când o să-i vină clipa (moment pe care-l aştepta de mult), sub glonț...

Atunci se va simți cu siguranță liber.

Uneori îşi spunea slavă Domnului că nu are şi o a treia sau o a patra viață. Pentru că nu îndrăznise să-i vorbească fetei despre asta, de teamă să nu-l creadă sărit de pe fix,

purta cu ea dialoguri imaginare. Tu trebuie să fii fericită că nu eşti obsedată de asemenea lucruri... Există oameni care, dintr-un motiv sau altul, poate întâmplător, ca ăla care cade într-o râpă, ies din văgăună la... la lumină... cum să zic, într-un alt sistem. Aşa cum se întâmplă cu găurile negre din univers... Îţi imaginezi cum ar fi să te apropii de intrarea în ele?... Timpul îşi încetineşte cursul, apoi se opreşte... ieşirea într-un alt spaţiu... sistem... formă... Fireşte, nimeni nu a trecut prin asta. Cu excepţia lui... a şarpelui, cum spune povestea...

Cealaltă obsesie a lui, viziunea a milioane de oameni care şi-ar putea părăsi, în caz de degringoladă generală, propria viaţă pentru a şi-o uni cu a celorlalţi, nu-l preocupa decât rareori. Cu siguranţă că Pitagora meditase îndelung la asta, dar îngrozit de această perspectivă refuzase s-o pună pe hârtie.

În comparaţie cu haosul acesta general, deraparea lui spre o viaţă dublă i se părea uneori o treabă tare simplă. Ca şi pasiunea de a dezlega enigme. Secretul piramidelor, de pildă.

Visase de mult să jefuiască o piramidă. Dar misterele lor erau mult prea pământene. Mult mai profunde erau jafurile biblice, după care, dacă treceai o prăpastie adâncă, urma tărâmul olimpian. Acolo se aflau, fără îndoială, marile jafuri, poate chiar tartorul jafurilor în persoană, esenţa lor.

Dementule, se apostrofă singur. Totuşi, şi-l reprezenta pe Prometeu în acelaşi fel cum îl schiţase pe vremea studenţiei, părăsind în fugă Olimpul cu bobul de jeratic ascuns sub mantie. Profesorul se încruntase. Asta nu e Prometeu, băiete. Ăsta e doar un hoţ de duzină.

Probabil că meşterul avusese dreptate. Civilizaţia debutase cu un furt. Şi totuşi, lucrul acesta nu se spune nicăieri. De ruşine, poate, sau pentru că n-o fi fost aşa.

Marku sări din pat şi se duse la raftul cu cărți. Răsfoi o vreme dicționarul mitologic. P.P.P.

Prometeu... Cearta cu Zeus... Furtul focului... Aha, strigă. Nu focul a fost primul lucru furat din Olimp, ci... nemurirea.

Răsfoi nerăbdător dicționarul până ce găsi ce căuta. Avea impresia că ştiuse, dar, cine ştie cum, timpul îi golise memoria. Aşa se întâmplă cu toți, pesemne. Citi pe nerăsuflate, de două ori la rând, cele câteva fraze scurte şi dădu nemulțumit din cap. Totul era cețos, neclar, ca o ruină pierdută în întuneric. Aşa se explica şi faptul că nu-şi mai amintea mare lucru.

În dreptul numelui făptaşului, Tantal, nu găsi mai nimic. Furt comis într-o noapte întunecoasă. Exercițiu de nemurire cu un muritor. Demascarea. Condamnarea lui Tantal.

Privite de la distanță, cele două evenimente păreau simultane. Doar dacă ai fi săpat mai adânc ai fi realizat că scandalul cu nemurirea era mult mai vechi decât cel al focului. Erau poate mai îndepărtate în timp decât, de pildă, jaful de la banca din B. de construirea piramidelor. De asta şi părea, furtul nemuririi, atât de adânc pierdut în negura vremii. În „dosarul Prometeu" se cunosc totuşi câteva lucruri: vizita eroului în atelierul lui Hefaistos, unde se afla lăcaşul focului, furtul tăciunelui aprins, fuga spre pământ cu el ascuns sub mantie şi toate celelalte. În vreme ce despre nemurire nu se ştie mai nimic. Unde se afla? Sub ce formă? Cum ar fi putut fi furată şi cum a dus-o hoțul cu el?

Marku dădu din cap nemulțumit. În cazul acesta, nu uitarea fusese de vină. Fapta lui Tantal nu preocupase pe nimeni. Curiozitatea omenească se oprise chiar pe pragul dinaintea ei. Mintea scotocitoare a omului, care nu putea fi ținută de nimic în frâu, îşi recunoscuse, în cazul acesta, înfrângerea. După ce ajunsese atât de departe, la granița

tărâmului înghețat al abisului, acum fusese obligată să dea înapoi.

Cu mâinile sub ceafă, ca şi când ar fi vrut să-şi păstreze dreapta judecată, Marku recapitulă în minte rămăşiţele mitului. Într-o noapte întunecoasă, la poarta unui om obişnuit, bate mesagerul morţii. La strigătul omului „Cine e?", el răspunde ca de obicei: „Deschide, sunt trimisul morţii". Dinăuntru, aceeaşi voce strigă iar: „Pleacă de unde ai venit, n-am treabă cu tine".

Marku zâmbi de unul singur. De mult nu-l mai preocupau asemenea fantezii. Ba chiar îl întrista gândul că devenise imun la ele. Fără grabă, ca omul care savurează o băutură fină, încercă să-şi imagineze cu lux de amănunte ce se întâmplase de fapt. Dar era ceva ce-l împiedica. Se ridică, se plimbă o vreme în sus şi-n jos, admiră plopii de pe stradă, apoi norii căzuţi pe pământ şi simţi cum o altă poveste i se strecoară hoţeşte din uitare. Credeai de-acum că eşti un mare pictor, un artist nemuritor, cum se zice, şi că nu mai ai treabă cu noi? Aşa credeai, nu?

Erau cuvintele anchetatorului, pe care prietenul lui, Gentian, i le repetase imediat după ce ieşise din puşcărie. Simţea că, de-ar fi trăit chiar şi o mie de ani, n-ar fi putut să-şi smulgă din memorie groaza prin care trecuse în vara aceea apăsătoare, la Tirana. Gentian nu fusese încă arestat, dar căderea lui era previzibilă. La Uniunea Scriitorilor şi Artiştilor, îndată după plenara a patra a partidului, şedinţele începuseră să se succeadă cu repeziciune. Canicula se înteţea şi ea, iar el trăia cu împresia stupidă că teroarea avea să înceteze din pricina căldurii. Poate că funcţionarii statului îşi vor aminti că există şi concedii, şi plajă pe malul mării. Şi, dacă nu-şi vor aminti ei, o vor face nevestele şi copiii lor. Şi poate că astfel îşi vor amâna şedinţele până la toamnă.

În realitate, nimeni nu se gândea la aşa ceva. Dimpotrivă, erau organizate alte şi alte adunări. Câteva dintre ele cu uşile închise. Altele, cu public. Iar ultimele, cu uşile pe jumătate închise ori pe jumătate deschise. Sau aparent aşa. Ba chiar se zvonea că ar mai fi două feluri de şedinţe: unele care erau anunţate şi nu se ţineau, şi altele, invers, care se ţineau, deşi se spunea că nu vor mai avea loc.

Ori de câte ori auzea asemenea zvonuri, Marku le lua la început ca pe nişte invenţii pricinuite de caniculă, dar a doua zi i se păreau perfect logice. Era normal ca la şedinţele deschise să nu fie convocaţi toţi şi la fel de normal ca la cele cu uşile închise o parte din tensiune să răzbată afară. Altfel, ce rost ar mai fi avut?

Marku era aproape convins că, după Gentian, avea să-i vină şi lui rândul. Se aşteptase să fie arestat îndată după percheziţia din apartamentul lui Gentian. Tot atunci, câţiva pictori au fost convocaţi la procuratură pentru a depune mărturie împotriva celui arestat. Au fost în total douăzeci şi şase, îi spusese Gentian după aceea. După informatorii ordinari, care au depus mărturie de câte două, trei ori, a venit rândul celor „curaţi" (ceea ce arată că Gentian era considerat o piesă importantă), urmaţi de funcţionarii de la Uniunea Scriitorilor, cei de la Galeria de Artă, chelnerii de la cafenelele ambelor instituţii, apoi un veteran de război care locuia pe acelaşi palier cu el şi, în final, modelele şi curvele. Gentian mi-a spus să mă tund la..., pentru că aşa e modern în Occident. Stricatule, îi strigase anchetatorul, cartofor ordinar! Uluit de ultima acuză, Gentian nici n-a mai avut timp să se mire de trădarea fetei. Nu jucase în viaţa lui cărţi, drept pentru care luase cuvintele anchetatorului ca pe nişte vorbe scăpate aiurea, dar, peste câteva zile, când au început să-l confrunte cu câţiva pocherişti adevăraţi, a priceput că i se pregătea un nou dosar. Fără să renunţe la primul. Erau zile în care îl anchetau ca pictor decadent şi-n altele ca

jucător de cărți. Crezuse, la un moment dat, că vor renunța la unul dintre dosare, dar anchetatorii, după cum se vede, ezitau. Aşteptau, pesemne, un ordin de „sus”, iar ordinul acela depindea şi el de nişte împrejurări, poate de situația internațională, de descoperirea unor noi terenuri petrolifere sau chiar de raportul anual al organizației Amnesty International.

Credeai că eşti deja un pictor celebru şi că nu mai ai treabă cu noi?... Joci pocher, vrei bani nemunciți, ă?

Marku sări din pat şi răsfoi din nou dicționarul mitologic, studiind mai ales singurul desen care însoțea textul: Tantal în abis, supus pedepsei. Deasupra şi dedesubtul lui, apă şi mere. Ori de câte ori se întindea să-şi astâmpere setea sau să urineze, ele se îndepărtau. O condamnare ciudată, fără nici o legătură cu sensul profund al faptei lui.

O similitudine absolută, îşi spuse Marku. Se întâmplase ca şi Tantal să aibă două dosare. În cele din urmă, Gentian a fost condamnat sub acuzația de pictor decadent, dar, în sentință, a fost subliniată şi pasiunea lui pentru jocurile de noroc, ca urmare a depravării morale demonstrate de anchetatori. Cu Tantal se întâmplase, probabil, contrariul: neputându-i-se şterge complet vina de a fi furat nemurirea fusese considerată în actul de acuzare o vină mai puțin importantă. Fără să se depună probe şi mărturii la dosar. În aşa fel încât, mai apoi, să se volatilizeze pe nesimțite, fără dovezi, ca un soi de bănuială sau chiar de zvon. Furtul nemuririi trebuia şters din memoria oamenilor şi din cea a zeilor.

Marku se întinse din nou pe pat. Cine ştie de ce, era convins că, pentru a se putea concentra asupra celei mai misterioase poveşti din istoria omenirii, trebuia să-şi anihileze propriul trup, să iasă din el.

Şi-l inchipui din nou pe curierul morții, căutând prin beznă casa cuiva.

Contracapitolul al doilea

Într-o noapte întunecoasă, la poarta unui om obişnuit bate trimisul morții. La întrebarea celui dinăuntru „Cine e?”, el răspunde ca de obicei: „Deschide, sunt mesagerul morții”. Dar omul strigă din casă: „Întoarce-te de unde ai venit, n-am treabă cu tine”.

Trimisul face o grimasă. Îşi închipuie că omul acela l-a luat drept altcineva. Drept portărel sau perceptor. Deşi nu are nimic de-a face cu judecătoria, iar taxele şi le-a plătit. Trimisul este obligat să mai bată o dată şi să repete anunțul cunoscut, dar, spre uimirea lui, din casă vine acelaşi răspuns: întoarce-te înapoi, n-am treabă cu tine.

Mesagerul încremeneşte în loc. Este pentru prima oară când i se întâmplă aşa ceva. Înainte de a mai bate o dată în poartă, scoate din geantă condamnarea, verifică numele destinatarului, ora, ba chiar şi clipa când trebuie să intre în vigoare (şi a trecut, între timp, ceva vreme de când omul trebuia să-şi fi dat duhul, deşi, uite, el încă mai respiră) şi, supărat de data asta de-a binelea, bate în poartă pentru a treia oară.

Din casă, nici un răspuns. Apoi uşa se deschide brusc şi omul apare în prag. Cuvintele lui sunt enigmatice, ciudate: Du-te şi spune-i stăpânei tale, Moartea, că eu nu-i recunosc puterea.

Şi-i arată ceva... Ceva ce nu se ştie nici până astăzi ce a fost sau cum arăta. Un obiect amintind de un medalion? Sau o cifră secretă, un semn, un cod bancar, însemnul unei secte, al unui club, o viză pentru străinătate?

Văzând semnul acela, trimisul se holbează la el, încremeneşte, nu ştie ce să spună. Deşi nu l-a mai văzut până atunci, îl ştie şi i se supune. El nu este decât un

slujbaş mărunt, care nu are altă împuternicire decât cea cunoscută: să strângă sufletele. Nici prin cap nu-i trece să se întrebe de ce i s-a dat unui mort semnul acela. Între timp, deşi este pentru prima oară când i se întâmplă, în mii şi mii de ani, un asemenea lucru, consideră că este nevoie să raporteze mai sus.

Aşadar, slujbaşul hotărăşte să-şi anunţe superiorul. Indecis, acesta se sfătuieşte cu un alt şef, desigur, mai mare în grad, înainte ca, împreună, să cuteze să-l trezească din somn pe Erebus, ministrul morţii.

Acestuia din urmă nici nu-i vine să-şi creadă urechilor. Sunteţi întregi la cap? urlă la ei.

Gata, s-a umplut paharul, spune apoi şi decide pe loc să-l scoale din somn pe şeful cel mare, pe Hades.

Se ştie că un asemenea lucru nu e o bagatelă. Sunt şase mii de ani de când Hades nu a mai fost deranjat. Lucru cu atât mai greu de făcut acum, când zeul s-a însurat cu frumoasa Persefona. Toate acestea îi trec fulgerător prin cap lui Erebus, şi totuşi nu ezită nici o clipă. În taină, cum numai el ştie, îl trezeşte pe marele stăpân.

Cuvintele lui Hades, venite de departe, sunt mai mult sau mai puţin cele pe care ministrul morţii le-a adresat celor doi. Erebus, eşti întreg la cap sau ai înnebunit?

Şi Erebus este obligat să-i repete, punct cu punct, totul. Se lasă o linişte adâncă, timp în care Erebus îşi imaginează cu tristeţe ochii fără viaţă ai stăpânului. Vino imediat la mine, îi porunceşte acesta.

Iar când Erebus ajunge, întregul staff al morţii este acolo. Chipurile lor sunt mai încruntate ca de obicei. Găurile negre de pe obrazul lui Hades redau mai bine decât o mie de ochi grozăvia celor întâmplate. Iar vorbele lui tărăgănate se potrivesc uluitor cu expresia feţei. S-a petrecut lucrul cel mai grav care se poate imagina, cel mai teribil. După milioane şi milioane de ani, pentru prima oară, Moartea este

lovită chiar în esența ei. În urma acestui atac, dacă nu se iau măsuri, ea nu-şi va mai reveni niciodată. Şi, împreună cu ea, se va clătina întreaga alcătuire a universului.

Marele zeu ascultă, apoi, părerile celorlalți, în acelaşi ton, dacă nu chiar şi mai pesimiste, după care porunceste: pregătiți-mi careta.

În caretă, despicând cerul şi pământul, Hades zboară către Olimp, la zeul zeilor, la Zeus.

Ce se întâmplă acolo, cum îl scoală din somnul lui regesc, lucru pe care nimeni n-a cutezat să-l mai facă, ce cuvinte schimbă ei, cum strigă, cum şoptesc, cum îşi prefac vocile şi cum încep să rânduiască vorbele pe dos, pentru a nu-i înțelege ceilalți, acestea sunt lucruri pe care nimeni, nicicând nu le va afla.

Şi iată că încep să se aprindă luminile la ferestrele zeilor, iar caretele lor aleargă într-un du-te-vino continuu. Sunt treziți pe rând anchetatorii, anchetatorii sub acoperire, supraveghetorii anchetatorilor, supraveghetorii supraveghetorilor şi, imediat după aceştia, turnătorii, turnătorii epileptici, delatorii dintr-o mie într-o mie de ani, informatorii inutili, informatorii-falşi-orbi, cei care amenințaseră că se sinucid dacă nu sunt lăsați să toarne, apoi „ciripitorii”, purtătorii de vorbe, mirositorii, cititorii în bobi etc., etc. În vremea asta se deschid arhivele, sunt puşi la cazne oameni şi zei, se sapă, cine ştie din ce motiv, o groapă chiar în mijlocul Olimpului, este îngropat un stâlp, se fac, unele în premieră, altele pentru ultima oară, tot felul de gesturi inutile şi aşa mai departe.

Vine o clipă când toți au impresia că timpul, stând pe loc, va da pe de lături. Mulți dintre zei îşi pierd judecata, stau turceşte în vârful acoperişului şi aşteaptă. Pentru că, se pare, timpul nu mai există, nimeni nu ştie cât va dura coşmarul acesta. După aceea, încercând să afle când s-a

auzit strigătul „a fost găsit vinovatul”, nimeni nu va putea preciza dacă a fost dimineața în zori sau seara târziu.

Încătuşat, cu ochii umflați de bătaie, criminalul este târât chiar prin mijlocul Olimpului. Curioşii aleargă să-l vadă. De peste tot, oamenii urlă: Tantal a produs toată harababura asta?

Privesc apoi spre închisoarea centrală, unde, se spune, chiar Zeus îl va ancheta pe vinovat. Fiecare încearcă să-şi imagineze cum vor suna întrebările lui: cum ai reuşit s-o faci, cine te-a ajutat, cum ai dus-o pe pământ?

Dar, tocmai în acest punct, se face întuneric. Nimeni nu ştie ce întrebări s-au pus şi nici alte amănunte, aşa cum nimeni nu va afla vreodată ce s-a întâmplat şi cum au revenit toate mai apoi la normal.

A doua zi dimineață, Olimpul pare anesteziat. După o absență de cine ştie cât timp, dimineața s-a înstăpânit cu greu peste lume. Ici-colo mai sunt încă pete de întuneric, pe care măturătorii încearcă să le strângă, aşa cum strângi gunoaiele din ogradă. Zvonurile despre nemurire bântuie peste tot. Unii şi-o imaginează ca pe o mulțime de steluțe lipite de trup, alții, ca pe un ceas ale cărui limbi stau înțepenite în loc, iar cei din urmă, majoritatea, şi-o închipuie ca fiind cheia unei porți misterioase. Dar asta nu durează prea mult. Încă înainte de amiază, zvonurile încetează. Prin taverne se spune că Tantal, înainte de a fi furat nemurirea, fusese un om grozav de lacom. Lăcomia îl împinsese şi la crimă, deşi despre asta se păstra încă tăcerea.

Zilele trec, iar zvonurile, în loc să se stingă, mai rău se înmulțesc. Şi țintesc atât de sus, încât se dă chiar şi un decret care le interzice. Sunt interzise amintirile lui Hades, ba chiar şi jurnalul tinerei sale soții, Țersefona, ca fiind mult prea amănunțit. Însuşi cuvântul „nemurire” este interzis. Unul dintre consilierii lui Zeus este de părere că, mai

importantă decât interzicerea acestui cuvânt, este demonetizarea lui. După unele ezitări, această idee este considerată bună. Vor fi declarați nemuritori unii dintre aceia care până acum şi-au câştigat o oarecare notorietate: poeții, sculptorii, generalii, ba chiar şi prostituatele cele mai faimoase.

Vestea se răspândeşte cu repeziciune. Recunoştința pentru acest dar al zeilor este înduioşătoare. Iar zeii, ori de câte ori aruncă o privire în jos, spre lumea oamenilor, abia se abțin să nu izbucnească în râs. Credeați că ați ajuns chiar nemuritori, naivilor? Dar, din rațiuni superioare, trebuie să-şi ascundă ironia. În jocul acesta este admis oricine poate ajuta la ascunderea marelui secret al universului. Deşi sunt zei, cugetul li se tulbură şi lor în clipa în care se întreabă unde ar putea fi poarta prin care se iese din moarte. Nu există o asemenea poartă, îi contrazic zeii mai bătrâni. E o erezie. Chiar şi Tantal, luat la întrebări şi torturat, nu a dat un răspuns clar la această dilemă. A acționat probabil ca un somnambul, influențat de o idee străină, venită, cum s-ar părea, dintr-un alt univers. O idee rătăcită, poate, care, aşa cum a ajuns aici din întâmplare, tot aşa a şi dispărut, nedorită, căutându-şi propria lume.

O sută de mii de ani, două sute de mii, poate chiar o jumătate de milion după aceea, Marku Gurabardhi, cu mâinile la ceafă, încerca să-şi imagineze întrebările ce-i fuseseră puse lui Tantal. Au fost probabil asemănătoare celor ce vor fi puse bandiților care jefuiseră banca din B., deşi nici o crimă de pe lumea aceasta nu seamănă cu fapta lui Tantal.

Marku îşi imaginează clădirea banală, cu două etaje, a secției de poliție din B. şi-şi muşcă buzele. Şi totuşi, câteva întrebări nu-i dădeau pace: cine v-a arătat cum se intră în bancă, cum ați spart seiful, ştiați ce este înăuntru, unde ați ascuns banii, diamantele... steluțele nemuririi?

Capitolul al treilea

Fata îşi schimbase din nou coafura şi totuşi avea pe chip un aer melancolic, care contrasta cu felul în care îşi pieptănase părul. Cu o altă ocazie, ea ar fi strălucit toată, s-ar fi învârtit pe vârfuri ca o balerină şi l-ar fi întrebat: hei, mă placi aşa cum sunt acum?

Dar nu a făcut nimic din toate astea, de parcă ar fi uitat cu totul de noua ei coafură. Intrând în atelier, se opri la uşă şi, cu o preocupare care lui i se păru exagerată, privi broasca reparată de lăcătuş.

— Ţi-ai schimbat încuietoarea? îl întrebă, fără să întoarcă privirea.

Marku îi răspunse cu un „da" apăsat. Vru apoi s-o întrebe „dar tu ce ai?", însă îşi aminti că, în situaţii de criză apărute adesea din nimic, o asemenea întrebare n-ar fi făcut altceva decât să pună paie pc foc.

— Ţi-ai schimbat pieptănătura, îi zise. Îţi stă bine.

— Adevărat? Mulţumesc.

El o îmbrăţişă delicat, adulmecându-i cârlionţii de pe ceafă.

— S-a deschis un coafor modern, spuse fata. Ştii?

În afară de mirare, avea pe chip o paloare uşoară, iar deasupra pomeţilor, sub ochi, cearcăne de nesomn.

Marku o mângâie din nou. Fata nu se opuse, dar nici nu se arătă prea dornică. În timp ce o strângea în braţe, îi văzu cu coada ochiului puful fin ce începuse să-i crească la subsuoară.

Va să zică, s-a epilat când a fost la Tirana, îşi zise cu amărăciune. Palma îi lunecă pe coapse, îi simţi chiloţii fini sub rochie şi uită de tot.

Fata încercă să-l îndepărteze.

— Nu, îi spuse în şoaptă.

Uite, aşa se instalează răceala între doi oameni, se gândi el.

— Ce e cu tine?

Dar ea nu-i răspunse.

— Nu, repetă, dându-i mâna la o parte.

El simți cum i se urcă sângele la cap.

— Nu te înțeleg, bâigui. Dacă e ceva, spune-mi.

Fata respiră adânc.

— Nu ştiu dacă trebuie... să-ți spun.

Lui îi păru rău că se grăbise să împingă discuția până în punctul acela. Simți dorința să-i strige: „Nu vreau să ştiu nimic. Sunt teribil de stresat şi fără asta", dar era deja târziu.

N -aş fi vrut să-ți spun, îşi închipui răspunsul ei. Dar, dacă insişti, nu pot să-ți mai ascund.

— De când te-ai întors de acolo, am simțit că ceva nu e în regulă, şopti el, fără s-o privească. Probabil că tu, la Tirana...

— Nu la Tirana. Aici.

Cu atât mai rău, îşi spuse Marku. Bănuia că nici coafura aceea nouă nu şi-o făcuse pentru el... La urma urmei, orice poveste se termină într-o zi, încercă apoi să se consoleze singur.

— Totuşi, cred că am dreptul să ştiu şi cu ce se întâmplă.

Se mira şi el de faptul că spunea altceva decât gândea. În realitate, n-ar fi vrut să ştie nimic.

— Desigur, zise fata. Deşi nu-mi e uşor, o să încerc să-ți explic.

Dă-i bătaie, o îndemnă el în gând. Ucide-mă.

Se apropie cu paşi şovăitori de măsuță şi luă sticla de coniac. Paharul, ca şi sticla, de altfel, era pătat cu vopsea galbenă şi albastră. Când i-l întinse să bea, fata clătină din cap în semn că nu doreşte şi atunci el îl bău până la fund.

În timpul acesta, fata începuse să vorbească, deşi Marku se uita în altă parte. Nervos, privea spre fereastră, convins că, dacă simula dezinteresul, adevărul ar mai fi putut întârzia. Lucru care s-a şi întâmplat, de altfel. Povestea fetei devenea tot mai dezlânată. Vorbea despre atmosfera apăsătoare din familia ei, despre răceala care-i cuprindea pas cu pas, zi de zi, ca şi când ar fi descris coborârea iernii de pe înălțimi. Aha, făcu într-un rând în sinea sa Marku, convins că prinsese ceva. Auzi cuvintele „vechile obiceiuri" şi-şi închipui că fata vorbea despre o căsătorie tradițională. Adică, despre căsătoria ei. Fata negă totul imediat, cu o mişcare scurtă din cap. Era vorba despre ceva mult mai trist şi mult mai grav. Totul era însă foarte tulbure acum. Nici ea nu ştia prea bine ce se petrece, deoarece se părea că ai ei îi ascund adevărul. Era aşteptat să vină un unchi bătrân...

El ar fi vrut s-o întrerupă: ce-i cu unchiul acesta? De unde vine şi de ce-l aşteaptă toți aşa, dar ea nu-l lăsă să vorbească.

— Mi-ai vorbit despre stresul cu care se trăia în anii dictaturii, spuse, cu voce la fel de ostenită. N-aş putea zice că este acelaşi lucru, şi totuşi ceea ce se petrece în casa noastră este la fel de apăsător.

El negă din cap, cu un gest nervos.

— Nu, zise tare. Este imposibil să mai existe aşa ceva. Nici vorbă.

Marku simți cum i se duce pe apa sâmbetei liniştea câştigată în ultimele minute, de când aflase că gelozia lui nu-şi avea rostul. Ultimele ei cuvinte arătau o neîncredere insultătoare în ceea ce-i povestise el despre anii comunismului.

Ar fi vrut să-i strige: spune-mi, totuşi, despre ce e vorba? De unde vine acest stres? Boală incurabilă, crimă, amenințări?

În privirea fetei se văzu strădania de găsi cele mai potrivite cuvinte.

— Ai auzit ceva despre renaşterea vechilor cutume? întrebă după un minut de tăcere.

El răspunse cu un „da” ezitant. Apoi, pentru a-şi sublinia şi mai mult indecizia, adăugă că unele lucruri i-au mai ajuns la urechi, dar era convins că gazetarii mai exagerau şi ei, mai cu seamă cei străini.

— Şi eu mi-am închipuit asta, zise fata.

El turnă din nou coniac în pahar.

— Renaşte ahmarrja[1], se întoarce teribilul kanun[2], declamă el cu gesturi teatrale, printre hohote de râs. Minciuni gazetăreşti.

— Aşa crezi tu? făcu fata.

— Da, zise Marku. Dar tu? Tu crezi altceva?

Pe chipul ei apăru un zâmbet amar.

— Nu ştiu ce să mai cred, spuse, nesigură. Totul este atât de vag.

Brusc, cine ştie de ce, poate pentru că tristeţea din ochii ei i se păru atât de misterioasă, lui i se făcu ruşine că se enervase adineauri.

Îi mângâie părul cu tandreţe, apoi o întrebă:

— Ai o problemă... acasă?

Pentru a o face să vorbească fu nevoit să repete întrebarea. Dar cuvintele ei erau din nou foarte vagi. Fireşte că despre asta era vorba. Fratele ei, Angjelin, stătea de zile întregi ca în transă. Iar ei nu-i spunea nimeni nimic. Şi nici n-avea să afle ceva până la venirea unchiului din Shala.

---

[1] Ahmarrja (sau hakmarrja, cu sinonimul gjakmarrja) – vendeta albaneză, război între fa-milii şi clanuri în chestiuni de onoare (n. tr.).

[2] Kanun – cod cutumiar străvechi, care regla viaţa socială la albanezii din zona muntoasă de nord (n. tr.).

— Şi cu unchiul ăsta, ce-i? o întrerupse Marku. Am vrut să te întreb mai înainte: de ce vine?

— Cum de ce? El va lămuri totul.

Aha... Acum pricep. Este cel care va clarifica dacă voi... adică familia ta este prinsă într-o asemenea poveste. A, da, mi-am amintit expresia tradițională: dacă familia ta are sânge de luat sau de dat.

Acum credea că ştie de ce discuția aceea înainta cu atâtea ezitări. Era, înainte de toate, o problemă de terminologie. Trebuia folosit vechiul limbaj, căzut de mult în desuetudine, asemenea unui pârâu secat, care nu-şi mai recunoaşte vechea albie.

Liniştea se prelungea, iar el avu din nou impresia că aude un zgomot la geam. Numai că de data asta nu i se mai adresa lui, ci altcuiva.

— Gjakmarrja renăscută după o întrerupere de cincizeci de ani... Ca să fiu sincer, eu nu cred, zise Marku.

Avea un ton convingător. Într-adevăr, nu credea. Se pare că era vorba doar de o tentativă, de o ultimă încercare de a scoate capul, cum se întâmpla cu toate lucrurile interzise de comunişti. Şi asta n-o spunea doar pentru a o linişti pe ea. Kanun-ul ar fi o ciudățenie la acest sfârşit de mileniu. El ar fi sucombat chiar şi fără interdicția comunistă. Deşi tocmai această interzicere brutală a dat naştere la toată tevatura de acum.

Fata îl asculta cu ochii măriți, în care, dintr-o clipă într-alta, te-ai fi aşteptat să vezi lacrimi.

— Iubita mea, îi şopti el cu dragoste, sărutându-i părul. Şi, în sinea sa: Beatrice a mea.

Ea, pe care şi-o imaginase ca pe prințesa lui în aceste vremuri noi, nu reuşise să ajungă la el.

Uşurată, fata începu să povestească din nou despre ceea ce se întâmpla în familia ei. Repetă de atâtea ori cuvântul „răceală”, încât Marku avu la un moment dat impresia că-l

ia într-adevăr cu frig. Bău din nou coniac, iar fata acceptă de data asta să bea şi ea. În vreme ce el îi mângâia genunchii şi coapsele, cuvintele ei începură să se rărească până ce se transformară în geamăt. De data asta, gemetele ei erau mai altfel decât în alte dăţi, sau cel puţin aşa i se păru lui, până ce, la sfârşit, o auzi strigând, cu un glas necunoscut, ca ieşit dintr-un gâtlej străin.

În vreme ce se odihnea alături de ea, îşi închipuí că, dacă cineva din birourile de jos ar fi tras cu urechea, şi-ar fi putut închipui după strigătul acela că a sugrumat-o pe fată, şi nu că a făcut dragoste cu ea.

Plecă din atelier la puţin timp în urma ei, dar, înainte de a ajunge la birou, se abătu pe la cafenea. Pe una dintre mese se aflau, ca de obicei, ziarele de dimineaţă, dar el nu avu răbdare să le răsfoiască pe toate.

— Avem noutăţi? îl întrebă pe barman, care-i adusese cafeaua.

— Nimic, răspunse celălalt. Se spune că noul şef al poliţiei a promis că într-o săptămână o să-i prindă pe tâlharii de la bancă, da' uite că zilele trec şi nu se întâmplă nimic. Lumea zice că nu e lăsat să-şi facă treaba. Iar el se plânge că n-are adjunct.

— Aha, deci n-are adjunct...

— Celelalte sunt banalităţile obişnuite. Se spune că, dis-de-dimineaţă, şeful opoziţiei i-a trimis unei cucoane de la Consiliul Europei un fax lung de vreo opt stânjeni. Îţi imaginezi? Opt stânjeni de fax, la ora cinci dimineaţa. Să mor eu dacă asta nu seamănă a hărţuire sexuală.

Marku râse.

— Dar despre gjakmarrje, e adevărat că a apărut din nou, sau sunt doar scorneli gazetăreşti?

Barmanul se strâmbă.

— Hm. Depinde cum o iei. Un văr de-al meu care a venit de la Hoti mi-a povestit că în ultimele săptămâni acolo au fost două omoruri. Poate că...

— Poate că ce?

— Dumnezeu ştie dacă alea au fost într-adevăr omoruri rituale sau altceva. E o confuzie totală.

— Dar despre oameni închişi în casă de frica răzbunării ai auzit?

— Ceva-ceva am auzit eu. Dar toate astea sunt pure născociri. Stă unul în casă pentru că-l doare mijlocul şi cică stă de teama răzbunării, cum scrie la kanun. (Râserã amândoi o vreme.) Nu ştiu cum să le spun la toate astea, urmă barmanul. O joacă de copii. Dacă s-ar găsi, într-adevăr, Cartea Sângelui, cum se şopteşte pe ici, pe colo, atunci, da, se schimbă treaba.

— Cartea Sângelui? Da, am auzit şi eu de asta.

Dacă ar fi discutat cu altcineva, barmanul s-ar fi mirat de ignoranța lui, dar pictorul, deşi venise de câțiva ani în B., era considerat încă un intrus.

— După cum oi fi auzit şi tu, în cartea aia sunt scrise toate, continuă barmanul. Cine şi-a plătit datoria de sânge şi cine nu şi-a plătit-o, cui i-a expirat termenul şi tot aşa. Sunt scrişi acolo chiar şi ăia care mai au de plătit o jumătate de datorie de sânge. Pe scurt, cu ea n-o mai poți întoarce, frate. Numai s-o găsească.

— Şi unde ar putea să fie? Întrebă Marku.

Celălalt ridică din umeri.

— Asta nu ştie nimeni. Se zice că au căutat-o peste tot. Chiar şi în arhiva secretă a statului au coborât după ea. Doar că nimeni nu ştie unde e arhiva aia. Unii susțin că n-ar fi departe de aici, pe muntele vecin, dar eu, să fiu cinstit, nu cred. Sunt cel puțin trei ținuturi în Albania despre care se spune acelaşi lucru.

Marku ieşi din cafenea ca şi când ar fi fost drogat. De la o vreme îi făcea plăcere să se simtă aşa. La intersecţie, se opri să vadă panourile cu anunţuri mortuare. Le citi încet, ca şi când ar fi fost cine ştie ce texte de filosofie. La un moment dat clătină speriat din cap. Avusese pentru o clipă impresia că zărise numele lui Zef.

La Casa de cultură era mare agitatie. În biroul directorului tocmai instalau un calculator. Peste o săptămână, maximum două, trebuia să sosească o delegaţie de la Consiliul Europei. Despre jaful de la bancă nu se ştia încă nimic. La secţia de muzică se adunaseră câţiva la o cafea.

Aprinse şi el o ţigară şi se tolăni pe scaun. Înainte de a deschide gura să întrebe ceva despre Cartea Sângelui, îşi imagină, involuntar, cam ce efect ar fi avut cuvintele lui: unul s-ar fi albit la faţă, altul ar fi holbat ochii de uimire ori ar fi strigat la el să tacă. Şi totuşi, n-avea nici o reţinere să deschidă discuţia.

Întreaga săptămână nu făcuse altceva decât să se gândească la asta. Într-un rând îşi spusese că vechea condică a gjakmarrjei îl obsedează nepermis de mult, după care se liniştise singur gândindu-se că obsesia aceea era firească de vreme ce avea legătură cu iubita lui. Doar că nu era sigur ce voia de fapt: să fie găsită sau să dispară pentru totdeauna Cartea aia. Când şi când îşi închipuia că, dacă ar fi fost găsită, aveau să se întâmple o seamă de minuni: vă frământaţi degeaba, nu avem nici noi şi nici voi datorii de sânge.

Când îi spuse fetei toate acestea, ea dădu neîncrezătoare din cap. Memoria bătrânilor satului e la fel de sigură ca şi Cartea. Dacă unchiul ei va spune că familia trebuia să răzbune moartea cuiva, atunci totul e hotărât. El ar fi sosit până acum, dacă nu l-ar fi pus la pat o criză de gută. Dar şi

aşa, trimisese vorbă: chiar şi între patru scânduri, de venit tot va veni.

Usca-i-s-ar picioarele, îl sudui în sinea sa Marku şi râse. Era pentru prima oară în viaţa lui când blestema ca un om bătrân.

Despre soarta Cărţii, până la război, oamenii ştiau cam aceleaşi lucruri. Pentru perioada de după 1945, însă, fiecare avea informaţiile lui. După ce comuniştii incendiaseră Cula din Orosh[3], unde Cartea fusese păstrată secole la rând, zvonul că ea arsese împreună cu întreaga arhivă a prinţului lăsase locul unui nou zvon: că s-ar fi aflat ascunsă undeva. Această variantă rămăsese şi singura valabilă, mai ales după ce a devenit clar că comuniştii nu se atinseseră de documentele arhivei. Din contră, păstraseră până şi vechile acte de proprietate, aşa că n-ar fi avut nici un motiv să ardă registrul mortuar, considerat de un jurnalist contemporan drept un adevărat „cadastru al morţii". Şi, se ştie, pentru comunişti proprietatea era mai periculoasă decât moartea.

Aşa că toţi cei care vorbeau în şoaptă despre Carte au ajuns unul după altul la concluzia că aceasta fusese ascunsă. Marea necunoscută era, însă, cine făcuse asta. Erau unii care credeau că registrul fusese dosit de către adversarii regimului comunist, aşa cum fuseseră ascunse relicvele bisericii Shna Ndou, blazonul original al Dukagjinilor, o icoană a Sfintei Maria din secolul al XI-lea şi altele asemenea, care ar fi trebuit oricum păstrate. Alţii credeau că înşişi comuniştii ar fi putut-o face. Oamenii noului regim au fost hotărâţi încă de la început să stârpească vechile rânduieli şi, pentru asta, trebuia început chiar cu registrele

---

[3] Cula din Orosh – „centrul administrativ" al gjakmarrjei, locul în care se ţinea evidenţa vendetei din zona muntoasă de nord a Albaniei. Cula era sub jurisdicţia unui prinţ, autoritatea supremă în respectarea kanunului (n. tr.).

kanun-ului. Unii dintre susținătorii acestei variante merseseră şi mai departe. Ei credeau că Securitatea ajunsese să se inspire din Carte pentru treburile ei murdare, ceea ce nici nu era greu de acceptat.

Au trecut anii şi, împreună cu uitarea care a acoperit kanun-ul, oamenii au uitat şi de Cartea Sângelui. Chiar şi discuțiile despre ea, din ce în ce mai rare şi mai discrete, nu mai aveau nimic din ezitările primilor ani, erau mai aşezate, iar uneori erau prilejuite de evenimente oficiale. Aşa, de pildă, se spunea că registrul, împreună cu un revolver de argint, fusese dăruit de regim liderului comunişti1or francezi, Thorez, cu ocazia vizitei pe care acesta o făcuse în Albania. Acelaşi lucru s-a spus în legătură cu Hruşciov ori, la câțiva ani după aceea, cu Strauss, pe vremea când se dorea o apropiere de Germania. S-ar fi putut crede că regimul comunist n-ar fi vrut altceva decât să expedieze undeva, „afară", teribila Carte.

După răsturnarea dictaturii, după cum era şi de aşteptat, presa a reluat, alături de referirile la kanun, şi povestea Cărții. Au fost trecute în revistă toate vechile ipoteze, la care s-au adăugat variante noi, unele dintre ele de-a dreptpl nebuneşti, aşa cum e şi presa însăşi. În Carte este tot, scrisese cineva, soarta noastră, verdictul final. Iar altul îi răspundea: du-te mai bine şi vezi unde-i dosarul tău, deşteptule, ca să-ți afli propria soartă. Chiar şi stilul zvonurilor era altul în Capitală. Se mai spunea că însuşi Comitetul Helsinki se interesase de soarta registrului. Iar alții nu pregetau să susțină că în spatele acestei cereri era chiar Tribunalul Internațional de la Haga. Şi de ce să-l fi cerut, după capul tău, chiar Tribunalul de la Haga? Ce mă-ntrebi pe mine? Din motive de genocid, pentru că acum cuvântul ăsta e la modă. Genocid? Cine şi împotriva cui? Gata, nu mă mai bate la cap. De unde să ştiu eu ce-i cu genocidul ăsta! Uf, asta ne mai trebuia acum!

Aşa se comenta în Capitală. În B., însă, lucrurile stăteau altfel.

Era o după-amiază mohorâtă, cum se întâmplă de obicei la trecerea dintr-un anotimp într-altul, cum era acum, la sfârşitul lui august. De departe, vocea cuiva care cânta un cântec trist sporea senzaţia aceea de cenuşiu.

Marku îşi privi ceasul. Poate că meşterul terminase de instalat uşa cea nouă. Se îmbrăcă şi o porni spre atelier.

Pe stradă nu era nimeni. Cântecul se auzea mai aproape. Acum se puteau înţelege şi cuvintele.

Foaie verde solz de peşte

Inimioara mea jeleşte...

O, Doamne, ce cântec idiot îşi zise. Îi trebui un minut să înţeleagă şi celelalte versuri.

Nimeni nu mă ostoieşte,

Mândra nu mă mai iubeşteee!

Era greu de găsit un cântec mai potrivit cu după-amiaza aceea de duminică decât acesta. Grăbi paşii pentru a nu-l mai auzi, dar tocmai în momentul în care lălăiala părea să se fi sfârşit, vocea necunoscutului reluă ultimul vers cu şi mai multă forţă:

Mândra nu mă mai iubeşteee!

Aşa ne lăsăm înghiţiţi cu totul de provincialism, îşi spuse. Cu toate acestea, nu reuşi minute în şir să-şi scoată din cap versurile acelea stupide.

Lăcătuşul îşi făcuse treaba cum se cuvine. Ba chiar, lipise lângă uşă un bilet pe care scria: „Atenţie la vopsea!”.

Marku scoase cheia cea nouă, deschise uşa cu ea, apoi se învârti o vreme prin odaie, ca pentru a se asigura că nu era nimic schimbat acolo. Meşterul îi spusese că, având o uşă blindată, ca aceea, oricine, chiar şi un artist, s-ar simţi în siguranţă.

Rămase apoi o vreme cu ochii la nudul neterminat al fetei, după care, văzând reproducerea după El Greco, şi-l imagină din nou pe Filip II bolnav, în chiliile de la Escorial. Ca orice rege, se gândise şi el probabil la siguranța uşilor mănăstirii.

Acum, spre uimirea lui, Marku nu numai că nu se simțea mai sigur, ci dimpotrivă. I se făcu somn. Era, se pare, singurul efect pe care-l avea asupra lui noua uşă.

Se întinse pe pat, cu spatele la fereastră, pentru a evita lumina. Amurgul cădea cu repeziciune, un amurg oarecum ciudat, care, spre deosebire de alte dăți, era invadat de lumina soarelui. Auzi tulbure, la început, ciocănitul în uşă al mesagerului morții, apoi ceva mai clar... Se precipită să caute semnul nemuririi, fără să-şi poată aminti defel unde îl pusese ultima oară. Bătăile de afară deveniră tot mai puternice şi doar atunci când el strigă „Nu!", se făcu linişte.

Se trezi speriat de propriul strigăt. Privirea i se îndreptă singură mai întâi spre fereastră, apoi spre uşă. Ea a fost, probabil, cea care i-a provocat coşmarul de adineauri.

Acum eşti în siguranță, îi zisese meşterul. Marku râsese atunci, fără să-i spună că urechea lui a înțeles „nemuritor" în loc de „siguranță".

Se uită din nou spre fereastră, unde lumina gălbuie a amurgului se topea într-un purpuriu trist de mantie regală.

Se ridică şi-şi reluă plimbarea de colo-colo prin atelier.

Când ieşi din casă, în oraş se lăsase seara. Înainte de a intra în restaurant pentru cină, trecu prin fața blocului în care locuia Zef. Ferestrele apartamentului lui de la etajul al doilea erau tot întunecate.

Unde eşti? strigă în afundul sufletului Marku.

Străduindu-se să nu se gândească la nimic, îşi urmă drumul. Ce linişte, îşi spuse, rărind paşii pentru a-şi aprinde o țigară. Şi totuşi, i se păru că aude un vuiet. Se opri, iar zgomotul acela se auzi din nou. Nu era nici vâjâit de

vânt, şi nici huietul pe care-l fac stâncile când se rostogolesc la vale. Era un vuiet profund, ca venit din tărâmul de dincolo. Se spune că huietul produs de Big-Bang se mai aude încă prin afundurile Spațiului. Poate că el e, îşi spuse Marku.

Capitolul al patrulea

Era suficient ca la una dintre cele cinci mese ale cafenelei din centru să se vorbească ceva mai tare ca de obicei, ca să-ți închipui că localul e plin ochi. În după-amiaza aceea erau ocupate două mese, dar gălăgia era atât de mare încât, dacă ar fi intrat cineva în momentul acela în local, ar fi ezitat câteva clipe înainte de a se hotărî unde să se aşeze.

O asemenea ezitare, dar din cu totul alte motive, avu şi Marku, însă, când îşi dădu seama că grupurile de la mese n-aveau chef de el, se îndreptă spre bar, unde Cuf Kêrtolla stătea ca de obicei cu un pahar în față. Pe Marku îl lăsa rece toată cleveteala lor: că ar căuta, chipurile, cu orice preț singurătatea, că-şi dă aere de Capitală, că-i fudul, ba chiar şi onanist.

— Lua-v-ar dracu", zise printre dinți Cuf Kêrtolla, făcând semn cu capul spre scandalagiii de la mese.

Marku se prefăcu că nu-l aude şi ceru o cafea. Însă, oricât de indiferent ar fi fost, n-ar fi putut să nu tragă cu urechea la ceea ce se discuta în jur. La una dintre mese, cineva se întreba dacă noul şef al statului era sau nu şantajat de cel dinaintea lui, ori dacă acesta din urmă se temuse de predecesorul său, de dictatorul care, slavă Domnului, nu mai era printre cei vii. La cealaltă masă se vorbea despre un oarecare Iuda, care era aşteptat să vină de la Tirana sau chiar venise, incognito. Despre el se spune că ar fi turnat la Securitate o mulțime de scriitori cunoscuți,

iar acum călătorea prin orăşele ca ăsta, Dumnezeu ştie de ce.

— Lua-v-ar dracu, spuse din nou Cuf Kêrtolla, întorcându-se de data aceasta spre Marku. Albanezi căcănari, care nu ştiu să vorbească decât despre şefi de state şi politică internaţională, da' izmenele lor rupte-n cur nu şi le văd. Tu ce ştii, o să se pună taxe?

Mândru, se pare, de întrebarea lui atât de pragmatică, Cuf Kêrtolla făcu o grimasă extrem de expresivă.

— Habar n-am, răspunse pictorul.

— Se zice că albanezii, după ce au probat fel de fel de rupturi şi dezbinări, adică, după ce s-au împărţit în comunişti şi burghezi, în nordici şi sudici, în creştini şi musulmani şi naiba mai ştie în câte şi mai câte alea, acum cică se vor aduna în două partide mari: al celor înalţi şi al celor scunzi. Pe asta ai auzit-o?

— Nu, făcu Marku. Nici pomeneală.

— Aşa e, ascultă-mă pe mine. Şeful celor înalţi va fi regele, asta se ştie. Iar ăia scunzi au unul de-o şchioapă, din sud. Oho, ce-o să mai fie!

Marku nu-l băgă în seamă nici de data asta. Sorbi cafeaua până la fund, plăti şi ieşi.

Pe stradă se zăreau primele semne ale toamnei. Pomii, după ce-şi pierduseră o parte din frunze, păreau străini şi ameninţători. În plus, îi aminteau de nişte spânzurători.

Marku scutură din cap, aşa cum făcea ori de câte ori voia să scape de gândurile care-l obsedau. Să auzi dis-de-dimineaţă, la cafenea, o discuţie despre Iuda e, cu siguranţă, ceva ce te poate scoate din minţi.

Aproape de Casa de cultură auzi paşi grăbiţi în urma sa. Era şeful sectorului de muzică.

— Te-am căutat la atelier, îi spuse, respirând sacadat. M-a trimis directorul. După-amiază aşteptăm o delegaţie.

— Serios? Am fost să beau o cafea, zise Marku şi râse. Ai auzit de cele două partide, al înalţilor şi al scunzilor?

— Nu, răspunse celălalt. Dar nu m-aş mira.

— Se mai vorbeşte şi despre sosirea în oraş a unui fost turnător al Securităţii. Cică i se spune Iuda, ceea ce m-a cam mirat. Nu cred să existe aşa un nume.

— Pe mine nici asta nu mă miră, zise şeful sectorului de muzică, oprindu-se. De ce m-aş mira, când ieri, socru-meu, pe care-l credeam om cu scaun la cap, a tot încercat să mă convingă că jaful de la bancă ar fi opera opoziţiei.

Râseră o vreme amândoi. De când dispăruse Zef, lui Marku îi plăcea tot mai mult să stea în compania şefului de la muzică.

— Va să zică, vine şi Iuda, zise acesta. Iuda ne mai lipsea aici.

La Casa de cultură veselia era în toi. Cravata bleumarin a directorului fâlfâia melancolic.

— Delegaţia e din Spania? Întrebă Marku în şoaptă.

— Hm, poate. De fapt, este o delegaţie a Consiliului Europei, îi răspunse secretara, aşa că poate să aibă şi spanioli.

Directorul dădea ultimele indicaţii. Străinii erau aşteptaţi în jurul orei trei după-amiază. Pe la două şi jumătate toată lumea trebuia să fie acolo. În rest, fiecare ştia ce are de făcut.

Delegaţia a venit, într-adevăr; la ora trei. Erau doi germani şi un olandez, împreună cu însoţitorul albanez. După ce băură o cafea la Casa de cultură, au cerut să vadă împrejurimile oraşului. Voiau să vadă în special o mănăstire de maici, redeschisă după o jumătate de secol de când o închiseseră comuniştii, şi câteva cule[4] de munte.

---

[4] Culă (alb. kullé) – locuinţă fortificată, specifică zonei de nord a Albaniei (n. tr.).

Directorul luă loc în maşina delegației, iar Marku şi şeful sectorului de muzică, în vechiul „Gaz” ce aparținuse cândva miliției şi care, după căderea regimului, fusese transferat Casei de cultură.

Drumul neasfaltat urca prin mărăciniş spre satele de munte. Întâlniră câteva cule de piatră şi opriră lângă câteva dintre ele. Însoțitorul albanez, un tânăr înalt, cu o scurtă cadrilată şi cu umărul drept mai lăsat față de stângul, dădea explicații în limba germană. Departe, în ceață, se desluşeau cu greu Stâncile Blestemate. Din cauza promoroacei, părul blond al celor doi germani părea de-a dreptul alb. Şeful sectorului de muzică, rămas împreună cu Marku în urma grupului, îşi întorcea privirea când spre dreapta, când spre stânga, ca şi cum ar fi căutat ceva.

Lui Marku i se păru la un moment dat că aude un urlet îndepărtat de lup, dar nimeni nu-l băgă în seamă. E vântul, printre stânci, îşi zise. Încercă să-şi închipuie cam din ce parte trebuia să coboare în oraş unchiul acela înspăimântător, despre care îi vorbise fata.

— Marku, fii atent, i se adresă şeful sectorului de muzică. Sunt sigur că pe aici, pe undeva, este drumul care coboară spre locul în care e ținută arhiva secretă a statului.

— Aşa, ă? făcu Marku. Ceva am auzit eu, da’ am crezut că sunt baliverne.

— Nu-s baliverne, zise celălalt. Poate că acum au mutat-o, dar în 1985, când a murit dictatorul[5], arhiva se mai afla încă aici.

Adevărul e că locul era cât se poate de potrivit pentru o ascunzătoare. Un prăvăliş la picioarele Stâncilor Blestemate, nici că se putea un ținut mai izolat ca acela.

---

[5] Enver Hodja, conducătorul comunist al Albaniei în perioada 1945-1985 (n. tr.).

— Peştera trebuie să se afle pe undeva, pe aici, de asta sunt sigur. Un văr de-al meu, care a lucrat la miliție, mi-a povestit ceva să te cruceşti, urmă şeful sectorului de muzică, încetinind paşii pentru a rămâne cât mai mult în urmă. Marku îl fixa cu privirea. În aprilie optzeci şi cinci, la câteva zile după moartea dictatorului, urmaşul lui, ales doar cu o zi în urmă în fruntea statului, a făcut o vizită secretă în B.

— Extraordinar, făcu Marku, numai ochi şi urechi.

— Asta chiar de atunci o ştiu. Omul a venit pe şest, cu doar două maşini, ca să nu bată la ochi.

— Ciudat, zise Marku.

— Da' stai să auzi una şi mai şi, spuse celălalt, încetinind tot mai mult paşii, deşi se aflau destul de departe de ceilalți. Micul grup de la Tirana a ajuns aici la ora zece seara şi, fără să se oprească deloc în oraş, s-a dus direct la Arhivă. Acolo..., începu şi nu se mulțumi doar să coboare tonul, ci se aplecă şi la urechea lui Marku, acolo, noul preşedinte al Albaniei a căutat ceva până pe la trei dimineața.

— Formidabil, făcu Marku. Şi ce s-a mai întâmplat?

— Tu ce crezi că a căutat?

Marku ridică din umeri.

— Tocmai ăsta e misterul, continuă celălalt. Ce a căutat? Întrebarea asta mi-am pus-o de zeci de ori, încă de pe atunci. Nimeni nu ştie ce a căutat. După cum nu se ştie nici dacă a găsit sau nu ceea ce căuta. Văru-meu, care a făcut parte din micul grup de însoțitori din B., mi-a mai zis că, la ieşirea din ascunzătoare, omul părea extrem de afectat.

— Hei, băieți, îl auziră pe director, care îi chema la maşini. Grăbiți-vă, că plecăm.

Părea niţeluş supărat pe ei că se îndepărtaseră şi şuşoteau, însă cei doi ştiau că şeful lor era atât de fericit în

compania străinilor, încât ei ar fi putut face orice, fără să se teamă că l-ar fi supărat.

— Tocmai vorbeam despre kanun, zise şeful sectorului de muzică, alăturându-se grupului.

— Aşa, ă? făcu directorul şi-n ochii lui albaştri sclipi o luminiță blândă. Numai asta îi interesează pe ei, acolo, zise şi arătă cu capul spre cei trei străini.

Marku şi şeful sectorului de muzică ştiau că, ori de câte ori străinii veniți în B. intrebau despre vechile cutume albaneze, directorul se simțea un pic dezamăgit. În schimb, abia aştepta ca discuția să devieze spre ultimele noutăți despre Internet, moneda comună sau orice altceva legat de Europa de mâine. Dar, spre uimirea lui, străinii nu numai că vorbeau despre astea cu o lipsă de entuziasm evidentă, dar nici măcar nu-şi ascundeau nerăbdarea de a se întoarce la vechiul kanun. Cum vă explicați renaşterea lui? Mai există culele de veghe? Credeți că vechiul cod va reintra în vigoare?

Maşinile opriră la mănăstirea de maici. Străinii fotografiară zidul şi poarta, reparate de curând. Marku avu impresia că aude din nou urletul acela de lup. Piciorul bolnav al unchiului, subsuorile fetei şi bănuiala, extrem de vagă acum, că ea avusese o aventură în Capitală se învârteau ca un carusel stricat în creierul lui.

Spre munte, şoseaua era impracticabilă.

— Trebuie să ne întoarcem până nu se întunecă, spuse directorul.

Privindu-l pe însoțitorul albanez, care se chinuia să intre în maşină, lui Marku îi trecu prin cap că Iuda, despre care se vorbea de multă vreme, ar putea fi chiar acela. Geaca în carouri a celuilalt îi întărea bănuiala. Nu ştia de ce, dar mereu i se păruse că unul care-şi vinde aproapele trebuie să aibă o haină în carouri.

La întoarcere, maşinile se apropiară de stâncăriile de unde pornea poteca spre arhiva subterană. Cu obrazul lipit de geamul maşinii, Marku privea afară, căutând drumeagul acela misterios. De la respirația lui geamul se aburise. Ce să fi căutat şeful statului prin pustietățile alea? Un raport, un dosar secret, poate chiar dosarul lui? Se spunea că dictatorul, pe măsură ce îmbătrânea, ținea tot mai mult să-şi şantajeze apropiații cu astfel de dosare. Şi dacă pe alții îi încondeia mai mult sau mai puțin, pe succesorul său trebuia cu atât mai mult să-l aibă la mână.

Lui Marku i se păru că şeful sectorului de muzică tot la asta se gândea.

— Nu-mi mai iese din cap ceea ce mi-ai spus despre arhivă, îi zise.

— Îmi închipui, răspunse celălalt. Atunci când văru-meu mi-a povestit toate astea, nopți la rând n-am mai avut somn gândindu-mă la ele.

Cum să poți să mai şi dormi? se întrebă Marku. Întrebarea era cumplită, chinuitoare: ce căutase şeful statului, a doua zi după ce a fost numit în funcție, în arhiva secretă? Vreo crimă, vreo faptă îngrozitoare care-i păta conştiința?

Luni de zile după vizita inopinată a preşedintelui, oamenii îşi puseseră aceeaşi întrebare: are sau n-are crime la activ noul şef al statului? Cei care-i luau apărarea, pentru a-l disculpa oarecum, vorbeau despre dictatorul abia înmormântat, despre ororile şi crimele lui. Ceilalți îi contraziceau pe primii, argumentând că nu puteai fi ales în funcția aceea fără să ai ceva grav pe conştiință.

Marku făcea parte din tabăra aceasta. Crima este una dintre podoabele coroanei liderilor comunişti, spunea şi Gentian. Fără ea, diadema lor îşi pierde strălucirea.

Una după alta, maşinile se apropiau de orăşel. Amurgul care coborâse îți dădea senzația că în munți ninge.

Marku se simțea extenuat. Prin cap îi vuia ceva aidoma unui refren de mult uitat: acolo, în munți, se află secretul meu.

Era, fără îndoială, un fragment dintr-un basm, unul dintre acelea de care nu-ți aminteşti unde sau de la cine le-ai auzit: el, noul stăpân, trăia într-un palat mare, în Capitală, dar sufletul lui, puterea lui secretă era zăvorâtă într-un sipet ascuns undeva, printre munții cu vârful în nori.

Două zile mai târziu, împreună cu şeful sectorului de muzică, încerca să descopere locul în care urma să se desfăşoare o întrunire. Este un depozit, care a fost folosit o vreme ca sală de proiecție pentru filme porno, îi spusese un prieten, la telefon, şefului sectorului de muzică. Acum proprietarul îl închiria pentru diverse adunări, printre care şi cele ale sectelor sau ale partidelor politice mai mici.

— Numele străzilor au fost printre cele mai bulversate în ultima vreme, îi explică şeful sectorului de muzică lui Marku. Ori de câte ori Primăria îşi schimbă culoarea politică, primul lucru pe care-l face este să schimbe denumirea străzilor. Ăia de dreapta au scos, de exemplu, tăblița pe care scria „Trei eroi” şi au înlocuit-o cu cea veche, „Fecioara neprihănită”, lucru pe care-l fac şi ăi de stânga, când vin la putere.

Câteva desene erotice de pe pereți îi convinseră că merg în direcția cea bună. Zăriră încă de departe poarta de ñer, întredeschisă, a depozitului.

— Nu e nimic periculos? întrebă Marku. Vreau să zic, nu trebuie invitație ca să intrăm înăuntru?

— Nici vorbă, răspunse celălalt.

Încercând să nu atragă atenția asupra lor, se strecurară unul după altul într-o cameră lungă, din care fusese scoasă orice mobilă. La capătul ei, în spatele unei mese acoperite cu învelitoare vişinie, stăteau doi inşi: un bătrân îmbrăcat

ca țăranii de la munte şi, alături, un bărbat cu pălărie şi cu obrazul lucios, ca şi când ar fi fost turnat în ceară. Omul părea foarte supărat, deşi absența ridurilor de pe față făcea ca enervarea lui să nu aibă de ce se prinde şi să-i lunece de pe chip. Şi totuşi, iritarea se afla dispersată în jurul lui, pe mătasea vişinie de pe masă, care sclipea stins la cute şi pe la colțuri.

— Ştim cu toții, kanun-ul este degradat. Întrebarea este cum să-i îndepărtăm corpurile străine şi să-l aducem la starea dinainte. Despre asta trebuie să vorbim noi acum, nu să batem câmpii.

— Kalaşnikovul rusesc, strigă cineva din mijlocul mulțimii. Ăla e marele duşman al kanun-ului.

Un cor de aprobări şi de proteste îi însoțiră cuvintele.

— Ridică-te şi spune-ne pe ce te bazezi, zise bărbatul cu pălărie.

Omul se ridică.

Acum, când toți se întorseseră să-l vadă pe cel care strigase, Marku putu să le studieze chipurile în voie. Gestul lor i se păru atât de chinuitor, încât nu s-ar fi mirat să le audă trosnind gâturile încordate. Se cutremură. Pe fețele lor imobile, ce păreau chiar atunci scoase din formol, doar ochii licăreau ca jăratecul la adierea vântului.

— Kalaşnikovul rusesc, ca tot ce vine de acolo, dăunează kanun-ului, zise vorbitorul. Noi ştim din moşi strămoşi: kanun-ul înseamnă o singură împuşcătură, prima. Ai apăsat o dată pe trăgaci şi gata, e rândul celuilalt să tragă. Cartuşul al doilea iese din kanun, ca să nu mai spun de al treilea ori de al treizeci şi treilea, câte poate trage o armă automată. Şi astăzi, toți cei care se întorc la kanun folosesc kalaşnikovul.

— Ai dreptate, omule! strigă careva din sală.

Vorbitorul prinse curaj.

— Nici pumnalul, nici toporul, nici focul, nici fierul, nici piatra şi nici otrava nu intră în kanun, urmă el. Nu poţi să-ţi îneci duşmanul, nici să-l sugrumi cu mâinile sau cu funia, iar de atentat cu bombă nici nu poate fi vorba.

— Aşa e, pe cuvânt, se auzi din nou din sală.

— Şi totuşi, toate astea sunt folosite astăzi în numele kanun-ului. Nu trebuie să permitem aşa ceva.

Parcă pentru a arăta că sunt de acord cu vorbitorul, cei prezenţi începură să lovească în spătarele scaunelor.

— De unde au mai apărut şi ăştia? Cum s-or fi înţeles să se întâlnească aici? îi şopti Marku însoţitorului său.

— Dumnezeu ştie, zise celălalt.

Înainte de a ajunge, îi explicase că, din câte ştia el, asemenea adunări, care semănau cu mitingurile politice de astăzi, se făceau înainte vreme ori de câte ori trebuia schimbat ceva în kanun. Dar întrunirile acelea erau extrem de rare, o dată la o sută sau două de ani.

Marku simţi brusc că aerul din piept îi prisoseşte. Era neliniştea care-l paraliza ori de câte ori se afla într-o situaţie de excepţie, pe care n-o realiza pe deplin. Adunarea aceea avusese încărcătura emoţională a evenimentelor care se produc o dată la câteva generaţii. Perioadele dintre ele făceau aceste întâmplări să pară înfricoşătoare. La fel de teribil trebuie să fi fost atunci când se stabilise ca armele albe să fie înlocuite cu cele de foc.

I se dădu cuvântul altuia. Omul cerea să se scrie o proclamaţie, care să fie citită de oameni călare pe la răspântii, ca odinioară.

După o jumătate de secol, cât stătuse îngheţat, kanun-ul se trezea la viaţă. Dar, spre deosebire de trupurile scoase din gheaţă într-o stare perfectă, el avea stricăciuni ireparabile. Cam asta era ideea ultimului vorbitor. Iar cei prezenţi aveau datoria nu numai să-i oblojească rănile, ci, mai mult, să nu permită agravarea lor.

La fel ca adineauri, participanții bătură şi de această dată în spătarele scaunelor.

Brusc, Marku avu impresia că-l văzuse pe Zef. Era ceafa lui, ba chiar i se putea ghici şi profilul, deşi omul nu se întorsese deloc spre ei. Nu e posibil, îşi spuse pictorul. Mă înşeală ochii, cu siguranță.

Cleştele din jurul tâmplelor, care îl împiedica să fie lucid ori de câte ori se gândea la Zef, îl făcu să geamă.

Ce-o fi făcut atâta vreme? Oare s-o fi schimbat?... Şi-l imagină în diverse ipostaze, ca şi când ar fi avut în față o mulțime de radiografii ale lui. Patron de firmă, cap mafiot? Sau, poate, traficant de carne vie? Lungit alături de o femeie goală, pe aşternuturi de mătase, ori chiar înecat, pe fundul mării?

Bubuitul spătarelor de lemn îl aduse la realitate. Prietenul său tocmai îi şoptea ceva la ureche. Întrunirea parcă n-avea de gând să se mai termine.

Se ridicară şi ieşiră din sală la fel de discret ca şi la venire. Afară se înserase. Marku simți că orice vorbă ar fi fost acum de prisos, după tot ce se spusese acolo.

Se despărțiră la prima intersecție. Înainte de a merge la atelier, Marku se abătu pe strada Franciscanilor. La fereastra lui Zef, la etajul al doilea, era tot întuneric.

Îşi aprinse o țigară şi încercă să nu se gândească la nimic.

Uşa atelierului scârțâi sinistru. O să tot facă aşa, până ce se va fixa ca lumea, îl avertizase meşterul. Sub ea, zări un plic. Îl luă de jos şi recunoscu pe el scrisul nervos al fetei. „Unchiu-meu a sosit azi. Încă nimic nu e clar. I love you."

O bucată de vreme rămase cu petecul acela de hârtie în mână.

A venit unchiul de la munte, care va să zică. Şi Iuda, îi trecu alene prin cap. Lucrurile se precipitau.

În loc de contracapitol.
Febra

Există fel de fel de viruşi. Celor mai mulţi nu li se ştie nici măcar numele. Crezi că ai gripă şi analizele spun că e lepră.

Marku avea febră. Când şi când simţea că se rostogoleşte fără răgaz pe treptele lumii de dincolo. Cobora din ce în ce mai jos, ca şi când s-ar fi aflat într-un ascensor, năvalnic, fără oprire, terifiant. Limpezirea imaginilor subpământene îl ameţea: straturi de ţiţei fără suflet şi remuşcări, doliul surd al cărbunilor, cinismul diamantelor ce sclipeau, ici-colo, ca un surâs pierdut.

Contrariul acestui delir, căderea şi liniştea de după ea, ca şi când ar fi fost acoperit de un val de noroi negru ca moartea, era la fel de extenuant. În jur nu se simţea nici o mişcare, nimic nu se clintea din loc. Pasiunile vieţii, dorinţele, supărările, toate erau în afara lui. Aşezate ca într-un ierbar, ori prinse cu bolduri ca insectele, cu câte un număr scris sub ele, alături de denumirea latinească.

După-amiază, febra i-a mai scăzut nitel. Realiză lucrul acesta atunci când în creierul lui deveni clar cine erau cei care jefuiseră banca. Pe doi dintre ei, Paloka Kuqi şi Cuf Kêrtolla, cel care tăia frunză la câini în cafenea, îi ştia sigur. Aşa se întâmplă mereu: îi cauţi departe, în vreme ce ei sunt chiar alături, la masă, bându-şi cafeaua împreună cu tine. Era prea obosit ca să se mai întrebe de unde primise ultima informaţie, dar cel puţin această situaţie era logică, în comparaţie cu rostogolirea în gol de adineauri.

După un timp, temperatura i-a crescut din nou. Nu, nu, a gemut neauzit. Aisbergul care a lovit Titanicul avea chef să se destăinuie. Eşti obligat să mă asculti, îi striga, doar eşti adjunctul şefului de secţie. Vreau să scap de obsesia asta.

Dar nimeni nu te-a culpabilizat, îi spuse Marku. Cuvintele, pentru că nimeni n-a vrut să-şi bată capul cu o bucată de gheaţă, nu îndrăzni să i le mai spună. Celălalt începuse în timpul acesta să-i povestească ceea ce el numea viaţa lui. Se născuse cam pe vremea în care Titanicul nu era altceva decât o grămadă de desene pe planşetele inginerilor. Părinţii lui, două aisberguri din Marea Nordului, se ciocniseră într-o noapte de iarnă şi, din izbitura aceea, din împreunarea aceea de patimi, spune-i cum vrei, se născuse el. Trupul lui, firav în primele zile ca al oricărui nou-născut, se fortificase şi se împlinise încetul cu încetul. Fusese ger şi crescuse într-o zi cât alţii în zece. Am fost fiul gerului şi gerul a fost stăpânul meu. Voi spuneţi: rece ca moartea, în vreme ce pentru noi este invers, căldura e mortală. Aici se află esenţa controversei noastre. Şi drama din noaptea de 14 aprilie, când singur şi rece m-am ivit în faţa Titanicului, tot aici îşi are sorgintea. Dar voi nu puteţi înţelege toate astea. Voi sunteţi supuşii căldurii. Şi sunteţi atât de fanatici, încât aţi fi în stare să duceţi totul la limita supremă, să puneţi, cu alte cuvinte, foc planetei. Uite, niţel mai înainte chiar tu te plângeai că tremuri de frig, iar acum fruntea îţi ia foc şi nu visezi să ai pe ea decât o bucată de gheaţă.

Este cât se poate de adevărat, spuse Marku, neştiind cum ar trebui să-i ceară iertare. Acum i se părea lucrul cel mai inevitabil din lume ca marele Titanic, strălucind în lumini, cu motoarele sale, cu coşurile fumegând, cu râsete şi pălării de damă, cu muzică şi şampanie, să se izbească de acest ultim străjer al împărăţiei de gheaţă.

Se aflaseră împreună acolo unde nu era loc decât pentru unul, la fel ca în cazul celălalt... în cătunul îndepărtat, în care omul şi şarpele, aidoma copiilor care nu au decât o singură haină, nu aveau decât un singur trup...

Marku ar fi vrut să strige: altă dată, te rog, dar simţi că ar fi fost inutil. Veni, însă, şi şarpele, cerând să-i fie

ascultată povestea. El îi prezentă întâmplarea aşa cum o ştia, repetând, cu alte cuvinte, versiunea oficială. Înainte de a-l întreba despre varianta cealaltă, cea secretă, Marku ar fi vrut să afle mai multe despre clipa metamorfozei, fracțiunea aceea de timp care nu-i aparținea, se pare, lumii acesteia, despre momentul acela, mai exact, în care omul se preschimba în jivină şi jivina în om. Numai despre asta să nu mă întrebi, îi spuse şarpele. Despre asta nu pot vorbi... Chiar dacă aş vrea. Ai spus-o şi tu: clipa metamorfozei nu aparține lumii noastre, deci orice încercare de a o înțelege este nu numai sortită eşecului, dar şi un păcat.

Aşa trebuie să fie, îşi zise Marku. Cât priveşte varianta cealaltă, cea secretă, în ea, ca în toate poveştile acestea, a avut loc o inversare de roluri: nu şarpele s-a transformat în om, în noaptea nunții, ci invers, mirele-om s-a transformat în şarpe. Asta seamănă cu povestea unei fete albaneze, care, în 1999, a trecut Canalul Otranto împreună cu logodnicul ei şi a ajuns în Italia. Noaptea, la Bari, în hotelul unde au tras, logodnicul s-a transformat pe neaşteptate în fiară... Cam asta e povestea tuturor prostituatelor albaneze pe care le întâlneşti la Roma sau la Paris. În toate cazurile, vine inevitabil momentul în care logodnicul îşi azvârle masca de om de pe chip şi astfel, devenit într-o clipă altul, de nerecunoscut, îi cere iubitei să se prostitueze.

Cum de v-ați înmulțit aşa? întrebă Marku, dar şarpele nu mai era acolo. Aceasta se întâmplase, parese, pe vremea primei retrageri a zeilor. Nimeni nu ținea minte cum a fost. Nu se ştia nici când, nici de ce, şi totuşi nimeni n-o punea sub semnul întrebării. Acum se şoptea contrariul: zeii se întorc. Şi se întorceau, într-adevăr, după lunga absență, numai ei ştiau cum, cocoțați poate pe maşinile Uniunii Europene sau pe alte maşini, imaginare. Veniți, cum puteți şi cu ce puteți, dar nu mă lăsați singur, se trezi Marku strigând.

Apucase cu mâinile marginile păturii şi le strângea ca şi când i-ar fi fost teamă că se va prăbuşi din nou în adânc.

Capitolul al cincilea

Se apropie de fereastră să vadă ce se întâmplă afară. Era, într-adevăr, ceva neobişnuit: oraşul fusese acoperit de apă. O apă tulbure, aşa cum aduc de obicei revărsările. Sub colţurile balconului se auzea foşgăitul ei domol. Marku se aplecă, o atinse şi se miră puţin văzând că nu e deloc rece. Ajunsese cam repede la etajul al doilea, unde era apartamentul lui. O bucată de vreme privi clădirile de vizavi şi felinarele, cărora nu li se vedeau decât pălăriile. Fără să stea prea mult pe gânduri, îşi scoase cămaşa şi, aşa cum era, în chiloţi, trecu peste balustrada balconului, apoi, după ce îşi înmuie încă o dată vârful piciorului, îşi dădu drumul în apă.

Pentru o clipă îşi închipui că totul nu era decât un vis, altfel nu-şi putea imagina cum de e atâta linişte. Dar în clipa următoare înţelese că nici nu putea fi vorba de un vis. După cum se părea, oamenii încă mai dormeau şi nici nu bănuiau măcar ce se întâmplase în cursul nopţii.

Oricum, nu era rău să înoţi aşa, la nivelul etajului al doilea. Distanţele păreau mai mici, intersecţiile erau mai aproape şi el avu impresia că, în câteva minute, ar fi putut ajunge la fereastra fetei. Îşi imagină uimirea acesteea când l-ar fi văzut apărând aşa, niţeluş obosit, la balconul ei, prinzându-se de balustradă preţ de câteva minute, pentru a-şi mai trage sufletul, apoi sărind în cameră.

De departe se auzi sirena maşinii poliţiei sau a salvării. Ah, ce repede au aflat, îşi zise.

Tocmai înota spre intersecţia din centru. Cu puţin efort, ar fi putut ajunge pe terasa Primăriei sau chiar ceva mai

încolo, la Casa de cultură. Pe ambele părți ale drumului, balcoanele erau pline cu obiecte care-i aminteau de vacanța de vară, azvârlite neglijent de colo-colo: şezlonguri, roți de bicicletă, ba chiar şi o minge de plajă colorată strident.

Brusc, îşi aminti de atelierul său şi-l trecu un fior. Tâmpitule, îşi zise. Recunoscu că ar fi trebuit să se gândească mai de mult la asta. Se întoarse în loc, cu gândul să ajungă cât mai repede acolo. Câteva străduțe dispăruseră sub apă, încât o luă pe scurtătură, pe deasupra acoperişurilor scunde, care se zăreau cu greu din apă.

Dacă până atunci înotase cu uşurință, acum i se părea că e din ce în ce mai greu. Groaza punea stăpânire pe el tot mai tare şi spuse din nou în gând „tâmpitule". Întoarse capul şi privi în stânga, apoi în dreapta, să vadă dacă mai înota careva în apropierea lui. Deşi, chiar dacă ar mai fi fost cineva, n-ar fi îndrăznit să-i spună necunoscutului: treci şi pe la atelier pe la mine să vezi dacă apa nu mi-a luat tablourile! Spre uimirea lui, însă, era absolut singur acolo, ca la începuturile lumii. Chiar aşa ar fi şi putut povesti mai târziu despre asta: era o zi întunecată, iar sufletul şi trupul lui Marku pluteau peste ape.

Dădu şi mai energic din mâini, într-o ultimă încercare de a înfrânge rezistența apei, şi tocmai în clipa aceea reveni la realitate.

Ce vis, îşi zise, uşurat totuşi că se trezise în patul lui. Se apropie de fereastră şi dădu la o parte perdeaua. Afară era urât. Sirena maşinii poliției sau a salvării, cea pe care o auzise probabil în vis, îl înfioră cu sunetele ei puternice.

Când ieşi în stradă, sentimentul de tristețe care-l însoțise tot timpul cât dormise continua să-i stăruie în suflet. La uşa cafenelei din centru, al cărei client era zi de zi, tocmai se discuta despre alerta de adineauri. Nu, nu şi nu, se încăpățâna cineva, nu are cum să fie din nou jaf la bancă. Şi nici nu mai e mare lucru de furat din amărâta aia de bancă.

Atunci, nu mai rămâne decât ceea ce spune Ndreka: testează sirenele maşinilor noi, cele date de Consiliul Europei.

Barmanul, ca şi când s-ar fi aşteptat ca Marku să-i ceară şi lui părerea, zâmbi ironic. Vrem să intrăm în Europa, da' până acum nu avem nimic european decât sirenele astea. E o ruşine, pe onoarea mea.

Marku simți în ceafă respirația cuiva care tocmai intrase în cafenea.

— Ați auzit, oameni buni? Marian Shkreli...

Din pricina gâfâielii, omul nu putea nici să vorbească.

— Hai, zi, ce s-a întâmplat? insistară două-trei voci.

Celălalt reuşi cu greu să îngaime câteva cuvinte.

— L-au împuşcat pe Marian Shkreli... chiar când ieşea din casă. As-ta s-a întâmplat.

— Nu se poate, omule!

Marku rămase câteva momente cu gura căscată. L-au împuşcat pe Marian Shkreli. Fraza asta avea în ea ceva străin, ceva inaccesibil, care o împiedica să pătrundă în conştiința lui. Ar fi vrut să strige: bine, dar Marian Shkreli este directorul meu, ca şi când în anunțul acela abia făcut, ceva nu ar fi fost în ordine. Adevărul e că, de luni de zile, toată lumea îl striga „domnule director", evitându-i, cine ştie de ce, numele. Marginalizat, numele lui căpătuse un fel de crustă, care-l făcea şi mai greu de pronunțat. Şi iată că brusc, în ziua aceea fatală, numele ieşise din nou la lumină, dornic să-şi ocupe locul cuvenit. Amenințător, sălbăticit de crimă, se strecura acum din nou în trupul care începea să se răcească.

Cafeneaua se însufleți brusc. Oamenii vorbeau toți odată, fără să-i intereseze dacă-i ascultă cineva. Iată ce fusese cu sirena aia. Iar eu am crezut că sunt pompierii.

Marku îşi aprinse o ţigară. Apoi, fără a-şi lua rămas-bun, ieşi pe stradă. Merse liniştit o bucată de vreme, după care o luă la goană.

În faţa blocului în care locuia victima, se adunaseră o mulţime de oameni. Marku zări acolo maşina poliţiei, apoi pe procuror şi pe adjunctul său, care fotografia locul crimei. Se strecură printre ceilalţi, fără să îndrăznească să ceară cuiva amănunte. Ştia că o să afle totul chiar fără să întrebe, ascultând numai ceea ce comentau cei din jurul său.

Aşa se şi întâmplă, de fapt. Grav rănit, directorul se afla la spital. Avea puţine şanse să supravieţuiască. Criminalul era un tânăr care-l împuşcase tocmai când ieşea din clădire. Cu un singur glonţ... chiar în frunte...

Cu un singur glonţ, repetă Marku, absent.

Zări alţi câţiva oameni care se apropiau în mare grabă de locul crimei. Se puneau aceleaşi întrebări şi se dădeau aceleaşi răspunsuri. L-au ucis pe director. Cum aşa, cine, de ce? Nu se ştie nimic, din gelozie, probabil. Alţii jurau că treaba era cu mult mai încurcată. Aha, ştiu ce vrei să spui: crimă politică. E ceva la modă acum, i se face unuia rău sau îi cade ceva în cap şi gata, de vină sunt adversarii politici. În cazul lui nu poate fi vorba de aşa ceva. Din câte cunosc eu, directorul nu le avea cu politica. Că tot veni vorba, din ce partid făcea parte? Pe cuvânt că nu ştiu. Ştiu numai că ăia de stânga îl credeau de dreapta, iar ăia de dreapta îl considerau de stânga. O, săracul de el.

Prin mulţimea care se tot îndesea, Marku îl căută din ochi pe şeful sectorului de muzică. Nu ştia ce să facă: s-o pornească spre spital, sau să aştepte acolo, ca toţi ceilalţi. Brusc, se cutremură. Printre şuşotelile obişnuite avu impresia că desluşeşte ceva ciudat. Erau câteva fraze sticloase, care se strecurau ca nişte blocuri de gheaţă printre banalităţile conversaţiei generale. Reci, fără nici o legătură cu vorbele obişnuite, ele se auzeau din ce în ce mai

desluşit. Şi, printre ele, auzi iarăşi numele victimei, însoţit acum de cel al făptaşului, rostite chiar în formularea pretinsă de kanun: Angjelin din neamul Uka l-a ucis pe Marian al Shkrelailor.

Marku simţi un junghi în coşul pieptului. Auzise cât se poate de clar formula tradiţională. Stră-străveche, venită direct din evul mediu, ea hălăduia acum liber printre ei. În timpul acesta, ceilalţi se chinuiau să priceapă câte ceva: cine e acest Angjelin Uka, ce a avut cu directorul, ce l-a apucat? Misterioasa formulă, semeaţă şi dispreţuitoare, îşi făcea loc însă printre vorbele comune, aducând acelaşi mesaj: Angjelin al Ukailor l-a ucis pe Marian din neamul Shkreli.

Marku avu impresia că-l vede pe omul cu pălărie de la şedinţa aceea îngrozitoare în care se discutase despre kanun. Omul cerceta cu atenţie mulţimea, şi lui Marku i se păru că din ochii celuilalt ţâşneau din când în când nişte luminiţe reci. Simţi din nou un junghi în coşul pieptului.

Cineva îl prinse de cot. Era şeful sectorului de muzică.

— Hai să mergem la spital, îi spuse. Se zvoneşte că e pe ducă.

În timp ce mergeau cu paşi mari, Marku îl întrebă:

— Da' Angjelin Uka cine-i?

Celălalt nu-i răspunse imediat.

— Habar n-am, zise după un timp. Am auzit că ar fi un tânăr din cartierul de sus. Dar ce importanţă are asta? El este doar mâna destinului.

Marku îl privi cu o întrebare mută în ochi: nu cumva eşti şi tu amestecat în toate astea?

Şeful sectorului de muzică negă din toate puterile.

— Kanun-ul se trezeşte la viaţă, din câte se pare. Asta ne mai trebuia acum.

Marku ar fi vrut să spună: săracii de noi, dar se răzgândi într-o clipă şi zise altceva:

— Nu ştii cumva, băiatul ăsta are vreo soră?

Celălalt ridică din umeri.

— Nu ştiu, spuse. E pentru prima oară când îi aud numele.

Săracii de noi, îşi zise Marku.

Directorul muri în spital puțin după prânz. În jurul orei patru, o mulțime de oameni se adună în curtea Casei de cultură, închipuindu-şi că sicriul avea să fie adus acolo. În clădire, telefoanele zbârnâiau fără încetare, dar celor de afară nu li se comunica nimic. Ceva mai târziu, veni cineva de la Primărie, care spuse că ultima dorință a defunctului fusese să fie îngropat a doua zi în satul natal: Zgripi i Keq.

Majoritatea celor prezenți rămaseră cu gura căscată. Directorul să fie înmormântat la țară? Uitaseră aproape complet că mortul se trăgea din Zgripi i Keq, iar cei tineri, care nu dădeau nici doi bani pe legăturile de familie, ar fi fost tentați să creadă că directorul venise în B. direct din Capitală, şi nu din cine ştie ce cătun pierdut în munți.

Învocând întruna felul cum obişnuia să se îmbrace, comportamentul său civilizat, dar mai ales florile pe care i le ducea soției, după moda europeană, cei prezenți începură să se risipească grupuri-grupuri. După câțiva paşi, unii dintre ei se opreau cruciți în mijlocul drumului: e adevărat că tipul ăla aşa de modern se trage dintr-o văgăună ca aia? Cei întrebați dădeau din cap, oftând, şi ziceau cu tristețe: ei, aşa e viața! Apoi, pentru că erau învățați dintotdeauna să se îndoiască de orice, îşi țuguiau buzele la urechea celui de alături şi întrebau: chiar aşa a cerut directorul, să fie îngropat la Zgripi i Keq?

Cei mai mulți dintre ei îşi urau unii altora seară bună si, ca să fie siguri, mai întrebau o dată dacă autobuzele plecau din fața Primăriei, aşa cum se spusese, sau dacă drumul până la Zgripi i Keq dura, într-adevăr, numai o oră.

După ce bău o cafea „la botul calului”, Marku se întoarse în atelier. Avea o presimțire că va găsi sub uşă o scrisoare de la iubita lui. De la venirea unchiului ei, pierduse orice legătură cu ea. Nu fi supărat, dragule, îi spusese fata. După plecarea lui, totul va reintra în normal. Ai răbdare.

Destul de derutat, deschise uşa masivă. Nu-şi plecă imediat privirea să vadă ce era pe jos. Totuşi, chiar înainte de a se uita, simți că pe podea nu era nimic.

Îşi aprinse o țigară şi începu să se fâțâie prin încăpere. Acest dute-vino ținu atât de mult, încât începură să-l doară genunchii, aşa că se aşeză pe un scaun.

Fata veni, într-adevăr, cu puțin timp înainte de lăsarea serii. Îi auzi paşii pe alee şi o aşteptă în spatele uşii. Era albă la față ca hârtia. Fără să-i spună nimic, îi căzu în brațe şi începu să plângă. Fratele meu, zise de câteva ori printre sughițuri. Mi-am închipuit eu, îi răspunse el. Am încercat să plec, dar n-am putut. O, Doamne, s-a întâmplat tot ce era mai rău.

Aceste ultime cuvinte le rostiseră împreună, ori - nu-şi mai amintea după aceea – poate nu le spusese nimeni, dar le gândiseră amândoi.

El încerca s-o liniştească, mângâindu-i părul. La întrebarea ei ce vor face de acum înainte, ridică neputincios din umeri. Imediat după incident, ai ei se pomeniseră cu poliția acasă, dar frate-său între timp se ascunsese. Totul era acum nespus de contradictoriu: omorul se făptuise la lumina zilei tocmai pentru ca lumea să afle că se acționase conform kanun-ului şi că onoarea familiei fusese răzbunată, şi totuşi ucigaşul trebuia să se ascundă, încălcând tradiția.

Ceva-ceva tot o să se facă, şoptea el buimac. O să se găsească o rezolvare. Fără îndoială că o să se rezolve ceva.

Stând împreună pe canapea, privirile lui fixau mai tot timpul fereastra. Afară era din ce în ce mai întuneric.

Şirul de automobile înainta cu greu pe drumul de munte. În spatele maşinii mortuare venea una dintre maşinile Primăriei, în care se aflau rudele mortului, apoi un jeep cu însemnele NATO, rămas pe-aici încă din timpul ultimei misiuni de supraveghere a frontierei cu Kosovo. Urmau două autobuze, pline ochi, care se strecurau anevoie la curbe.

Cătunul Zgripi i Keq se ivi brusc, ca şi când ar fi fost văzut prin teleobiectiv. Prin ceaţa rară se zăriră mai întâi acoperişurile caselor, ferestrele şi turla bisericii, cu clopotnita reparată de curând, atât de aproape toate, de parcă ai fi putut să le atingi cu mâna. Dar, după câteva clipe, datorită serpentinelor şoselei, care urcau spre vârful muntelui, cătunul se îndepărtă din nou, parcă supărat de ceva.

Drumul coborî o vreme, înainte de a urca din nou abrupt, aşa încât, din pricina urcuşurilor şi coborâşurilor lui, Zgripi i Keq le apăru mai întâi tuturor sus de tot, aproape de nori, după care, imediat, se mută jos, sub pătura de ceaţă.

Marku urmărea atent acest joc al planurilor, fără să se concentreze deloc la ceea ce îi spunea şeful sectorului de muzică, care stătea lângă el în autobuz. În faţa lui, Zgripi i Keq părea că execută un dans nebunesc.

În maşină, oamenii discutau cu glas tare, fumau şi tuşeau fără întrerupere.

— Ucigaşul a respectat întocmai ăă... nu ştiu cum să-i spun... ceremonialul morţii, îi spunea şeful sectorului de muzică lui Marku. Îţi aminteşti câtă importanţă îi dădeau, la adunarea aceea teribilă la care am fost împreună, glonţului unic? Şi uite, acum, făptaşul a pus în aplicare preceptul: nu a ţintit decât o dată. Se spune chiar că i-a şi vorbit victimei înainte de a trage, după cum cere obiceiul. Acum, întrebarea care se pune este dacă el va respecta întocmai kanun-ul,

sau se va opri la mijlocul drumului. I-ai văzut pe cei doi poliţişti care au urcat în autobuzul celălalt? Sunt sigur că merg la Zgripi i Keq să-l prindă pe ucigaş, dacă o să vină, conform obiceiului, la parastas.

— Asta n-o mai cred, zise Marku.

— Ce nu crezi? Că o să vină la parastas sau că acolo or să-l prindă?

— Nici una, nici alta, răspunse Marku.

Celălalt îşi ţuguie buzele.

— Adevărul e că spectacolul ăsta devine tot mai absurd, zise imediat. Totul este contradictoriu şi fără sens.

— Şi cum ar putea fi altfel? se miră Marku.

Zgripi i Keq le apăru din nou extrem de aproape.

În spatele lor, cineva îi explica altuia că soţia defunctului nu ar fi vrut ca înmormântarea să aibă loc aici, dar muribundul, în ultimele clipe de viaţă, îi ceruse răspicat lucrul acesta.

— Mi se pare că de data asta chiar am ajuns, zise şeful sectorului de muzică.

Înmormântarea a avut loc la amiază, după vechiul obicei. Printre atâţia participanţi, cei doi poliţişti păreau de-a dreptul dezorientaţi. Aveau ordin să-l prindă pe ucigaş, deşi erau puţine şanse ca el să vină la funeralii, după cum cerea tradiţia.

Din bocetul arhaic al bărbaţilor nu se înţelegeau decât câteva vorbe: Întristaţi am rămas după tine, Marian Shkreli. Apoi urmară femeile, care îşi însoţiră la rândul lor văitatul cu suspine.

Un ziarist mărunţel, cu un chip oarecum cunoscut, se învârtea ca un titirez printre oameni.

— Din câte ştiu eu, ritualul străvechi îngăduie doar bocetul bărbaţilor, nu-i aşa? îl întrebă pe Marku.

Marku ridică din umeri.

— Sunteţi de la ziarul local?

— Da. Şi totuşi, ca să fiu sincer, nu pricep deloc ce se întâmplă aici. Vechile obiceiuri, pe cale să reînvie, sunt respectate numai în parte.

Marku nu spuse nimic. Asta nu-l împiedică pe ziarist să-şi continue peroraţia. Uneori părea că vorbeşte singur, alteori aveai impresia că-i dicta cuiva un articol pe care trebuia să-l publice urgent. Cuvintele lui se amestecau din când în când cu acelea ale bocetului. Stânga, la putere învinuieşte opoziţia de dreapta... pentru incitarea... şi renaşterea străvechiului kanun... iar dreapta, care... să-l proclame pe cel ucis un fel de „far al democraţiei", îi demască pe comunişti... recunoaşterea valorilor naţionale... acestei acuzaţii, stânga îi răspunde cu... iar dreapta se ambiţionează să... Întristaţi am rămas după tine, Marian Shkreli.

— Ce legătură are Spania cu toate astea? îl întrebă ziaristul pe Marku, întrerupându-şi monologul. Este pentru a doua oară când aud asta în bocetul femeilor.

Marku îşi aminti că şi pe el îl surprinseseră cuvintele: În Spania, pe tărâmul morţii.

— Nu ştiu, răspunse.

— S-ar părea că moartea lui are o legătură cu Spania, urmă celălalt. Din câte am auzit, cu ceva timp în urmă el a făcut, într-adevăr, o călătorie în Spania, dar nu pricep ce legătură are asta cu crima.

— Nici eu, zise Marku.

— Se creează impresia că s-a dus acolo pentru a-şi respecta un legământ sau, mai bine zis, pentru a-l încălca. Nu crezi?

— Nu ştiu ce să zic, făcu Marku. Este adevărat că a fost acolo cu o delegaţie culturală.

Vântul rece şi enervarea că nu înţelege sensul cuvintelor din bocet făceau ca figura ziaristului să pară mai ascuţită decât era în realitate.

— În Spania, pe tărâmul morţii? Au repetat-o, aţi auzit? Este exact ca-n balada lui Ago Ymeri, pe care am studiat-o la şcoală. Din câte îmi amintesc eu, Ago Ymeri era în închisoare, când a primit vestea cea rea sau a avut un coşmar, nu-mi amintesc prea bine.

Marku se duse ceva mai încolo, pentru a scăpa de ziaristul limbut.

Adevărul e că şi el se gândea la acelaşi lucru. După cum se părea, rubedeniile mortului auziseră despre călătoria lui Marian în Spania, ceea ce li se păruse foarte ciudat. Şi, pentru că acum îşi amintiseră de Spania, care apărea şi-n vechea baladă, legaseră călătoria mortului de ceea ce ştiau din moşi strămoşi, lucruri care, în logica lor, nu puteau fi diferite. Mai apoi, povestindu-le copiilor aceste întâmplări, poate că vor spune cam aşa: şi a mers el în ţara aceea îndepărtată, căreia îi zice Spania, şi acolo a avut un vis cumplit în care şi-a văzut moartea.

În clipa în care sicriul a fost pus pe buza gropii, mulţimea de oameni se mişcă înainte ca dusă de un val.

După cele câteva cuvinte rostite de pater Gjoni, care îşi mărturisi la urmă speranţa că în sufletele chinuite ale albanezilor se va aşterne într-o zi pacea Domnului, sicriul a fost coborât în groapă. În vreme ce-l acopereau cu pământ, Tom Kola, cel mai vechi salariat al Casei de cultură, cel care, de obicei, juca rolul măscăriciului, strigă cu o voce răguşită de durere: „OK, Marian!”.

Nimeni nu a înţeles sensul acestui strigăt, care ar fi putut fi interpretat ca o ironie la adresa mortului, dacă ochii lui Tom n-ar fi fost înroşiţi de plâns.

Parastasul a urmat imediat după înmormântare, în casa fratelui mai mare al răposatului. Ucigaşul nu a apărut nici acolo şi cei doi poliţişti, care se aşezaseră, cu chipuri îndurerate, în colţul mesei, se simţeau inutili. Care va să zică, reînnodând tradiţia răzbunării sângelui, ucigaşul

deschisese într-adevăr Cutia Pandorei, deşi, uite, nu îndrăznise să meargă mai departe. Aşa vorbeau cei de pe la mese.

— Priveşte într-acolo, îi şopti lui Marku, la ureche, şeful sectorului de muzică, atunci când trecură în camera de oaspeți pentru a-şi bea cafeaua.

Marku se conformă şi privi în direcția arătată de celălalt, iar ceea ce văzu îl lăsă cu gura căscată. Pe peretele din față, deasupra vetrei, fusese întinsă - conform regulilor din kanun - binecunoscuta cămaşă albă, cu înscrisul „Boss", a mortului. Două pete de sânge, una aproape rotundă, cealaltă îngustă, ca un pârâiaş, erau imprimate pe ea.

— N-aş fi crezut niciodată că lucrurile astea pot merge atât de departe, zise în şoaptă şeful sectorului de muzică. Cămaşa victimei, ex-pusă la vedere, ca acum patru sute de ani...

Marku deschise gura pentru a spune şi el ceva, dar se răzgândi imediat, parcă speriat de faptul că glasul lui le-ar fi putut părea celorlalți ca venit dintr-o altă lume.

Pe la ora patru, participanții la înmormântare îşi ocupară locurile în autobuze. Unii dintre ei erau complet tulburați de cele văzute, alții, în schimb, păreau de-a dreptul deziluzionați. În kanun erau câteva precepte care reglementau relația familiei mortului cu ucigaşul, în primele zile de după omor. Din acest punct de vedere, nimeni din neamul lui Marian nu acționase până în acel moment conform tradiției. Pe de altă parte, ucigaşul respectase doar câteva precepte din kanun, pe altele ignorându-le complet. Mai bine fără kanun, decât cu un kanun ciuntit, spunea cineva. Ceilalți îl contraziceau şi acceptau kanun-ul aşa cum era. Ce puteai pretinde, mai mult decât atât, de la ceva care renaşte după ce a stat îngropat o jumătate de secol?

Cam aşa se discuta în autobuz. O parte dintre cei prezenți, cei care nu luaseră parte la sporovăiala despre

vechile rânduieli, stăteau acum la taifas doi câte doi. Ei îşi închipuiau că toate comentariile acelea nu aveau să dureze prea mult, la fel ca toate obsesiile pe care albanezii le avuseseră în ultimii ani. Şi mai erau convinşi că atât una dintre tabere, cea a ucigaşului, cât şi cealaltă, a victimei, jucau o piesă de teatru pe care n-o înțelegeau nici măcar ei. Adevărat, familia mortului atârnase deasupra vetrei cămaşa acestuia, dar cu siguranță că nu ştiau de ce. Şi, chiar dacă cineva avea să-şi amintească, unde mai găseşti acum omul care să citească în petele de sânge ultimele dorințe ale victimei, cum cerea kanun-ul?

Marku privea îngândurat peisajul trist de pe marginea drumului. Lapovița care începuse să cearnă pe nepusă masă încerca pe ici, pe colo să albească pământul. Brusc, îşi aminti de zvonurile care circulau de o bună bucată de vreme despre arhiva securității comuniste, adăpostită prin locurile acelea. La venire, încercase în zadar să găsească locul pe unde se putea intra în ascunzătoarea secretă. Acum, din pricina lapoviței, i-ar fi fost de-a dreptul imposibil să-l descopere.

I se păru că, lângă el, şeful sectorului de muzică medita la acelaşi lucru.

— Mi-am amintit adesea de ceea ce mi-ai spus despre şeful statului, care a coborât într-o noapte în arhivă, îi spuse Marku.

Celălalt clătină din cap.

— Toți coboară prin câte o văgăună să caute ceva, zise gânditor.

Toți, îşi spuse Marku. Bineînțeles. Unii chiar îmbrăcați într-o cămaşă plină de sânge. Alții caută păcatul primordial. La fel ca regele Oedip.

Ori de câte ori se gândea la acest personaj, avea impresia că-l ia somnul. I se părea că chinurile lui Oedip aveau să fie veşnice. Ai fi zis că nimeni nu reuşise să se cufunde atât de

adânc în mrejele păcatului ca el. Atât de profund încât să ajungă la sexul propriei sale mame. Pentru a se pierde definitiv acolo. Du-te-n aia a mătii! Înjurătura, auzită de mii de ori, există probabil în toate limbile balcanice.

Scutură din cap, pentru a scăpa de somnul care-i dădea târcoale. În autobuz se discuta din nou cu voce tare. Dacă opoziția va exploata evenimentul, te asigur eu că nici statul nu va sta cu mâinile încrucişate. E ceva vreme de când cele două tabere se imită una pe alta, ca maimuțele. Şi ambele vor striga ca din gură de şarpe că vechiul cod nu este nimic altceva decât un instrument al crimei. Bietul kanun. Mai bine ai zice bietul Marian.

Sărmanul de el, într-adevăr, îşi spuse Marku. Dacă ar trăi, i-ar fi ruşine de toată această tragicomedie. Deşi nu puteai jura cu mâna pe inimă pentru nimeni în asemenea împrejurări. Poate că, în ultimele clipe de viață, Marian aruncase la coş toate obiceiurile lui de om civilizat, cămăşile, cravatele moderne, florile pe care i le ducea nevesti-sii, ok-urile din vârful buzelor etc., etc. şi, plin de regrete, acceptase supus să-şi dea viața, ca-n vechime...

Marku respiră apăsat.

Acum, Zgripi i Keq rămăsese departe, dar lui nu-i fu greu să-şi amintească dansul înşelător de la venire, când sus, când jos, printre vălătucii de ceață. Era convins că legănatul acela nu l-ar fi putut nimeni descifra.

Contracapitolul al cincilea

Marku se trezi deodată cu un tremur în tot trupul. Era ceva ca o mâncărime asemănătoare celor provocate de alergii şi pe care somnul, în loc să i-o aline, mai mult i-o ațâță. Aşa se întâmpla şi acum. Imediat după ce deschise

ochii şi-şi privi ceasul, mâncărimea i se transformă într-un tremur uşor.

Nu era încă miezul nopții, dar Marku, în loc să se întrebe cum de se trezise atât de brusc la numai o oră de când se culcase, îşi spuse că toate astea sunt cât se poate de fireşti. Ba chiar e bine că m-am sculat, îi trecu prin cap. Avea atât de multe de făcut, încât n-ar fi fost deloc rău să folosească orele de linişte din timpul nopții, aşa cum fac de regulă funcționarii incompetenți sau aceia care vor să li se ducă buhul că muncesc pe rupte.

Fără s-o mai întindă prea mult, sări din pat, se îmbrăcă la iuțeală şi ieşi. Pe stradă era frig. Era convins că la birou trebuie să aibă un dosar nerezolvat, deşi nu-şi amintea precis care anume.

Drumul până la Casa de cultură i se păru mai scurt ca de obicei. Lucru care nu-l miră defel. După cum nu-l miră nici înlocuirea firmei de la poartă. În locul cuvintelor „Casa de cultură" i se păru că vede „Secția de poliție".

Paznicul de noapte îl salută somnoros. Urcă treptele din trei în trei, deschise uşa încăperii şi se aşeză la birou. Dosarul era acolo. Un dosar gros, cenuşiu. Îşi amintea cu exactitate chiar şi unele documente din el. Le citise, dar mai ales meditase asupra lor de atâtea ori, încât ştia pagini întregi pe dinafară.

Cei trei bandiți bănuiți că ar fi prădat Banca, prinşi în urmă cu două zile, se încăpățânau să-şi nege faptele. Erau de acord că nu sunt nişte îngeri, dar susțineau sus şi tare că n-au nici o legătură cu lovitura de la bancă. Ba chiar erau extrem de jigniți că li se pune în cârcă o faptă atât de banală. Să-i fi acuzat, cel puțin, pentru furt de tablouri.

Atunci, mărturisiți celelalte fapte, tentativa de viol asupra mătuşii sau furtul tablourilor, de pildă.

Oho, alea sunt mărunțişuri în comparație cu jaful din țara asta. Prindeți-i pe hoții din sferele înalte ale guvernului

şi parlamentului, care au relaţii cu mafia rusească şi cu traficanţii internaţionali. Ăia trebuie legaţi de urgenţă, nu noi. Ce am făcut noi mai poate să aştepte.

Nici o crimă nu poate să aştepte, îşi spuse el. Îl chestionase pe unul dintre agenţii care făcuseră de gardă, în noaptea fatală, acasă la primul ministru ucis (sau sinucis?) în urmă cu 20 de ani, fără să poată scoate nimic de la el. Nu ştiu ce s-a întâmplat la etajul întâi al casei. Eu răspundeam doar de cele trei intrări de la parter. Pe acolo nici nu a intrat, nici nu a ieşit nimeni în noaptea aia. Dar cine păzea intrarea de sub casă? Intrarea... a, vă referiţi la tunelul secret, care ducea la locuinţa Celuilalt, a Şefului Mare? Chiar nu ştiţi, sau vă prefaceţi? Tunelul ăla nu era păzit de nimeni, pentru că nimeni nu avea curajul să păzească un pasaj care ajungea sub casa Lui. Cheia de la poarta de fier de acolo n-o avea decât o singură persoană: El. Doar El putea s-o deschidă şi s-o închidă oricând voia... Aha, e ca în povestea aia cu camera morţii, a cărei uşă nu se putea deschide decât dintr-o parte, iar cine intra acolo, îşi lua adio de la viaţă... Exact.

Nici în seara asta n-am cum să aflu mai mult, îşi spuse Marku, ostenit. Nici în dosarul ăsta şi nici în celălalt, cel al reginei cu urme de ştreang pe gât. De la ea avea două declaraţii, care se contraziceau una pe alta, date între cele două tentative de sinucidere. În prima, susţinea că soţul ei, Oedip rege, n-ar fi fost fiul ei. În cea de-a doua accepta că se căsătorise cu Oedip, ştiind de la început că acesta este ucigaşul propriului tată şi, în acelaşi timp, fiul ei. Promisese că va clarifica totul la următoarea întâlnire cu anchetatorul, după care reuşise să se spânzure.

Dosare nefinalizate, îi trecu prin cap. Cazuri care, în loc să se clarifice, rămân la fel de confuze. Ancheta lui Tantal durase 102.000 de ani şi până la urmă tot fusese „înmormântată". Acum, din fericire, anchetele merg mai

repede, deşi dosarele sunt mai complexe. Iată, de pildă, cazul şarpelui ucis pe stradă. „Verzii” din oraş renunţaseră cu greu la protestele lor zilnice. O exprimare pripită a şefului poliţiei: „Noi nu avem timp să ne ocupăm de oameni, darămite de şerpii morţi” pusese şi mai mult paie pe foc. După apariţia câtorva articole în presă, localnicii se pomeniseră cu anchetatori de la Tirana, însoţiţi de un avocat de la „Center for protection of rares animals”, cu sediul la München. După toate reglementările europene, şarpele de casă intră pe lista animalelor rare. Se cerea, aşadar, sancţionarea făptaşului. Invinuiţii se apărau cu îndârjire. Ei nu uciseseră, nici măcar nu înjuraseră şarpele. Lighioana a murit singură, sau, mai exact, a îngheţat de frig. Leşul ei e la morgă, de ce nu i se face autopsia? E iarnă, mai spuneau oamenii, şerpii îngheaţă dacă nu au un culcuş unde să reziste până la primăvară. Şi, în fond, situaţia lor e la fel de grea ca a tuturor cetăţenilor din oraş, unde lipseşte curentul electric, iar lemnele de foc se procură cu mare greutate. Abia dacă reuşim să încălzim odaia în care dorm copiii, cine să mai aibă grijă şi de şerpi?

Să fi făcut măcar o gaură în pământ şi să-l fi băgat acolo până la primăvară.

La naiba, asta nu ne-a trecut prin cap. Pe urmă, de unde să ştie el, săracu', că trebuie să intre în pământ, ca toţi şerpii? Doar e şarpe de casă, animal rar, cum i-aţi spus şi dumneavoastră.

Şi zvonurile despre... despre... legate de... fata dumneavoastră... fireşte, sunt nişte scorneli răutăcioase... Totuşi, zvonurile, chiar şi aşa, fără temei, ar putea fi un motiv pentru a ucide şarpele... Nu?

Ori de câte ori ajungea în acest punct al anchetei, Marku îşi amintea şerpii îngheţaţi, tăiaţi de la jumătate de cazmalele săpătorilor care căutau intrarea în arhivă.

Vru să arunce apoi o privire pe câteva dosare cu cazuri mai banale: un caz de vătămare corporală în cartierul de sus într-un conflict pentru proprietate, tâlhărie chiar în clădirea Primăriei, descoperirea unei rețele de prostituate bănuită a se întinde până la Vlora, dar gândul îi zbura, cine ştie de ce, la arhiva secretă. Urmărise, săptămâni întregi, interogatoriul unuia dintre cei care participaseră la deschiderea arhivei. Ceilalți nu mai erau de mult în B. Cel anchetat, în loc să facă lumină, le bulibăşise pe toate şi mai tare.

Şi totuşi, erai acolo când şeful statului, abia numit, a ajuns noaptea târziu la arhivă, nu?

Da, eram acolo.

Cred că ai fost mirat: de unde până unde vizita asta acum, la miezul nopții, neanunțată şi fără fastul obişnuit?

Fireşte. Era ceva inedit.

Cu atât mai mult cu cât ziua aceea de aprilie fusese extrem de obositoare pentru el. Şedința Biroului Politic, care numise noua conducere a țării, abia se terminase. Pe birou îl aşteptau o mulțime de dosare „grele". Întreaga țară fusese zguduită de moartea dictatorului. Europa aştepta să vadă încotro o va apuca Albania. În armată, în poliția secretă, printre disidenți circulau tot felul de ipoteze şi de zvonuri. O mulțime de guverne se făceau şi se desfăceau peste noapte. Plus alte şi alte probleme, care necesitau rezolvare grabnică. Şi uite că omul acela le lasă pe toate, se urcă în maşină şi, fără a spune nimănui, însoțit numai de două gărzi de corp, o porneşte pe drumul de munte pentru a ajunge, după şapte ore, la peştera secretă. Ciudat, nu?

Aşa e, domnule anchetator.

Nu în fiecare zi coboară şeful statului într-o arhivă secretă. Şi asta, cu atât mai mult când este numit abia de câteva ore, nu?

Bineînțeles, domnule anchetator.

Ar fi fost firesc să fii curios. Şi încă ceva. Ce căuta omul acesta cu atâta insistență? Cu atâta nerăbdare, aş zice chiar. Cred că ți-ai pus aceste întrebări, nu?

Cum să vă spun? Am fost curios, desigur, dar atât de departe, să caut răspunsuri la toate întrebările astea, n-am mers. Treburi de stat, mi-am zis. Şi cu asta, basta.

Şi totuşi, dacă ați fost atât de curios, cum singur spuneți, ați ciulit puțin urechile, nu-i aşa? Cu voie, fără voie, tot ați urmărit mişcările oaspetelui, nu?

Desigur.

Puteți să ni le relatați cu exactitate?

Fireşte, ceea ce am văzut.

Ceea ce ați văzut? Adică, sunt unele lucruri pe care nu le-ați văzut?

Normal. Ce a făcut în Secțiunea Liliacului, nici eu, nici altcineva n-a văzut.

Secțiunea Liliacului e zona cea mai secretă a arhivei, dacă nu greşesc, nu?

Da. I-am spus aşa din noaptea în care acolo a intrat un liliac. Pentru că, oficial, nu avea un nume.

Continuați. Deci, cum a intrat în arhivă, a cerut să intre în Secțiunea Liliacului.

Exact.

Fără să stea nici un moment în biroul directorului. Şi fără să vă întrebe, cum obişnuia, „ce mai faceți, măi, tovarăşi?”

Corect.

Continuați. Încercați să relatați exact toate mişcările lui.

O să încerc. A scos din pardesiu o bucată de hârtie, s-a uitat pe ea, apoi ne-a cerut să-l conducem la secțiunea aia. Am urmărit cu privirea micul grup care s-a oprit în fața uşii de fier. Directorul a scos cele două chei şi le-a băgat în broască. Pe cea de-a treia cheie, musafirul o avea la el. Aia

era păstrată întotdeauna la Tirana, la centru. A scos, deci, cheia din buzunar şi a deschis uşa.

Şi?

Şi nimeni nu mai ştie ce s-a întâmplat acolo. A împins uşa, a intrat şi a închis-o în urma lui. Ceilalţi, inclusiv gărzile lui, au rămas afară. După o vreme, a deschis puţin uşa şi l-a strigat pe director. Directorul a intrat, dar nu a stat mai mult de un minut, două. Apoi a ieşit şi a rămas împreună cu ceilalţi afară, dinaintea uşii.

Şi pe urmă?

Pe urmă, nimic. A stat în secţiune aproape trei ore. Când a ieşit, era încruntat. A plecat fără o vorbă, cu gărzile după el. Trebuie să fi fost cam trei noaptea.

Deci, a ieşit încruntat. După ce a căutat trei ore. Imediat, a plecat spre Tirana. Asta nu v-a pus pe gânduri? N-aţi avut insomnii? Nu v-a făcut să urlaţi în sinea voastră: aici e un mare mister! Un mister al naibii de ciudat!

Desigur. În fond, suntem şi noi oameni. Impresionaţi am fost şi noi, dar nu în aşa măsură, cum spuneţi dumneavoastră, încât să urlăm „mister!"

Aşa, ă? Nu suportaţi cuvântul „mister"?

N-am spus asta.

Ce era în dosarul acela secret? Răspundeţi!

Nu ştiu. Nu l-am văzut în viaţa mea.

Şi cine l-a văzut? Răspundeţi!

Nimeni.

Cum nimeni? Cineva s-a ocupat de ele. Le-a adus acolo. Le-a pus în ordine, le-a aranjat paginile. Răspundeţi!

Da, a fost cineva.

Înainte aţi spus că nimeni.

A fost cineva, îl cheamă Shpend Simahori, dar nu mai trăieşte. S-a înecat anul trecut, încercând să treacă înot Canalul Otranto.

Aha, s-a înecat! Cum apare unul, cum dispare în... Canalul Otranto. Acum fiți atent, e ultima întrebare. Priviți-mă în ochi şi răspunde-ți.

Da, domnule.

Ați auzit de nişte fotografii ciudate, înfiorătoare de fapt, care ar fi fost depozitate în Secțiunea Liliacului?

Nu, domnule.

Uitați-vă în ochii mei! Ați auzit de unii membri ai Biroului Politic, fotografiați în timp ce trăgeau ultimul cartuş în trupul căzut al colegului lor, fost şi el membru al Biroului Politic? Răspundeți!

Nu, domnule.

L-ați văzut pe fostul şef al statului, cu pistolul în mână, trăgând într-un coleg din conducerea partidului?

O, nu.

L-ați văzut căutând în arhivă chiar această fotografie, în noaptea aceea de aprilie? Răspundeți, e ultima dumneavoastră şansă!

Of, să mă fi înecat mai bine şi eu în Canalul Otranto!

Marku Gurabardhi îşi prinse tâmplele în palme. Nici o anchetă nu-l obosise aşa de tare. Îşi privi ceasul. Era trei dimineață. Mai avea încă vreme.

Toate acestea păreau că nu se mai termină vreodată. Dosare, dosare şi iar dosare. Rămase o vreme aşa, cu capul în mâini. Apoi, ca înotătorii care iau o gură de aer înainte de a se zvârli în apă, oftă şi se aplecă din nou asupra dosarelor.

Falsificatorii Cărții Sângelui. Singura probă până în acest moment, o înțelegere făcută cu un grup de germani (bănuiți că ar fi falsificat şi jurnalul lui Hitler), respinsă de răufăcători. Acordul privea, chipurile, construirea unui apeduct. Pentru un ochi neatent, la prima vedere, aşa ar fi şi părut.

Dar ce înseamnă punctul şapte al acordului, unde e scris „partea albaneză ia asupra sa textul, partea germană, aspectele tehnice”? Despre ce text e vorba?

Este textul plăcilor funerare ce vor fi puse la căpătâiul celor care au murit apărându-şi firicelul de apă. Ştiți că la țară au fost numeroase asemenea cazuri.

Staţi puţin, voi sunteţi constructori sau gropari comunali?

Un apeduct, domnule adjunct, trezeşte destule amintiri neplăcute.

Dar anexa numărul doi a convenției? „Model de text. Pagina 714. Familia Ballidemi are de răscumpărat sânge de la Kryezezi. Franga are de plătit sânge Hotilor. Preljocaii datorează Shkrelilor o rană. Gjon Pal Marku din neamul Marku s-a ispăşit. Alde Berisha este chit pe chit cu neamul Nano. Krasniqii au de răscumpărat sânge de la Gurazini” etc., etc., asta cum o explicați? Doar n-o să-mi spuneți că-s texte funerare?

Ba da, domnule adjunct.

Gata cu prostiile. Răspundeți mai bine de ce ați vrut să copiați Cartea Sângelui? Cine v-a dat comanda? În ce scop? Hai, vorbiți!

Nimeni nu vorbeşte, îşi zise Marku. Nici cei 26 de pictori care l-au băgat în puşcărie pe Gentian, nici parlamentarii implicați în afaceri cu mafia şi nici tebanii care jurau că au stat la sfat cu sfinxul, la porțile cetății. L-ați văzut cu ochii voştri sau vi l-ați imaginat, de groază? Ce s-a petrecut în mintea voastră atunci când v-ați imaginat teroarea politică, teroarea aceea care pregătea instaurarea dictaturii, sub forma unui sfinx? Sau ați făcut parte chiar voi din facțiunea care dorea un regim de mână forte la Teba? Şi ați răscolit astfel temerile, nesiguranța oamenilor, până ce, în final, ați creat sfinxul?

Dosare grele, îşi spuse. Aproape imposibil de rezolvat. Ar fi fost poate mai uşor să-i dea de capăt cazului cu aisbergul care scufundase Titanicul, decât acestora pe care le avea în față.

Cel puțin tu nu mă soliciți, i se adresă fetei în gând, căutându-i declarația.

Nu înțeleg ce ți-a venit să mă întrebi despre un lucru care nu te-a deranjat niciodată: cine m-a dezvirginat. Chiar, cine? Profesorul de gimnastică, primul bărbat în fața căruia apăream dezbrăcate în anul al doilea de liceu? Sau verii mei, într-o după-amiază de vară, când stăteam întinşi unul lângă altul şi ne prefăceam că dormim? De ce vrei să ştii? Precis e una din astea. Sau poate amândouă.

Ce răspuns e ăsta, fără cap şi coadă?

E mai bine aşa, Marku. Crede-mă, scumpul meu, e mai bine aşa.

Profesorul de sport sau verişorii, într-o zi de caniculă... Doar incestul e la modă acum.

Un frison pe şira spinării, cum fusese acela care-l trezise din somn, îl făcu să-şi întoarcă privirea spre fereastră. Nările îi fremătau ca şi când ar fi adulmecat ceva. N-am timp, strigă fără glas.

Închise dosarul, îşi puse pardesiul şi coborî treptele în goană, aşa cum le şi urcase, câte trei deodată.

Sub lumina palidă a dimineții, oraşul îi păru străin. Deşi mergea normal, respira din greu, ca şi când ar fi alergat. Ajunse acasă mai repede decât şi-ar fi închipuit. Zbură pe deasupra treptelor, împinse uşa şi, aşa îmbrăcat cum era, căzu pe pat ca trăsnit de fulger. Într-o fractiune de secundă îşi spuse că aşa cad doar epilepticii, şi acesta fu ultimul lui gând înainte de a se afunda în somn.

Capitolul al şaselea

Toată după-amiaza de duminică Marku şi-a petrecut-o în faţa şevaletului. Parcă înnebunise. Nu-şi amintea să mai fi lucrat vreodată atât de mult la compunerea unei culori. Obosit, văzu că avea mâinile, mânecile cămăşii, ba chiar şi şorţul pătate de vopsea. Era un alb neobişnuit, pe care încerca să-l facă mai rece şi mai transparent decât de obicei. Fără albul acela n-ar fi reuşit să redea pe pânză partea subacvatică a aisbergului. Pe un colţ al picturii scrisese: „Cronica zădărniciei" şi, ceva mai jos: „Opt faţete ale aisbergului care a scufundat Titanicul".

Îşi privi din nou petele de vopsea de pe haine. Erau atât de impersonale, încât pentru o clipă avu impresia că era acoperit cu cristale de gheaţă, ba chiar i se păru că-l ia cu frig. Era un semn bun şi totuşi el nu era mulţumit. Să redea partea nevăzută a aisbergului, aceea care, deşi aparent transparentă şi imaterială ca un vis, era, totuşi, porţiunea lui cea mai masivă şi mai ameninţătoare, era o încercare într-adevăr teribilă.

Nu ştia nici el în ce zi şi la ce oră îi venise ideea să picteze diversele ipostaze prin care trecuse aisbergul fără nume, cel care provocase atâtea şi atâtea suferinţe. Lucrul acesta se întâmplase, probabil, în perioada în care mintea lui sucea şi răsucea împrejurările în care murise Marian Shkreli. Primul imbold care i-a străfulgerat creierul a luminat pe rând, ca o imagine răsfrântă în mai multe oglinzi, misterul care acoperea totul, ignoranţa, sensul ascuns, lipsa de logică şi prima scânteie, detonatorul, cea de la care pornise totul, aşa cum o avalanşă se naşte dintr-un fulg de zăpadă, dintr-unul singur.

Nu i-a fost prea greu să ajungă apoi de la avalanşă la aisberg, pentru că între ele sunt o mulţime de elemente comune. Vin amândouă de departe, una de pe munte,

celălalt din imensitatea nordului, sunt anonime şi reci amândouă, dar mai ales teribil de primejdioase (avalanşa poate acoperi un sat, la fel de uşor precum aisbergul poate scufunda un vapor). În fine, şi una şi cealaltă se topesc şi dispar fără urmă, după ce şi-au pus amprenta fatală pe omenire.

Abandonase primele schiţe: pasul singuratic al unchiului pe drumul de munte, trupul dezbrăcat al fetei chiar în clipele dramei, figura încercănată a fratelui, cel care avea să săvârşească omorul. Trecuse asupra aisbergului ucigaş tot ce era omenesc în povestea aceasta. Şi-l imaginase ca pe un fel de şef al celorlalte aisberguri, urmat de cele mai mici şi poate de aisbergurile-femelă, mamele clanului. Apoi, orbecăiala lui spre Atlantic, mişcările la întâmplare care aveau să-l scoată în calea transatlanticului plin de lumini şi de muzică, cu care se va ciocni orbeşte. După nenorocire, toţi au uitat de el. Deşi mai era încă acolo când au sosit primele ajutoare, nimănui nu-i trecuse prin cap să facă ceva: să-i încrusteze un semn, aşa cum erau însemnaţi ucigaşii în evul mediu, pentru a fi recunoscut mai târziu, să-i înfigă un steag, o pânză neagră sau chiar o cruce.

Şi aisbergul se îndepărtase la fel cum apăruse: anonim, o umbră şi nimic mai mult. Se întorsese poate în nordul lui, cu zgârietura aceea pe coaste, ca o rană căpătată în război la prima lui ieşire în lume. Povestea lui de mai târziu, printre ai lui, trebuie să fi fost la fel de lipsită de sens ca toată existenţa lui de până atunci. Trupul i s-a împuţinat de bătrâneţe şi s-a topit încetul cu încetul în apatia generală, în vreme ce aisbergurile tinere îşi începeau călătoria în necunoscut, acolo unde el semănase atâta moarte.

Lui Marku i se păru că aude bătăi în uşă. Fusese atât de absorbit de muncă, încât nu auzise paşii fetei pe scară.

O îmbrăţişă cu afecţiune şi ea făcu la fel. Nu se văzuseră de trei săptămâni. Îi spuse apoi cuvinte de alean, îi şopti

chiar şi ceea ce jurase că nu-i va spune niciodată: că-i fusese teamă că, după tot ce se întâmplase, nu va mai veni la el. După asta, când ea îl întrebă la ce lucrează, încercă să-i explice câte ceva. Adică, fratele meu este ca aisbergul ăla, zise ea puțin iritată. Nu fratele, unchiul, şi nici măcar acela, în realitate este vorba despre kanun sau, mai exact, despre esența lui irațională... Cu cât încerca să găsească mai multe argumente, cu atât mai greu îi era să-şi găsească vorbele.

— Nu pot să-ți explic, zise în cele din urmă, râzând. Trebuie, după cum se vede, o logică de gheață... Am senzația că aici e frig. Stai, să aprind focul.

Când lemnele începură să trosnească în sobă, el deschise uşița şi dădu patul mai aproape de ea.

Îşi închipuise că povestea aceea cu ghețuri avea s-o indispună, dar se întâmplase exact contrariul. Era roşie în obraji şi abia dacă reuşea să-şi ascundă nerăbdarea. El îi mângâie sânii, apoi îi privi subsuorile recent epilate. În timp ce căuta un prezervativ, fata îl trase spre ea.

— Am luat o pastilă, îi şopti la ureche, ca şi când i-ar fi destăinuit un mare secret.

Vino, iubitule.

Ca de fiecare dată, după ce terminară, începură să discute despre ceea ce ar fi trebuit să vorbească înainte, lucruri pe care, nerăbdători să facă dragoste, le amânaseră. Fratele ei se ascundea în continuare. În familie se instaurase o linişte apăsătoare, greu de imaginat. Pastilele anticoncepționale i le trimisese o verişoară de la Tirana. Era absolut adevărat că toată povestea asta, în loc s-o anestezieze, îi crescuse apetitul sexual. Cred că ai băgat de seamă şi tu, îi spuse, sărutându-l pe gât. El fu de acord, totuşi o rugă să mai spună o dată. A fost realmente ceva sublim, zise fata. Apoi, îi luă tigara din mână, trase două fumuri şi se duse la baie.

Fata plecă înainte de lăsarea serii. De la fereastră, el o urmări cum se îndepărtează pe stradă. Se întrebă încă o dată dacă mersul femeii se schimbă cu ceva după o partidă de sex. Fără tine, n-aş fi putut să-mi găsesc drumul, îşi spuse îndată după aceea. Încercă să-şi imagineze locul acela în timpul mersului. De multe ori, mai ales în perioada în care fusese îndrăgostit de ea, îi desenase sexul, fără a fi vreodată mulţumit. Lipsea mereu ceva, ceva ce nu putea fi reprodus pe pânză. Ştia că nu descoperă el America zicându-şi că eşecul i se trăgea de la faptul că şi aici, chiar mai mult decât în cazul muntelui de gheaţă, partea cea mai importantă e cea nevăzută. Era clar că în ea este tot schepsisul. Un poet vagabond, ale cărui poeme circulau din om în om, comparase sexul nesătul al femeii cu un lup înfometat, urlând în mijlocul câmpului, în vreme ce zăpada cerne liniştit.

Pe stradă era frig. Marku intră cu paşi mari în cafeneaua din centru. Observase că, de când şeful poliţiei îşi bea aici cafeaua, în local se crease o atmosferă deosebită. De data aceasta, era însoţit de noul procuror, aşa încât şuşotelile că poate fuseseră prinşi hoţii de la bancă, la care se adăuga speranţa rezolvării cazului Marian Shkreli, însufleţeau atmosfera din cafenea. Cum se întâmplă adesea în astfel de cazuri, în vreme ce se gândeau la prinderea lor, oamenii vorbeau despre altceva.

Marku comandă o cafea, străduindu-se cu greu să nu zâmbească. Aşa i se întâmpla de fiecare dată când, intrând în cafenea, avea impresia că surprinde pe chipurile oamenilor un respect mai mare faţă de persoana lui decât ar fi meritat. Îl încerca chiar şi un pic de regret atunci când, la apariţia lui, se risipea atmosfera aceea tihnită din local. Avea impresia că pe chipurile clienţilor, care până atunci bârfiseră în voie şi făcuseră tot felul de poante nesărate despre parlamentari sau despre fundurile nevestelor, se

aşternea un soi de stânjeneală puerilă. Dumnezeule, se mira el de fiecare dată. Îşi închipuiau că are cine ştie ce idei măreţe în cap, în vreme ce el, în timpul ăsta, nu se gândea la nimic sau rumega cine ştie ce banalităţi. Şi, dacă intrând acolo, mintea i se mai limpezea, asta se întâmpla tocmai datorită lor.

Îşi sorbi cafeaua încet şi, chiar dacă iniţial n-a avut nici o intenţie, gândul îi zbură din nou la sexul fetei. Intrarea în arhiva secretă, dacă era într-adevăr aşa cum şi-o închipuise, cu tufişurile mărunte care o acopereau, semăna oarecum cu el. Tot ceea ce se petrecea acolo, înăuntru, era grozav de misterios, iar rătăcirea lui Oedip rege, care acolo, în beznă, a pierdut drumul de întoarcere, nu a fost întâmplătoare.

Problema cea mai urgentă este ca oamenii să înceapă să-şi trateze dantura, spunea cineva de la masa vecină. Râdeţi voi, râdeţi, dar pe mine mă frământă de mult lucrul acesta.

Marku zâmbi şi el... La urma urmei, urmă celălalt, dacă ai să încerci să redai în cinci-şase cuvinte esenţa regimului comunist, n-ai putea s-o rezumi mai bine decât prin imaginea a zeci de milioane de oameni cu dinţii stricaţi.

Ehei, ce să tratezi mai întâi, zise un altul de lângă el. Unul vrea mai multă siguranţă pe străzi, altul critică condiţiile puse de Banca Mondială, un altul cere să se repare şoselele, iar tu vii cu chestia asta, a dinţilor. Ha, ha, ha, mi-ai zis-o! Crezi că toate celelalte sunt mai importante decât dinţii? Chiar că mă faci să râd. Da' ştii tu, ignorantule, că Germania occidentală şi cea democrată, care abia s-au unit, au fost la un pas să se separe din nou din cauza dinţilor? Ştii sau nu? Aveţi dinţii stricaţi, cu voi nu se poate conviețui, uite, aşa le-au zis occidentalii.

De unde le-ai mai auzit şi pe astea, vericule? Treaba mea! Am auzit la radio şi am citit în ziar.

O bucată de vreme cei de la masa vecină au discutat despre altceva, iar Marku nu i-a mai urmărit. Involuntar,

privirea i se îndrepta din când în când spre colțul în care şedeau şeful poliției şi procurorul. O secundă i se păru că cei doi priveau chiar spre el. Presentimentul că va veni şi ziua în care va fi anchetat de ei era atât de puternic, încât îi veni să se ridice, să meargă la masa lor şi să le spună: dacă asta vreți, hai, n-o mai lungiți atâta. Ba chiar ar fi putut da cu zarul, care dintre ei să-l ia primul la întrebări. Nu i-ar fi părut rău, sincer. Şi nici nu i-ar fi trecut prin cap să se plângă vreunui comitet pentru drepturile pmului de la Helsinki sau de la Tirana. În plus, era nespus de curios să le cunoască stilul de lucru. Nu credea că din noaptea în care Zeus îl interogase pe Tantal se schimbase prea mult în tehnica anchetelor. Deci, le stătea la dispoziție. Doar că ar fi putut să-i vină şi lui rândul. Şi atunci, să nu se aştepte la menajamente. Artiştii sunt la fel de duri ca oricine. Dacă nu chiar şi mai duri.

La masa de alături veniseră alții. Discuția despre un eventual război în Kosovo o aduseseră cu ei de afară. Spuneau că luptele vor izbucni cu siguranță în iarna aceea, pentru că şi aşa se amânaseră destul. O ziceau cu atâta siguranță, încât doi dintre ei chiar păreau palizi şi chinuiți de nişte răni invizibile.

Marku îşi zise că trebuie să se ridice şi să plece din această cafenea ciudată. Nu merit asta, Doamne, îşi zise. Într-adevăr, nu merita ca libertatea, la care râvnise atâția ani, să i se înfățişeze sub forma nebuniei.

Frigul de afară îi făcu bine. Pornise spre casă, dar picioarele îl duseră singure spre piața din fața Primăriei, în colțul în care erau lipite anunțurile mortuare. Le citi pe rând, suspectându-le că ar putea fi trucate. Era convins că numărul celor care se declarau morți, ei fiind de fapt în viață, e din ce în ce mai mare. În urmă cu patru ani, un prieten din Capitală, aflat întâmplător în B., îi spusese: dacă o să câştig destui bani, am de gând să dispar pentru o

vreme. Ori mă duc în Canada, ori mă declar mort. E mai bine aşa...

Înainte de a ajunge pe strada lui, dădu o tură în jurul parcului. I se păru că la fereastra lui Zef se zăreşte o geană de lumină. Păşi cu grijă, ca nu cumva haloul acela să dispară din cauza lui. Întoarse capul să vadă dacă nu cumva farurile vreunei maşini se oglindesc în ferestre. În momentul următor i se păru că zăreşte din nou luminiţa. Era mai curând o sclipire palidă, probabil reflectarea slabă a farurilor vreunei maşini ce cobora pe şosea. Şi care dispăru, de altfel, într-o clipită.

Acum era convins că o nouă specie de oameni, cei care trec din lumină în umbră, dintr-o lume într-alta şi invers, se află răspândită peste tot. Încă nu aveau un nume, dar asta urma să se rezolve cât de curând. Li s-ar fi putut spune, de pildă, „mort-viii" sau „vii-morţii".

Revăzu în minte privirea tăioasă a şefului poliţiei. N-ar fi exclus să fie şi el unul din specia aceea, îşi spuse Marku.

Încercă apoi să-şi amintească cu cine vorbise despre Tantal şi despre furtul nemuririi, dar se surprinse râzând de unul singur. Dacă ar fi aflat de discuţia aceasta, poliţia secretă comunistă l-ar fi putut lua la ochi, mai cu seamă că „nemurire" şi „nemuritor" erau două atribute care însoţeau de obicei numele dictatorului. Acum lucrul acesta nu se mai putea întâmpla. Acum l-ar fi putut bănui, cel mult, că ar fi avut un amestec în jaful de la banca din B.

Contracapitolul al şaselea

Canalul Otranto... Lumea.

Suntem o mulţime cei căzuţi aici, majoritatea cu numele Sfintei Maria pe buze, alţii, cu cel al lui Allah, Iehova sau Budha.

Ucraineni, chinezi, moldoveni, kurzi, italieni şi, desigur, albanezi.

În această ne-viață se pare că totul e sfârşit şi că nu se mai întâmplă nimic. Dar nu este aşa. Nu există sfârşit, după cum nici început nu există.

În abisul orb se întâmplă mereu câte ceva. Copii care cad lin, cu părul transparent, luminat de o rază rătăcită cine ştie de unde, ca o candelă marină. Ori trupuri care, cine ştie cum, uşurate de carne, se ridică la suprafață precum nălucile, clătinându-se în ritmul valurilor.

O mulțime de lucruri şi de foste ființe, care se leagănă încoace şi încolo: cârje de aluminiu, lănțişoare de argint, scăpate de pe vertebre topite, homosexuali, ochi de sticlă, lumânări, păpuşi, pisici din port, urmărite de umbra tigrului, căşti de motociclist, o bucată din zidul Berlinului, pe care scrie „amintire de la Andi, refugiat”, prezervative încrețite, ca nişte piei de moluscă, dolari, cărți de psalmi, un disc de tablă cu semne de circulație, pantofi, cutii de detergent, abecedare şi, în fine, o bombă neexplodată care face totul praf şi pulbere.

După explozie, toată amestecătura asta - copiii cu păr de aur, cârjele, homosexualii, umbrele tigrului, semnul de circulație, lumânările, psalmii, anghilele, sticla de şampanie - începe o nouă viață.

O oglindă de bronz, mânată încoace şi încolo nu se ştie de cine, poate de moartea însăşi, pentru ca-n bezna noastră să vedem nevăzutul, se strecoară încet printre noi.

Atunci, strigătul nostru, îndurare, îndurare, urlet şi ocară, umple abisul de ape: blestemul să cadă pe tine, Otranto! Uscate-ai, ars şi pârjolit de soare, iar carele cu sare şi otravă să-ți are adâncurile, acum şi-n vecii vecilor!

Capitolul al şaptelea

Iuda apăruse din nou în B. De data aceasta, singur. Petrecuse noaptea de vineri spre sâmbătă la hotel, apoi, după ce luase micul dejun, se închisese din nou în camera friguroasă. Se zvonea că numele scriitorilor daţi de el pe mâna Securităţii vor fi publicate curând în presă, alături de cele ale azilanţilor din Germania, ale căror familii din Albania avuseseră de pătimit tot din cauza lui.

Sâmbătă fusese văzut ieşind din oraş, cu un rucsac în spate. Văzându-l pe şosea echipat astfel, oamenii şi-au închipuit că, după ce stătuse o vreme în Vest, îşi însuşise obiceiul de acolo de a ieşi la sfârşit de săptămână la iarbă verde. Lucru cunoscut de acum în B., ceea ce-l făcuse chiar pe Cuf Kêrtolla să emită una dintre vorbele lui de duh: pe german, mai bine îl omori decât să-l ţii în week-end închis în casă.

Ceilalţi, care în ultimii ani se obişnuiseră să se mire de orice şi cărora nici un proverb sau poem n-ar fi putut să le scoată din cap viermele îndoielii, şi-au spus că ar fi mult mai bine să-şi bea în grabă cafeaua, după care să se ducă să vadă cu ochii lor dacă ieşirea aceea în natură a lui Iuda avea vreo legătură cu obiceiurile moderne ale germanilor sau cu altceva.

Se întorseseră mai apoi cu o mină triumfătoare şi anunţaseră că au avut într-adevăr dreptate, pentru că Iuda, aşa cum şi-au închipuit şi ei, o pornise direct spre muntele sub care se credea că se mai află ascunsă arhiva statului.

Aşa care va să zică!

Cuvintele acestea, care cu puţin timp înainte ar fi avut un accent dramatic, fură pronunţate acum cu un fel de regret. În jurul locului în care se bănuia că se află arhiva se învârteau de la o vreme atâţia oameni, încât lucrul acesta devenise mult prea banal.

După ce primul grup de căutători se risipise care încotro, o dată cu încălzirea vremii interesul pentru arhivă crescuse din nou. Se pare că de data aceasta a făcut senzație un grup de turişti germani, care-i dezamăgiseră cumplit pe copiii din cătunul apropiat (ce-i supravegheau de la distanță), pentru că în loc să se dezbrace şi să facă dragoste în natură, cum se aşteptau puştanii, au scos din saci câteva hărți şi au început să se agite cu ele în mână, ca muşcați de streche. Atâta a fost de ajuns pentru a se trezi vechea curiozitate, ba chiar să se facă referiri şi la începutul poveştii, la sosirea misterioasă, cu ani în urmă, a fostului şef al statului, abia numit în funcție.

Aproape în fiecare zi, dar mai ales la sfârşit de săptămână, în jurul locului unde era ascunsă arhiva se învârteau fel de fel de oameni: unii care pretindeau că sunt în picnic, indivizi din Tirana, susținând că veniseră să admire frumusețile muntelui, alții care se dădeau drept îndrăgostiți romantici, membri ai unor secte ciudate sau geologi. O parte dintre ei erau gălăgioşi şi plini de viață, alții păreau căzuți din Lună, melancolici, dar erau şi dintre aceia care plângeau în linişte. Nu puteai să-i deosebeşti pe cei care veniseră cu speranța să ascundă ceva, de cei care doreau contrariul: să scoată ceva la lumină. Oameni cu ochelari şi cu tenul fin, care-şi abandonau într-o clipă zâmbetul ceremonios şi scoteau din bagaje uneltele de săpat, mascate sub cele mai ciudate înfățişări: pachete de macaroane, bocanci de munte sau chiar viori.

Se mai spunea că de jur împrejur pământul fusese găurit şi răscolit, deşi până la urmă s-a dovedit că asta nu era decât invenția unor gazetari.

Nu se mai ținea minte o asemenea viermuială de pe vremea descoperirii noilor zăcăminte de crom, când albanezii aflaseră cu uimire că țara lor ocupă locul trei în lume la acest minereu. Amintirea acelor timpuri făcuse

posibil un joc de cuvinte celebru într-un mare cotidian, care descria exact isteria ce cuprinsese orăşelul de munte. În articolul „De la căutarea CROMULUI la căutarea CRIMEI”, ziarul spunea că demența care izbucnise pentru a doua oară în oraş se transmisese şi altor localități din țară, acolo unde se bănuia că ar fi fost ascunsă arhiva de stat. În finalul materialului, autorul se întreba: a fost ascunsă, într-adevăr, arhiva secretă în B. sau în altă zonă? Dar dacă nici nu a existat aşa ceva?

Tocmai sublinia ultima frază, când auzi, în spatele fotoliului pe care şedea, o voce de copil: „Domnule, domnule”.

Întoarse capul şi zări un țigănuş, unul dintre cei care cerşesc prin baruri. Căută ceva mărunțiş, i-l dădu, dar copilul nu plecă, ci începu să gesticuleze cu mâinile.

— Gata, zise Marku. Nu-ți mai dau nimic.

Dar puştiul se apropie de el şi-i şopti câteva cuvinte, pe care le înțelese cu greu: „o fată... la colț, la anunțuri”.

Marku îl amenință cu palma.

— Te cari sau vrei s-o încasezi?

Spre uimirea lui, copilul nu se sperie.

— Nu te enerva, domnule, nu sunt codoş. Nevasta ta m-a trimis. Te aşteaptă la colț.

Marku sări în picioare, plăti cafeaua şi ieşi aproape în fugă.

O zări de departe, aşteptându-l chiar în colțul străzii, în fața afişelor de film.

— Iartă-mă că te deranjez, începu ea, înainte ca el să spună vreun cuvânt. E prima dată când vin la cafenea după tine.

— Ce s-a întâmplat? Hai, zi.

— Nimic din ce ți-ar putea trece prin cap. Am mare nevoie de tine. E ceva urgent, de asta am venit aici.

— Spune odată!

— Nu pot pe stradă. O să vin diseară la atelier.

— Diseară? Adică, în seara asta? Se miră el. Nu se întâlniseră niciodată noaptea, deşi el visa de mult la aşa ceva.

Fata dădu din cap.

— Diseară... chiar la noapte, cât mai târziu.

El credea că visează.

— O să te culci la mine?

Răsufla precipitat.

— Te rog, nu-mi cere amănunte.

Avea multă durere în glas şi el îi spuse: „Bine, bine, nu te mai întreb nimic”.

— Aşa, deci, aşteaptă-mă diseară, târziu, la atelier... chiar după miezul nopții...

Marku vru s-o întrebe: ce-i cu teatrul ăsta?, dar expresia nespus de tristă a ochilor ei îl făcu să renunțe.

O însoți în tăcere. Strada era acoperită cu frunze uscate, care, în mod inexplicabil, le mai alinau suferința.

— Acum o să plec, zise fata. Făcu doi-trei paşi, după care privi înapoi: Iubitule, crede-mă, nu pot să-ți spun mai mult... când ne-om vedea, o să-mi dai dreptate.

El îi zâmbi rece, apoi o urmări cu privirea cum se îndepărtează.

Când ne-om vedea, o să-mi dai dreptate, repetă cuvintele fetei.

S-ar fi aşteptat ca creierul să-i înceapă să întoarcă pe toate fețele cuvintele ei, dar, spre uimirea lui, lucrul acesta, care se întâmpla pentru cele mai nesemnificative lucruri, acum întârzia să se producă. I se părea chiar că evenimentul din ziua aceea ar fi trebuit să aibă loc mai de mult, pentru că fuseseră destule împrejurări în care iubita lui ar fi putut să-i spună: nu-mi mai pasă de nimic, vin diseară la tine.

Logica lui înşira în ordinea firească şi fără grabă întâmplările care o împinseseră să i se abandoneze astfel: fuga ei de acasă, pericolul ca fratele să se sinucidă, o sarcină, revenirea unchiului din cătunul lui, intervenția pentru ştergerea datoriei de sânge, viza care l-ar ajuta pe fratele ucigaş să se refugieze în Elveția. Mergea agale pe strada bântuită de vânt. Plopii dezgoliți îi aduceau o uşurare ciudată, la fel ca şi frunzele uscate de pe jos.

Ce coşmar mai e şi ăsta? se întrebă Marku, stând în picioare în fața ferestrei şi privind afară. Niciodată, aşa nemişcat cum era, timpul nu i se conturase în imaginație sub înfățişarea unui mamut greoi. Pentru a-l face să se mişte mai repede folosise toate mijloacele posibile: se plimbase prin oraş, terminase câteva treburi mărunte lăsate pe jumătate cu săptămâni în urmă, pictase, îşi împletise singur câteva țigări, moțăise. Dar toate acestea nu numai că nu-l puseseră în mişcare pe mamut, ci dădeau chiar impresia că-l frânează şi mai mult.

După căderea serii avu senzația că făcuse o descoperire: aşteptarea de zi nu era la fel cu cea de seară, iar aceasta nu avea nimic comun cu aşteptarea de noapte. Avea să încerce acum partea cea mai dramatică a aşteptării, cea în care evenimentele se vor comprima, ca materia în nucleul unei comete, şi aceasta era aşteptarea de după miezul nopții.

Şi, pentru că era pregătit sufleteşte s-o întâmpine, ea i se păru mai uşoară decât crezuse. Un soi de moleşeală, pricinuită, se pare, de oboseală, îi dădu impresia că primele ore ale nopții trec foarte repede.

Când auzi paşii de afară, primul lucru care-i atrase atenția fu faptul că fata nu era singură. Ciudat, dar asta nu-l mură prea tare şi, doar atunci când deschise uşa şi văzu pe cineva stând în întuneric, în spatele ei, fu tentat să spună: ştiam eu.

— Fratele meu, Angjelin, zise fata.

Acum, Marku era sigur că ştiuse. Ba chiar, obrazul celuilalt, supt, neras, semăna ca două picături de apă cu chipul pe care el şi-l imaginase uneori. Fireşte că ştiuse. Aşa după cum simțise că fata, la fel ca majoritatea albanezelor, înainte de a fi soție sau iubită, rămâne o soră credincioasă.

După ce închise uşa în urma lor, primul lucru la care se gândi fu să dea jos de pe perete nudul ei. Deşi chipul fetei nu era terminat, îşi spuse că celălalt o s-o recunoască după sex. O să i-l recunoască, fără dubii... Poate că i l-o fi văzut... sau atins... în serile acelea de vară... Pastila pe care o luase, surprinzându-l, exact în toiul scandalului cu frate-său... O, Doamne, poate că luase pilula aceea mai mult ca să-şi domolească zvâcnirile sângelui decât de teama sarcinii.

— Luați loc, le spuse, iar în sinea sa, înjură: drace! Scuzați-mă că am rămas ca la dentist, dar cred că înțelegeți...

— O, sigur, făcu fata. Şi noi suntem la fel de şocați. Înainte de orice, eu şi Angjelin îți cerem scuze pentru deranj.

— Nici vorbă, o întrerupse Marku. Ar fi vrut să-i spună că era normal să-i ceară lui ajutorul, dar, în secunda următoare, îi trecu prin cap că poate băiatul nu ştia de relația lor, drept pentru care renunță.

Ca o salvare, Marku îşi aminti de sticla de coniac şi, câteva minute, se ocupă de ea şi de pahare.

— Marku, îi spuse fata, privindu-l țintă. Am venit la tine pentru ceva foarte important.

— Te cred, zise el.

Fata trase aer în plămâni. Pentru o clipă, Marku crezu că avea să vorbească doar ea. Probabil că ceea ce voiau să-i spună acum fusese întors pe toate fețele, analizat de zeci, poate chiar de sute de ori, în lungile ore când stătuseră întinşi unul lângă altul.

Explicațiile fetei erau extrem de vagi. Lămuririle pe care le dădea nu ajutau la nimic, pentru că, în loc să facă lumină, ele semănau mai multă confuzie. Fratele său ucisese pe cineva în condiții absolut ciudate. Contrar a ceea ce credeau unii, omorul acela nu fusese înfăptuit sub influența vreunui susținător al vechiului kanun, cum era unchiul de la țară, de pildă. A fost o simplă întâmplare faptul că rătăcirea lui din zilele acelea a coincis cu venirea bătrânului. Dacă, în locul lui, ar fi venit altcineva: un guru al unei secte japoneze sau tibetane, de exemplu, un militant pentru cauza Kosovei, un integrist catolic irlandez, o organizație secretă pentru exterminarea dictatorilor, în căutare de adepți, şi aşa mai departe, soarta lui ar fi fost aceeaşi. În locul lor, deschisese ochii pe vechiul kanun şi se lăsase influențat de el. Pentru el a fost, într-adevăr, o nenorocire faptul că vestea despre luptele din Kosovo a ajuns aşa de târziu, după cum, la fel de mult, a întârziat şi răspunsul de la „Asociația tinerilor idealişti" din Tirana.

Tot la Tirana, în decursul primei călătorii din primăvară, băiatul suferise şi primul şoc. Cutreiera, noapte de noapte, împreună cu verii lui, bar după bar şi discotecă după discotecă. Nevroza i se instalase pas cu pas. Crezuse că discuțiile despre bani vor înceta odată şi odată şi ei vor mai vorbi şi despre altceva. Totuşi, în fiecare noapte, ele se repetau exasperant, măcinându-i nervii şi acoperind totul. Soră-sa încerca să le justifice: este normal ca după atâția ani de sărăcie şi mizerie oamenii să fie înnebuniți după bani. Dar el nu se lăsa convins. Atâta lăcomie i se părea de rău augur. Într-o noapte n-a mai vrut să iasă în oraş. Şi nici a doua zi. Eu ştiu ce vrei tu, i-a spus soră-sa. Şi-i pomenise despre „tinerii idealişti", cu doi dintre care se cunoscuseră întâmplător. În aceeaşi seară s-au întâlnit tuspatru la barul „Piazza". După ce le-a ascultat în linişte programul, el a spus că trebuie făcut ceva mai mult. Un gest care trebuie să

atragă atenția lumii întregi. Eroul lui preferat era cehul Jan Palach, cel care-şi dăduse singur foc în zilele ocupației sovietice, şi-şi reproşa că nu putuse face nimic asemănător. În momentul răsturnării dictaturii avea 14 ani, iar în anii ce au urmat evenimentele au fost atât de obscure, încât era greu să aderi la una dintre părți. Ar fi fost gata acum să adere la asociația lor şi să facă tot ce i s-ar fi spus. De pildă, dacă le-ar fi adresat scrisori de amenințare miniştrilor şi parlamentarilor corupți şi dacă aceştia nu şi-ar fi dat imediat demisia, el era gata să pună în practică amenințările, adică... să împuşte pe oricare dintre ei.

Cei doi au rămas cu gura căscată. I-au răspuns că nu se gândiseră la aşa ceva, dar că o vor face şi-i vor da un răspuns.

După ce s-a întors în nord, el a aşteptat în zadar răspunsul lor. Avea privirea din ce în ce mai goală. Vorbea tot mai rar. Tocmai în momentul acela a venit şi unchiul din satul lui de munte. La fel de dezamăgit ca şi el. Lumea se strică. Oamenii nu mai sunt oameni. Bărbăția şi spiritul de onoare, despre care se crezuse că vor apărea din nou după căderea comunismului, le sunt din ce în ce mai străine albanezilor. Singura speranță stă în reînvierea bătrânului kanun. Tineri de onoare, floarea tineretului (nu cei care umpleau discotecile, desigur), aveau să se jertfească primii. Angjelin îl asculta fără să-i dea prea multă atenție. Nu avusese niciodată vreo simpatie deosebită pentru kanun şi l-ar fi ascultat pe unchiu-său cu aceeaşi indiferență până la capăt, dacă printre cuvintele celuilalt, care curgeau ca pârâul de munte, nu ar fi fost câteva care să i se înfigă ca un cui în creier. Tineri de onoare, floarea neamului, nu se gândesc cum să câştige ceva, spunea el, ci sunt gata să facă chiar contrariul, să piardă totul.

Vorbele acelea îl scoaseră pe Angjelin din indiferența cu care ascultase până atunci. Iar unchiul povestea şi povestea

mereu, cu un entuziasm pe care nu i-l cunoscuseră până atunci, până când nepotul l-a întrerupt cu o întrebare: familia noastră are de plătit vreo datorie de sânge?

Din clipa aceea, cuvintele unchiului au devenit grele şi aspre ca pietrele din culă. Da, există o datorie de plătit. Acesta era şi scopul călătoriei lui acolo, în mijlocul iernii. Comuniştii le confiscaseră păşunea de vară şi o parte din turme, dar de datoriile de sânge nu se putuseră atinge. Încercaseră, fireşte, la şcoală şi prin şedinţe, zi de zi, să le insufle tinerilor convingerea că trebuie să se jertfească pentru ideile lui Lenin, dar se ştie cum s-a terminat toată povestea asta. Aşadar, exista o datorie de sânge care trebuie spălată de familia lor şi de obligaţia asta nu puteau scăpa nici ei, nici copiii şi nici nepoţii lor, în vecii vecilor.

Angjelin îl întrerupsese pentru a doua oară pe unchiu-său, cerându-i numele viitoarei victime, după care tăcuse până la sfârşit.

Îndată după omor, regretele începură să-l tortureze mai curând decât se aşteptase. Nu pusese geană peste geană nici în prima noapte şi nici în cea următoare. În timpul nopţii, revedea cravata bleumarin a celui ucis, în clipa în care omul se prăbuşea la pământ, iar cravata îi flutura în aer, ca şi cum ar fi refuzat să ajungă pe pământ o dată cu el. Angjelin visa de mult să aibă la gât o asemenea cravată şi acum, când omul care o purtase nu mai era, i se părea că cravata aceea este deja a lui...

Toate aceste amănunte i le povestise soră-sii în lungile ore de după crimă. Aşteptase un ordin de la „tinerii idealişti" din Tirana şi ordinul acela nu mai venise. Atunci, se supusese singurei autorităţi pe care o cunoştea, kanun-ului. Îndată după crimă, a înţeles că acţionase greşit. Dar acum era prea târziu ca să mai îndrepte ceva.

În vreme ce fata îi povestea ce s-a întâmplat după omor, Marku şi-i imagina pe cei doi fraţi discutând alături, în

pielea goală. Proaspăt spălați amândoi, pregătiți de moarte, pe marginea gropii sau pe masa de autopsie. O, Doamne, îşi spuse, tocmai în clipele acelea au făptuit incestul.

La sfârşit, fata îi dezvălui motivul pentru care veniseră la el. Se exprima din ce în ce mai tulbure. Fratele ei, damnat fiind de-acum prin această crimă, nu mai putea face nimic care să-i spele păcatul. N -ar fi putut să plece, de pildă, în Kosovo, unde începuseră luptele, pentru că era condamnat ori să se ascundă veşnic, ori să fie ucis de cei din neamul lui Marian Shkreli, ori, în fine, să fie arestat. În toate aceste situații, desfăşurarea pe mai departe a gjakmarrjei nu putea fi împiedicată de nimeni şi de nimic. Ascuns în munți, în spatele gratiilor sau sub pământ, Angjelin nu avea nici o posibilitate de a opri maşinăria morții. În primele două cazuri, neamul Shkrelailor putea ucide pe oricine din familia lui, iar dacă l-ar fi ucis pe el, ai lui preluau obligația de onoare de a omorî pe careva din familia vrăjmaşă. Şi astfel totul va continua ca în urmă cu patru sute de ani. Aceasta era şi obsesia lui cea mare: dorise să facă un bine, ceva util celorlalți, şi-i ieşise pe dos. Iată de ce... ca să evite asta, el... adică ei (fireşte, împreună, îşi spuse Marku, trupul ei alb şi trupul lui subțire, transparent, pe masa de autopsie), deci ei doi se certaseră o mulțime pentru că el, fratele, contrar a ceea ce credea ea, voia să se sacrifice. Şi pentru că vechea lege nu admitea sinuciderea, el cerea sprijinul autorităților... Veniseră la el...

Marku vru să-i întrerupă: de ce tocmai la el? Dar privirea îi lunecă spre cufărul în care-şi ținea ascunsă uniforma... cea de ofițer de poliție... pielea de şarpe.

Desigur, îşi zise. Veniseră la el în calitatea pe care o va avea... de adjunct al şefului de secție. Vecinătatea morții îi făcuse să intuiască primii cel mai mare secret al vieții lui. Descoperiseră ceea ce nu ştia nimeni. Şi, pentru ei, cealaltă

lume a lui, împărăția în care el era ofițer de poliție, însemna acum totul.

Îi trebui o bucată de vreme pentru a înțelege ce voiau de la el. Singurul mod de a opri maşinăria morții, pe care nici moartea însăşi n-o mai putea opri acum, era tot o maşinărie, cea a statului. Planul era simplu: tânărul avea să se predea poliției, iar tribunalul îl va condamna cât se poate de aspru... nu la cincisprezece ani de puşcărie, cum se întâmplă în cazul răzbunărilor dictate de kanun, ci direct la moarte. Lucru pe deplin posibil acum, când legile sunt schimbate la fiecare două-trei luni, iar dosarele se plimbă în voie pe la Consiliul Europei. Deci, va fi condamnat la moarte şi va fi executat, ca toți criminalii de rând. Singura lui pretenție este ca statul, în acest caz, să se constituie parte în conflictul gjakmarrjei, adică mâna care răzbună moartea lui Marian Shkreli. Băiatul ştia că, în condiții normale, o asemenea cerere ar fi părut ilogică, dar, comparând cu ceea ce se întâmpla în ultima vreme, cu avalanşa de dosare albaneze de la Bruxelles şi Strasbourg etc., etc. şi, mai ales, cu insistentele Partidului Național „Renaşterea albanismului", ca în noul cod penal să fie introduse articole din kanun, totul părea posibil. Aşa că...

Marku îşi frecă tâmplele cu podul palmelor, pentru că ştia că asta este metoda cea mai bună pentru a-şi pune sângele în mişcare.

Aşa că, prin intervenția statului în miezul evenimentelor, firul gjakmarrjei avea să se rupă. Familia băiatului (adică noi toți, zise fata, arătând spre sine) o să-i cerem statului să ne plătească sângele lui (şi arătă spre frate-său), şi nu neamului Shkrelailor.

După care continuară să argumenteze cît mai logic cu putință. Această deplasare a gjakmarrjei într-o zonă nouă, necunoscută, ar putea schimba totul din temelii. Statul este obişnuit cu conflictele. El poate duce un asemenea război

mai uşor decât orice familie. Toată treaba este ca statul să accepte acest rol. Cu alte cuvinte, să declare condamnarea băiatului nu numai ca pe o pedeapsă de stat, ci şi conformă kanun-ului. În plus, în constatarea finală, aceea a procurorului şi a medicului legist, sau în anunţul oficial din presă ar trebui scris chiar aşa: statul albanez l-a împuşcat pe Angjelin din neamul Ukailor, care a plătit astfel pentru sângele lui Marian Shkreli, aflat în slujba statului.

Marku îşi prinse din nou tâmplele în palme. Cât timp fata vorbise, n-o întrerupsese deloc. La sfârşit, în locul întrebărilor la care se gândise, nu-i veni în minte decât una, pe care o repetă de câteva ori: adică, după părerea lor, statul trebuia să se facă părtaş la o crimă? Şi, când fata îi dădu, de fiecare dată, acelaşi răspuns: „exact, exact", surprindea în ochii ei o luminiță rece, ca şi când l-ar fi întrebat: ce e de mirare aici? De când e el, statul asta a făcut, a ucis. Tu ştii cel mai bine acest adevăr.

Să fi fost altă dată, ar fi strigat: de ce eu? Dar acum era deja târziu. Se contorsionă tot şi, chiar dacă nu rosti cuvântul „fireşte", acesta se putu citi în mişcarea aceea ca într-o figură de balet.

Fireşte.

De mult nu se mai uitaseră la ceas. Nu mai era mult până în zori, când Marku Gurabardhi le promise că va vorbi cu procurorul sau cu şeful poliției, ori, chiar mai bine, cu amândoi.

Erau tustrei moleşiți de oboseală şi de nesomn. Când se ridicară să plece, Marku se apropie de fereastră, privi afară şi le spuse că poate era mai bine să aştepte până dimineață.

Îi instală pe amândoi în patul lui, unde dormea destul de rar, iar el se întinse pe canapea. I se păru că le aude şoaptele o bucată bună de vreme, însoțite, din când în când, de oftaturi.

Când prima rază de lumină clipi la orizont, gândul că ea luase pastilele anticoncepționale îl liniști și adormi instantaneu.

Când se trezi, văzu imediat că cei doi plecaseră. O bucată de vreme se învârti în jurul patului, unde i se păru că simte parfumul cunoscut al fetei, dar renunță imediat spunându-și că s-ar putea să găsească cine știe ce acolo.

Afară era o zi frumoasă. Procurorul nu era de găsit. Pe șeful poliției îl întâlni însă când ieșea de la el din birou. Mă gândeam eu că o să ne întâlnim odată și odată, îi spuse ofițerul zâmbind. Marku nu era mirat. Gândul că și celălalt știuse... ba chiar așteptase această întâlnire, i se păru firesc. Hai, vino cu mine undeva. Pe drum o să vorbim despre plângerea ta.

Că nu era vorba de nici o plângere Marku ar fi vrut să-l lămurească, dar celălalt nu-l lăsă să spună nimic. Urcând în mașină, îi mărturisi cât de mult îi place să se afle în compania artiștilor. Și, ca dovadă, îi arătă o revistă literară aruncată pe canapeaua din spate a mașinii.

După care se aplecă la urechea șoferului și-i spuse locul în care trebuia să ajungă.

— N-o să te plictiseşti, se întoarse apoi spre Marku. Din contră, cred că o să te distrezi.

Asta-mi mai lipsea, zise acesta. Asta-mi mai lipsea acum, să asist la vreo arestare. Măcar să fi început ziua altfel.

— Deși sunt groaznic de ocupat, încerc să mai citesc și eu, urmă celălalt. Fireşte, unele chestiuni mai moderne nu le prea înțeleg. Uite, de exemplu, sunt câteva poezii în numărul ăsta al revistei pe care, cum să spun... Aș fi vrut să-ți știu părerea despre una dintre ele, unde e vorba despre Luxemburg.

Marku răsfoi publicația ca să găsească poezia. La un moment dat izbucni în râs.

— Vezi? făcu şeful poliţiei. Te apucă şi pe tine râsul. Adică e acolo ceva ce nu merge, nu?

— Aşa e, zise Marku.

— Citeşte-mi, te rog, primele două rânduri. Vreau să le aud din gura ta.

Marku îi făcu pe plac.

„Voi veni îmbrăcat
în mantaua amurgului.
Ca prezervativ voi folosi
harta Luxemburgului”

Râseră împreună o bucată de vreme. Şeful poliţiei spuse apoi că nu este sigur, dar crede că versurile acelea pot fi ofensatoare pentru un stat, cu atât mai mult pentru unul care e membru al Uniunii Europene, cum e Luxemburgul. Marku ridică din umeri. Uite la ce mă refer, zise celălalt. Bine-bine, vii tu acum şi spui că foloseşti harta Luxemburgului sau a Danemarcii ca prezervativ, da’ ce te faci dacă apare alt nebun şi zice că-ţi foloseşte harta ta, adică a ţării tale, să zicem, drept... ţucal? A naibii treabă, nu? Ţara vulturilor... oală de noapte...

Marku râse din nou.

Maşina ieşi din oraş şi o luă spre munte. Marku se stăpânea cu greu să nu întrebe încotro se îndreaptă. Avea impresia că, cu cât vor ajunge mai departe de oraş, cu atât mai uşor îi va fi să discute despre problema lui.

În fine, opriră într-o poiană.

— Ce frumoasă e natura, nu? zise ofiţerul. Ţi-am promis că n-o să te plictiseşti.

Coborî primul din maşină şi privi de jur împrejur. Şoferul deschise portbagajul, scoase de acolo o pătură şi două sticle cu apă şi le puse lângă ei.

Se aşezară ca pentru picnic. E frumoasă natura, orice ai spune, zise şeful. Scoase apoi un binoclu din geantă şi îşi făcu de lucru o bucată de vreme cu el.

— Trebuie să supraveghez ceva, zise şi puse binoclul la ochi.

Ce mai poliţie, se miră Marku. Ce-o putea supraveghea în pustietatea asta, numai Dumnezeu ştie.

— Vrei să te uiţi şi tu? îl întrebă celălalt, întinzându-i binoclul.

Marku îl luă şi se întoarse cu el în direcţia în care privise şeful poliţiei. Stâncile se apropiară cu o viteză ameţitoare. I se păru că vede râpa cu tufişuri în care bănuia că se află intrarea în arhiva secretă. Îşi aminti de sexul fetei. Apoi, de şeful statului, care venise aici chiar în ziua în care fusese numit.

Ardea de nerăbdare să ştie mai multe despre povestea aceea. Totuşi, îşi jură în sinea sa că nu va întreba nimic înainte de a discuta despre problema lui.

Îi întinse celuilalt binoclul, repetându-i cuvintele cu un sentiment de vinovăţie: frumoasă e natura! I se păru că omul îl priveşte cu suspiciune. Frumoasă e natura... Aşa de naiv să fie să nu bănuiască nimic? se întrebă Marku. Poate ar fi mai bine să-i pună câteva întrebări. Despre hoţii de la bancă, de exemplu. Ba mai mult, ca să pară cât mai firesc, ar fi putut să-l întrebe dacă nu le urmărea chiar acum mişcările?

Era hotărât să-i pună această întrebare imediat ce ar fi lăsat binoclul de la ochi.

Dar, când se întâmplă lucrul acesta, ochii şefului i se părură nespus de străini, ca şi când şi-ar fi lăsat toată vioiciunea de adineauri în sticlele binoclului. O fi văzut ceva acolo, îşi spuse Marku. Ceva ce n-ar fi trebuit văzut. Altfel, de unde această oboseală şi această tristeţe?

— Dacă nu greşesc, voiai să-mi spui ceva, zise şeful poliţiei.

Înainte de a deschide gura, Marku trase aer adânc în plămâni. Celălalt îl ascultă fără să-l întrerupă. Clipi de

câteva ori din ochi, apoi îi holbă peste măsură, după care clipi din nou. Hm, ia te uită, spuse în cele din urmă şi duse iarăşi binoclul la ochi.

O bucată de vreme rămase aşa. Ia te uită, făcu din nou, ca şi când ceea ce vedea l-ar fi mirat din cale afară.

— Nu vreau un răspuns pe loc, zise Marku. Îmi dau seama şi eu că este ceva ieşit din comun. Vă cer încă o dată scuze.

— Bineînțeles, răspunse celălalt.

Marku ar fi dorit să dezmorțească atmosfera aceea cu o discuție simplă, optimistă, lejeră. Singurul lucru de care se temea era ca nu cumva celălalt să-i refuze cererea cu un „nu” răspicat.

În vreme ce-şi storcea creierul pentru a găsi un subiect mai puțin dramatic, de pildă ceva ce citise în presă despre experiența poliției din New York şi cum ar putea profita de ea polițiştii albanezi, se trezi că-i spune cu totul altceva şi anume că, după capul lui, drumul parcurs de omenire până în momentul acesta a fost complet greşit.

Şeful poliției îl asculta cu mare atenție. Tâmpitule, se apostrofă Marku. Acum ți-ai găsit să faci filosofie.

— Pot să mă mai uit prin binoclu? întrebă brusc, ca pentru a mai drege busuiocul.

Celălalt nu avu nimic împotrivă.

— Dacă vezi ceva mai ciudat, spune-mi. Eu o să ațipesc nițel.

Marku luă binoclul cu o mişcare smucită. N-ar fi crezut că totul putea fi atât de firesc.

Îl puse apoi la ochi şi îl îndreptă, la fel ca prima oară, spre stânci. Acestea se cutremurară la început spre stânga, parcă pentru a-şi scutura zăpada de pe umeri, apoi spre dreapta, până ce se mai stabilizară oarecum. Grohotişurile păreau totuşi la fel de sălbatice, de reci şi de neprietenoase ca la început. Dacă vezi ceva mai ciudat, spune-mi, repeta

în sinea sa cuvintele şefului. Celălalt dormea, ceea ce însemna că Marku s-ar fi putut crede într-adevăr în momentul acela adjunctul său. Schimbarea din felul cum respira şi-şi umfla nările mărturisea că aşa şi e. În realitate, totul i se părea ciudat acolo, pe stânci, începând cu fulgii de zăpadă care coborâseră din cer şi acopereau acum totul.

De unde vine acest sentiment imens de culpabilitate, răspândit peste tot, o, Doamne? se întrebă el. La un moment dat i se păru că ştie de unde vin toate acestea. De la râpile întunecate pe unde se pătrundea în arhivă. Semănând atât de mult cu sexul femeii şi răspândind departe, departe sentimentul acela de vină generală. Fata îl înşelase cu siguranţă cât timp stătuse la Tirana şi după aceea cu... frate-său. Apucă binoclul cu amândouă mâinile, pentru a le opri tremuratul. Avea credinţa că, dintr-o clipă într-alta, va descoperi întregul mister. Era convins că malul acela îngust era punctul pe unde se putea pătrunde sub pământ. Pe toată suprafaţa pielii umane sunt numai două puncte, ochii, prin care imaginea universului i se poate strecura în trup. Şi globul pământesc trebuia să aibă un loc de trecere asemănător, prin care să te poţi coborî în cealaltă lume. De mii de ani, oamenii o caută şi nu reuşesc s-o găsească. Şi-l imaginã pe Odiseu tăind o oaie, cu trei mii de ani în urmă, încredinţat că mirosul şi culoarea sângelui îl vor ajuta să descopere intrarea pe tărâmul celălalt.

Sforăiturile şefului păreau că vin de departe. Marku se sprijini pe coate pentru a ţine mai bine binoclul.

Tufişurile din râpă se zgâlţâiau ca bătute de un vânt misterios. Totul era în aşteptare, o aşteptare mai rea ca un coşmar. Sentimentul acela de vinovăţie putea să se materializeze şi să apară dintr-o clipă într-alta, iar Marku se temea că ar fi putut aţipi şi el şi pierde spectacolul.

Nu dormi, îşi porunci singur. Mai fii atent un pic. O asemenea şansă vine o dată în viaţă.

Şi uite că nu aşteptase degeaba. În depărtare începu să se zărească ceva. În locul hoților de la bancă, apăru, însă, un şir de maşini oficiale. Când prima maşină, lungă şi neagră, opri, în locul dictatorului albanez coborî altcineva. După sprâncene îl recunoscu pe preşedintele rus Brejnev. Imediat după el apăru germanul Ulbricht şi, în urma lui, alți doi, cu plastroane albe la gât, ca şi când s-ar fi dus la bal.

Toți vor acelaşi lucru, îşi spuse.

Era sigur că preşedintele albanez, deşi mai fusese o dată aici, avea să revină. Nu renunța el aşa uşor la arhiva secretă.

Şi apăru, într-adevăr, cu o întârziere voită, care în realitate nu era altceva decât contrariul ei, adică ajunsese de fapt înainte de vreme, ceea ce încerca să prezinte pe dos, la fel cum avea şi numărul la maşină, pus invers. Mare şmecher, îşi spuse Marku.

Un timp, peisajul a fost pustiu. Apoi, un norişor străveziu de praf sau de petale de trandafiri, nu se desluşea prea bine, anunță apariția cuiva. Era o caretă neagră cu roțile subțiri, din care coborî greoi un om. Ia te uită, ia te uită, îşi zise Marku. Era Oedip rege în persoană, care o porni legănându-se înainte, rotindu-şi în toate părțile găurile goale ale ochilor.

Iată-te, în sfârşit, vru să strige Marku şi, într-o secundă, pricepu de ce nu se mirase câtuşi de puțin de sosirea lui. Îl aşteptase, precum se vede, din capul locului.

Prinț ghinionist, îşi spuse. Tu, singurul dintre toți ucigaşii celebri care te-ai căit într-adevăr. Singurul ghinionist şi norocos în acelaşi timp.

Îl sufoca un sentiment de duioşie şi începură să-i tremure mâinile, drept pentru care imaginea din lentilele binoclului fu gata-gata să se răstoarne cu josul în sus. Îşi dădea seama ce mult suferă celălalt după cum îşi rotea fruntea cu orbitele pustii în toate părțile. Ar fi vrut să-i

spună ceva ce tocmai îi trecuse prin cap, dar nu ştia în ce limbă să-i vorbească. Personaj enigmatic, de ce ai mărturisit o crimă ce nu era a ta?

Era convins că ştiuse dintotdeauna ceea ce abia acum îi străfulgerase conştiinţa: Oedip nu-şi ucisese tatăl. Şi nici nu se culcase vreodată cu maică-sa. Erau fapte imaginare, înfăţişate ca şi când ar fi fost reale din clipa în care el a devenit tiran.

Marku îşi simţi creierul zvâcnind. Orice tiran este un potenţial criminal în serie. În ziua în care îşi pune coroana pe cap, crimele lui neînfăptuite încă trec din spaţiul virtual în cel real ori în trecut, pentru a-şi găsi în cele din urmă un adăpost sigur în pântecele mamei.

Departe, în râpa cu tufişuri sălbatice, Oedip continua să-şi agite orbitele negre ale ochilor. Tiran orb, îi strigă Marku, tată şi fiu al crimei, ce vrei să vezi cu găurile alea?

Bățul regelui scutura mai departe tufişurile, căutând, se pare, despicătura misterioasă de unde ieşise din greşeală şi pe unde trebuia să dispară din nou în neant...

Peste o săptămână, Marku Gurabardhi primi răspunsul comun al procuraturii şi poliţiei. Statul albanez nu era de acord să se implice în aplicarea kanumului. Printre argumentele invocate în adresă se afla un document al Consiliului Europei, abia sosit de la Bruxelles, care avea legătură, parese, cu problema în discuţie.

Marku citi răspunsul de câteva ori. Rămase o bucată de vreme cu ochii pironiţi pe cuvântul „Europa”, care, din cauza concentrării, începu să tremure, apoi să-şi dilate conturul, cât pe ce să dispară pentru totdeauna.

Ca şi când ar fi auzit un zgomot ciudat, Marku îşi ridică privirea. Cerul era de o pustietate şocantă. Ştiuse că goliciunea are o forţă teribilă, dar era pentru prima dată când îi simţea toată tristeţea. Norii spânzurau îngheţaţi, iar păsările se ascunseseră şi ele. Aşa trebuie să fi fost sfârşitul

sau începutul acela de anotimp, când zeii, după cum spune legenda, părăsiseră pământul. Cerul se întindea nesfârşit, sfâşiat de tristeţe, orfan, după plecarea lor.

Cine ştie de ce, în clipa aceea pictorului îi veni să plângă.

Tirana - Paris 1998-2000

Kanun-ul sau obsesiile unui mare scriitor

În septembrie 1990, când Kadare s-a stabilit temporar - cum avea să declare el însuşi – la Paris, presa de la Tirana a comentat că, departe de Albania, cunoscutul scriitor va fi un artist terminat. Corul contestatarilor a cuprins nu numai activişti şi scriitori de partid, cum se obişnuia şi pe la case mai mari, ci autori consacraţi, cu operă, amici literari şi prieteni de suflet ai scriitorului. Intervievat de marile gazete europene, Kadare a declarat, în zilele acelea decisive pentru el ca om şi scriitor, că, prin gestul său, a vrut să pună umărul la dispariţia de pe scena istoriei a comunismului albanez şi să sprijine instaurarea democraţiei. În anii următori, după ce scandalul s-a mai calmat, a devenit evident că previziunile sumbre ale presei aservite ultimului conducător comunist, Ramiz Alia, aveau să se dovedească false. Ismail Kadare şi-a continuat scrisul, cu o serie lungă de romane inspirate, mai toate, din realitatea albaneză, cu câteva volume biografice sau de comentarii politice. *Florile înghețate din martie* este unul dintre acestea.

Acţiunea romanului se desfăşoară într-un orăşel albanez din nord, în zilele noastre. Atmosfera din Albania anilor '90 este uluitor de asemănătoare cu cea din România anilor noştri. Peste o societate care mai păstrează încă cicatricele comunismului, se suprapun elemente de tip nou: hold-up-uri spectaculoase, delegaţii ale Uniunii Europene, trupe NATO, firme private prospere, prostitutie, maşini de lux.

Eroul romanului, tânărul pictor Marku Gurabardhi, se vede martorul din ce în ce mai uluit al unei serii de întâmplări care zguduie din temelii orăşelul în care trăia. Mai întâi, atacul banditesc asupra băncii din localitate, atac copiat parcă din filmele americane cu gangsteri, apoi o crimă ciudată, al cărei sens le scapă, la început, tuturor. Ca o pasăre neagră, misterul pluteşte peste localitate.

Desfăşurarea ulterioară a evenimentelor scoate la iveală un pericol mortal, aflat încă în fază latentă: redeşteptarea kanun-ului. Iată, aşadar, că, pe fondul transformărilor care tind să modernizeze societatea albaneză, se trezeşte un monstru pe care oamenii păreau că l-au uitat: străvechiul cod cutumiar şi „vendeta" acestuia, secţiunea sa cea mai cumplită, gjakmarrja (răzbunarea sângelui). Această vendeta specifică zonelor înapoiate din nordul Albaniei, interzisă vreme de cinci decenii de regimul comunist, începe să facă primele victime. Directorul Casei de cultură din oraş, Marian Shkreli, este împuşcat chiar în faţa propriei locuinţe de un asasin necunoscut. Dezlegarea misterului acestui asasinat pune pe jar poliţia şi procuratura din localitate. La cafenea, oamenii fac cele mai nebuneşti supoziţii. Oraşul fierbe. Ziarele avansează ipoteze din ce în ce mai fanteziste. În cele din urmă, rezolvarea cazului vine de la sine: se constată că şeful culturii micului orăşel a fost ucis în contul unei „datorii" de sânge vechi de cincizeci de ani, pe care familia sa din munţi o avea faţă de o altă familie. Numai că - constată Kadare - reluarea practicilor tribale nu mai poate respecta vechile reţete. De ce? E simplu: o societate modernă nu poate convieţui cu ele. Ritualurile nu sunt duse până la capăt, gesturile sunt anemice, cu un aer de provizorat, în fine, totul este făcut pe ascuns şi pe jumătate. „Mai bine fără kanun, decât cu un kanun ciuntit", exclamă un personaj, atunci când realizează incompatibilitatea dintre vechiul cod cutumiar şi realităţile sfârşitului de secol

XX. De aici şi deruta care-i încearcă pe cei care caută şi, doar rareori, găsesc răspunsuri la toate aceste întrebări.

Ce este acest înfricoşător kanun, s-ar putea întreba cineva, cum s-a născut el într-o societate europeană şi, mai ales, cum funcţionează? Care-i este mecanismul? Înainte de toate, trebuie spus că dreptul cutumiar ţărănesc are tradiţii vechi în Albania. Kanun-ul, ca sinteză a sa, reprezintă expresia cea mai pură şi mai unitară a acestor legi; el a reglementat, secole la rând, viaţa social-economică a comunităţilor albaneze, mai cu seamă a celor din nord. În funcţie de regiunea în care opera, au existat: Kanun-ul lui Leka Dukagjini, Kanun-ul Munţilor (o variantă mai restrânsă a primului), Kanun-ul lui Skanderbeg şi Kanun-ul Lubêriei. Dintre toate, cel mai important a fost însă cel al lui Leka Dukagjini (reprezentant al familiei feudale Dukaini, din nordul Albaniei), în special datorită zonei întinse în care îşi exercita autoritatea. La început, kanun-ul s-a transmis din generaţie în generaţie pe cale orală. Cel care a strâns într-un volum unic preceptele codului şi le-a pus în circulaţie europeană a fost intelectualul albanez Kostandin Gjecovi (1873-1929).

Aşadar, ce este kanun-ul şi cum acţionează el într-o societate europeană? Aceste întrebări l-au obsedat, vreme de decenii, chiar şi pe Kadare. Din aceste obsesii s-au născut câteva dintre cele mai bune cărţi ale sale: *Kostandin şi Doruntina* şi *Aprilie spulberat*. Prima nuvelă, scrisă în 1979, narează împrejurările tragice în care s-a produs geneza kanun-ului, ba chiar mai mult, îi justifică necesitatea. Codul moral la care se referă unul dintre personajele centrale ale prozei, căpitanul Stresi, va fi, în epoca feudalismului timpuriu, un element progresist şi de stabilitate pentru comunităţile de munteni din nordul Albaniei. Şi, în egală măsură, unul dintre pilonii esenţiali ai rezistenţei lor. Ne aflăm într-o Albanie ameninţată de invazia otomană.

„Arberul se află dinaintea unor mari drame”, spune autorul prin gura personajului amintit. Pentru a rezista pericolelor care apar la orizont, vechile structuri statale sunt insuficiente, pentru că-i sunt străine omului, impuse din afară. Este nevoie de un nou liant național, de o „nouă orânduire”, în care individul să se autodisciplineze şi toate formele statale de opresiune să se mute în interiorul lui. Numai printr-o astfel de educație dură, rigidă, dar acceptată liber, ex-plică în continuare Kadare, poporul albanez va reuşi să înfrunte pericolele ce-i sunt destinate de istorie. Aşa, crede el, a apărut şi s-a răspândit kanun-ul. Opt sute de ani mai târziu, în deceniul al patrulea al secolului XX (perioadă la care se referă *Aprilie spulberat*), kanun-ul, cu preceptele sale medievale şi, mai ales cu partea referitoare la gjakmarrje ajunsă la un maximum de precizie şi eficacitate, izolează şi ține în afara civilizației zona muntoasă din nordul Albaniei. Aici, unde forța statului e mult diminuată, singura autoritate în stare să organizeze viața comunităților rurale este kanun-ul şi reprezentantul său suprem, Prințul din Orosh. Drama tânărului muntean Gjorgu, povestită pe larg în nuvelă, merge paralel cu analiza pe care scriitorul o face străvechiului cod.

Iată, însă, că istoria a curs peste Albania la fel ca peste toți şi toate, lăsând urme greu de şters şi de uitat. A venit războiul, apoi regimul comunist şi, în fine, democratizarea din anii '90. Cu trecerea anilor, kanun-ul a îmbătrânit şi el. Dar este încă viu. Şi poate face victime, în anul 2000, la fel ca în urmă cu trei, patru sute de ani. Marian Shkreli, directorul Casei de cultură din B., este una dintre ele. Şi totuşi, lucrurile nu mai sunt ca la început. După înfăptuirea omorului ritual, nimeni nu înțelege nimic din ceea ce s-a petrecut sau urmează să se petreacă: nici ucigaşul, nici familia victimei şi nici comunitatea. De aici se naşte, de fapt, dramatismul din *Florile înghețate din martie.* Să vedem, însă,

cât de adânc pătrunde în realitatea albaneză cartea lui Kadare. Trebuie spus mai întâi că preceptele nescrise ale kanun-ului şi-au reintrat, după 1990, în drepturi, ca şi când perioada de cincizeci de ani de prohibiție dictată de comunişti nici n-ar fi existat. În zona muntoasă din nordul Albaniei şi în Kosovo vendeta operează şi astăzi. O vendetă degenerată, castratã de atributele bărbăției care-i dădea, la origine, demnitatea. Informații de ultimă oră din Albania semnalează includerea în cercul gjakmarrjei a copiilor, ucişi în locul celor maturi, sau a femeilor şi fetelor tinere, ca purtătoare de armă în familiile în care partea bărbătească a fost exterminată. „Inacceptabil, ar murmura bătrânii habotnici de la țară. Decât aşa, mai bine lipsă." Fenomenele respective au alarmat puterea centrală de la Tirana, care a trecut la confiscarea armelor de la populație şi a cerut bisericii să se implice în eradicarea lor. Nu de mult, în decembrie anul trecut, preşedintele Albaniei, Alfred Moisiu, îi mulțumea Papei Ioan Paul al II-lea pentru ajutorul dat statului de preoții catolici, care au încercat să lămurească populația din nord asupra pericolului pe care-l reprezintă kanun-ul. Mai mult chiar: autoritățile şi intelectualii din zona muntoasă a Platoului şi din Kosovo au regizat aşa-numitele ceremonii de „împăcare a sângelui", în cadrul cărora familii întregi au pus punct vendetei. Şi totuşi, fenomenul nu a fost eradicat, continuând să fie prezent în zonele de munte.

Kadare a fost învinuit, atât înainte de 1990, cât şi după, că în opera sa a scos pe tarabă senzaționalul kanun-ului. Că ar fi exacerbat fenomenul gjakmarrjei, expunându-l dinaintea europenilor ca pe o trăsătură esențială a albanezilor, coborându-şi, în felul acesta, conaționalii cu câteva trepte pe scara civilizației şi descriindu-i ca pe nişte indivizi setoşi de sânge şi primitivi. Nimic mai greşit, din moment ce însuşi preşedintele statului recunoaşte public

pericolul reprezentat de kanun şi ia măsuri dure împotriva celor implicați. Romanul pe care-l aducem în fața cititorilor români, *Florile înghețate din martie*, demonstrează exact contrariul, arătându-ne un Kadare apăsat de tristețe, sentiment care se accentuează pe măsură ce înaintăm spre final. Un final pesimist, în care nu există nici o fărâmă de speranță. Desele plecări din realitate ale personajului Marku Gurabardhi nu fac altceva decât să accentueze starea depresivă, atingând uneori maladivul, a unei societăți măcinate de boli vechi şi noi. Ducând la un fatalism care, uneori, nu ne este nici nouă străin.